

NOVOSTI HUBOČI

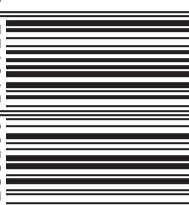
#1270

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 19. 4. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

162024

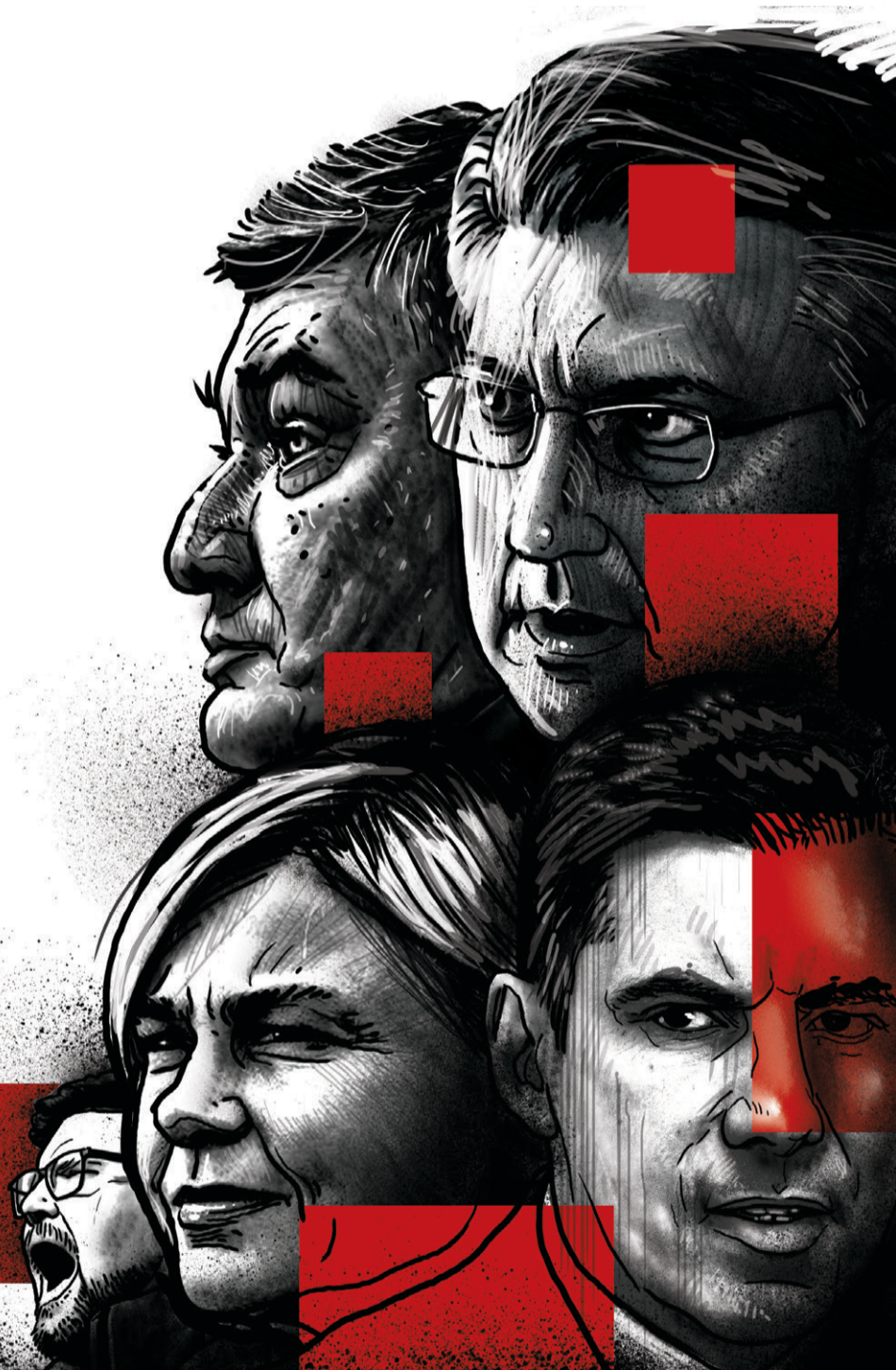

ISSN 1845-8955

Uski ulet

Raspodjela mandata u novom sazivu Sabora govori da su HDZ i Andrej Plenković matematički bliže okupljanju parlamentarne većine i formiranju vlade, ali put do tog cilja mogao bi biti vrlo kompliciran

str. 2-3.

Postizborni čvor

Iako je prema rezultatima izbora Andrej Plenković matematički bliže okupljanju parlamentarne većine i formiranju vlade, put do tog cilja mogao bi biti vrlo komplikiran, a mogao bi se pokazati i neizvedivim. Iz trenutne perspektive čini se da se postizborna matematika ipak svodi na to kako će se postaviti Domovinski pokret

UTRENTU kad ovaj broj Novosti šalje u tiskaru, a dva su sata iza ponoći četvrtka, 18. travnja, rezultati parlamentarnih izbora zaustavili su se na ovim brojevima: HDZ-ove liste dobile su 60 mandata, uključujući i zastupnike iz Bosne i Hercegovine i dijasporu, SDP-ove 42 zastupnička mjesta, Domovinski pokret 14, Most 11, Možemo! 10, IDS je osvojio tri mandata u Saboru, nezavisna lista Matije Posavca (Sjever) dva, a Fokus jedno zastupničko mjesto. Kad budete držali u rukama štampano izdanje ovog broja Novosti, brojevi će možda biti neznatno drukčiji, no generalna slika neće biti izmijenjena.

Raspodjela mjesta u novom sazivu Hrvatskog sabora govori da je **ANDREJ PLENKOVIĆ** matematički puno bliže sastavljanju parlamentarne većine nego **ZORAN MILANOVIĆ**, ali to mu neće biti jednostavan zadatak, ako je uopće ostvariv. Birači su stavili na stol ove moguće opcije, pri čemu nam je ulazna pretpostavka da Možemo! i Most neće ući ni u kakav oblik postizbornog saveza koji bi rezultirao trećim uzastopnim HDZ-ovim mandatom na vlasti. Jedna mogućnost je koalicija HDZ-a (i predizbornih partnera) i najvećeg dijela zastupnika Domovinskog pokreta, uz sudjelovanje ili parlamentarnu podršku zastupnika nacionalnih manjina osim troje zastupnika SDSS-a: kako sada stoji stvari, za većinu bi im u toj varijanti nedostajala najviše tri zastupnika. Druga opcija je savez HDZ-a, svih osam manjinskih zastupnika, IDS-a, **MATIJE POSAVCA**, Fokusa i par zastupnika Domovinskog pokreta ili par prebjega s nekih drugih lista. Treća: koalicija SDP-a (i predizbornih partnera) te Domovinskog pokreta i Mosta, uz sudjelovanje ili potporu iz parlamentarne platforme Možemo! te IDS-a, nezavisne liste Matije Posavca i Fokusa. Četvrta solucija je manjinska vlada SDP-a, platforme Možemo!, IDS-a, Matije Posavca, Fokusa i svih osam manjinskih zastupnika, uz parlamentarnu podršku Mosta, a varijacija ove opcije jest da Možemo! i Most zamijene mjesta u ova-kvoj koalicijskoj kombinaciji. Tu je i opcija, koju zagovara Možemo!, da SDP osnuje manjinsku vladu koju bi svi ostali izuzev HDZ-a podržavali iz Sabora, što bi teško mogao prihvatiti DP. Posljednja mogućnost, ali ne i najvjerojatnija, jest da ni HDZ ni SDP u idućih mjesec-dva-tri ne uspiju doći do 76 ruku u Saboru, pa da se krajem ljeta ide na ponovljene izbore. Pitanje je samo kako bi se birači postavili prema stranci koja dovede do toga da se opet mora na izbore, a prema sadašnjim podacima, toj stranci ime je Domovinski pokret, ali ni Možemo! nije daleko od tog statusa, premda je **SANDRA BENČIĆ** izjavila da je rušenje HDZ-a prvi i najvažniji cilj. Naravno, ni zastupnici nacionalnih manjina nisu izvan te zone.

Ni HDZ ni SDP ne mogu biti jako zadovoljni voljom glasača, ali sigurno nisu ni sasvim nezadovoljni. HDZ je osvojio veliki broj mandata, naročito s obzirom na relativno visoku izlaznost i na uključivanje predsjednika Republike Zorana Milanovi-

Nimalo lagan put do većine –
Andrej Plenković (Foto: Igor Šoban/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 19/04/2024

NOVOSTI
NOVOŠTA #1270

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA

Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplanić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Šef SDP-a Peda Grbin
(Foto: Marko Lukunić/
PIXSELL)

ća na konkurentskoj strani, no dobio ih je za desetinu manje nego na prošlim izborima i nema nimalo lagan put do većine, kao što je bilo 2020. godine. S druge strane, SDP je prošao mrvu bolje nego prije četiri godine i u budućem sazivu Sabora imat će barem dvostruko više poslanika nego što ih je imao u aktualnom sazivu nakon raskola sa Socijaldemokratima; prošao je puno bolje u odnosu na ono što su im davale ankete prije 15. ožujka, kad je predsjednik Milanović odbacio stranačku neutralnost. Međutim, koncept Milanovićevog sudjelovanja u kampanji ujedno je bio limitirajući faktor. Pod konceptom mislimo na odluku da bude premijerski kandidat SDP-ovih Rijeka pravde i da istovremeno ostane na dužnosti predsjednika Republike. Neovisno o političkoj opravdanosti ili neopravdanosti njegovih razloga da zadrži položaj na Pantovčaku, nema sumnje da je taj potez odvratio dio birača, jer su ga protumačili držanjem rezervne pozicije i igranjem na sigurno. Ustvari, Milanović je tim potezom samome sebi uvelike vezao ruke u vođenju kampanje: prema upozorenju Ustavnog suda, nije mogao biti kandidat na listi SDP-a i nije mogao sudjelovati u predizbornim aktivnostima, a pritom je sasvim zasjenio SDP-ovu kampanju koja je ionako bila beskrvna, nejasna i prepuštena čistoj improvizaciji te manjku političke kreativnosti. Milanović je vodio kampanju za maltene sve stranke i samo protiv HDZ-a, dakle, ne isključivo u korist SDP-a, što bi bio uobičajen i logičan način vođenja kampanje, pa je to neizbježno utjecalo na SDP-ov rezultat.

No dok god mu brojke budu ostavljale i teorijsku mogućnost, Milanović će pokušati realizirati svoju ideju o uspostavljanju sanitarnog kordona oko korumpiranog HDZ-a, odnosno o formiranju vlade nacionalnog spasa u kojoj bi se maksimalno zatomile ideološke razlike, makar takva vlada i ne potrajala dugo: dovoljno je da potraje dok se u HDZ-u ne rasplamsaju unutarstranački sukobi i dok Plenković ne bude smijenjen. Gotovo sve što je Milanović govorio u proteklih mjesec dana, kao i nadstranačko i nadideološko nastupanje u kampanji za izbore na kojima se bore stranke, bilo je usmjereno na tu vistu postizbornu okupljanja. On je stalno

Dok god mu brojke budu ostavljale i teorijsku mogućnost, Milanović će pokušati realizirati svoju ideju o uspostavljanju sanitarnog kordona oko korumpiranog HDZ-a, odnosno o formiranju vlade nacionalnog spasa

držao širom otvorena vrata savezništva s desnicom i to je SDP koštalo dijela glasova koje je mogao dobiti, a sad ćemo vidjeti je li takva taktika bila utemeljena i u čemu mimo dobrih želja, zdravog razuma i predizbornog deklariranja šefova stranaka na koje je računao ili računa u svome ambicioznom naumu. Da je razlika u broju mandata između HDZ-a i SDP-a bila manja od deset, ta zamisao bila bi puno bliža ostvarenju. Ovako, puno toga mora se poklopiti da bi se to zaista i dogodilo, no ni Plenkoviću, osim matematike, stvari nisu bitno lakše. U svemu tome ne treba zanemariti ni činjenicu da je Milanović predsjednik Republike i da ima važnu – možda ne ključnu – ulogu u povjeravanju mandata za sastavljanje vlade.

Iz trenutne perspektive čini se da se postizborna matematika ipak svodi na to kako će se postaviti Domovinski pokret. Prvo je pitanje, naravno, hoće li izabrani zastupnici DP-a ostati na okupu ovisno o odluci IVANA PENAVE i MARIJA RADIČA kojem se carstvu prikloniti u formiranju

Jedna mogućnost jest da ni HDZ ni SDP u idućih mjesec-dva-tri ne uspiju doći do 76 ruku u Saboru, pa da se krajem ljeta ide na ponovljene izbore

parlamentarne većine i vlade. Sljedeća dva pitanja jesu može li Domovinski pokret s Plenkovićem i može li Plenković s DP-om, nakon svega što su kazali jedni o drugima. Iz Plenkovićeve perspektive, ne nužno iz perspektive HDZ-a, ulazak u koaliciju s DP-om, koaliciju koja sigurno ne bi bila jeftina ni u kojem pogledu, bilo bi svojevrсно poništavanje politike koju je vodio u proteklih gotovo osam godina. Ima li Plenković političkog i ljudskog kapaciteta i volje za upravljanje takvom vladom i takvom koalicijom? Postoji li u HDZ-u netko drugi tko bi to mogao, na primjer, IVAN ANUŠIĆ, koji je, usto, dobio najveći broj preferencijalnih glasova među svim sudionicima ovih izbora?

‘Sjest ćemo i razgovarati kad vidimo kakve tko karte ima, ali jasno je da SDSS i stranka Možemo! ne dolaze obzir ni u jednoj varijanti’, rekao je predsjednik DP-a Ivan Penava u obraćanju javnosti nakon što su prebrojane dvije trećine glasova. ‘Od sutra ujutro krećemo u formiranje parlamentarne većine i formiranje vlade. Pozivam na razgovor sve one stranke koje nisu pokazale apriornu isključivost prema HDZ-u’, rekao je Andrej Plenković. Nije bio naročito samouvjeren i vedar. Zoran Milanović nije se oglasio tokom izborne noći. ■

Zagovaraju manjinsku
vladu – Možemo! (Foto:
Sandra Šimunović/
PIXSELL)

Opcije opasnih namjera

Desnica u Hrvatskoj nikada nije shvaćala ulogu medija u demokraciji. HDZ-ov sustav podešen je za dresiranje medijske poslušnosti, Domovinski pokret i Hrvatski suverenisti kulturni su ratnici, a Most bi ovaj put aktivnije provodio kulturnu i medijsku politiku

DOĐE li do postizborne koalicije na desnici, u gotovo bilo kojoj formi, mediji u Hrvatskoj mogli bi postati žrtve nove hrvatske vlade. Domovinski pokret i Hrvatski suverenisti streme reprodukciji uvjerenja, intelekta i estetike 'Bujice' u cijelom medijskom polju. Izvjesno je da bi Most otvorenije poticao politike koje su za vrijeme boravka u HDZ-ovoj vladi TOMISLAVA KARAMARKA pasivno podržavali, kad je ZLATKO HASANBEGOVIĆ zelotski uništavao javne i neprofitne medije. Čak i bez njihove asistencije, uz pomoć 'žetončića' koji će možebitno u postizbornoj kombinatorici napustiti drugove s lista navedenih stranaka kako bi se vratili 'matici', potencijalno nova HDZ-ova vlada pod upravom ANDREJA PLENKOVIĆA u kontekstu medija nameće se kao opcija opasnih namjera.

Desnica u Hrvatskoj nikada nije shvaćala ulogu medija u demokraciji. Zadnjih nekoliko godina počeli su, međutim, simulirati prosvječenost i konačno razumijevanje ove tematike, ali iz prizme ordinarnih teorija zavjere. Standardnoj optužbi za antihrvatstvo pridružili su tako 'globalizam' i 'Soroša'. Tobožnje neprijatelje hrvatstva pretvorili su u ozbiljnu prijetnju zapadnoj civilizaciji.

Plenković ne spada u takvu sortu. Kad je nedavno u javnim i polutajnim ispadima pojedine medije u Hrvatskoj nazivao 'osovinom zla', a novinare bezvrijednim reprezentantima svoje struke, on je to radio

iz posve pragmatičnih razloga. Prozvao je, naime, medije koji su mu u minulim mandatima redovno rušili ministre ili upućivali legitimne kritike na račun njegove političke izvedbe. Ponešto neoprezno, verbalizirao je tek ono što njegova administracija provodi zadnjih nekoliko godina. Ne radi se pritom o sirovim metodama iz doba IVE SANADERA, kad je HDZ opljačkanim novcem doslovno kupovao medije poput Hrvatskog tjednika iz Zadra. U aktualnoj situaciji stvari su jednako perfidne, ali ponešto suptilnije. Cijeli sustav državnog reklamiranja, deseci milijuna eura godišnje iz lokalne samouprave, državnih firmi, ministarstava i agencija, odavno je podešen za dresiranje medijske poslušnosti. Kritički mediji, najčešće oni koje je Plenković smjestio u 'osovinu zla', bivali su zaobiđeni ili marginalizirani već u natječajnim propozicijama. Zahvaljujući sadržaju koji je procurio iz nekoliko mobitela iz predmeta JOSIPE RIMAC, javnost je imala priliku vidjeti i finese opisanog sistema: u porukama, vlasnici i upravljači dvije najveće medijske kuće, Hanza Medije i Styrije, preko državnih dužnosnika i službenica pogađaju transfere oglasa iz proračuna, nudeći zauzvrat adekvatni medijski tretman izvršne vlasti ili vikend u hotelu, *all inclusive*. Ne postoji plastičniji prikaz incestuoznog odnosa na relaciji politika – mediji.

Taj odnos nastojao se zacementirati i produbiti s nekoliko zakonskih rješenja. Da su izmjene Kaznenog zakona i krimina-

liziranje curenja predistražnih informacija doneseni prije, HDZ bi možda zaustavio objavu opisanih priča u 'osovinske' medije, u kojima je otkriveno i da reprezentanti izvršne vlasti za proračunska sredstva s prijateljskim medijima ugovaraju zaustavljanje objave negativnih priča. Ovako je Lex AP došao kao preventiva za novi mandat.

Sadržaj nedavnog nacrtu izmjena Zakona o medijima, nastao u kancelariji NINE OBU-LJEN KORŽINEK, imao je jednaku misiju. U tom dokumentu bilo je predloženo redovno financiranje privatnih medija, ali samo onih koji imaju tiskane inačice. Ostali, među kojima i ponajveći kritičari vlade, bili su izuzeti iz računice. Financiranje odabranih je pritom bilo bezuvjetno. Umjesto za jasno propisan sadržaj od javnog interesa ili za povećanje plaća radnicima, predviđeni euri mogli su završiti u džepovima vlasnika. Dođue, cijela priča nije bila bez uvjeta: nacrt je predlagao da vlasnici medija preko urednika mogu cenzurirati tekstove. U povijesti slobodnog novinarstva, gdje je nominalno postavljen zid između izdavača i redakcije, ovo je bila nezapamćena državna intervencija. Iz pozicije zloćudne politike, međutim, logika prijedloga je jasna: lakše je s vlasnikom, koji je ujedno urednik i novinar, dogovarati finese novinarske prezentacije rada vlade. U nesigurnim uvjetima komercijalnog medijskog tržišta, gdje prihodi godinama opadaju, izvršna politika tako radi na socijalnom darvinizmu, u kojem je jedina ciljana posljedica preživljavanje najkrotkijih. Zbog pritiska pojedinih medija, Hrvatskog novinarskog društva i nezgodnog predizbornog razdoblja nacrt nije stavljen u raspravu i zakonodavnu proceduru. Dođe li HDZ opet na vlast, nije razborito sumnjati da neće nastaviti u istom smjeru.

Što se tiče Domovinskog pokreta, podrijetlo medija za njih predstavlja uvjerenje, ideološki džihad. Njih, suprotno Plenkoviću, ne zanimaju tek mehanizmi pripitomljavanja zbog zaustavljanja negativnih napisa o suradnicima što ilegalno dogovaraju sisanje državnih resursa, oni snatre o istom epilogu poradi kulturne revolucije. Zadnje četiri

godine imali su jedina dva projekta vrijedna spomena: napad na srpsku manjinu i obranu PAVLA VUJNOVCA. Poput svake ekstremno desne stranke, Domovinski pokret ne podnosi kritičko novinarstvo, zato što bi u idealnim okolnostima trebalo biti u direktnoj koliziji s fašistoidnim lažima i prijateljskim krupnim kapitalom, krunskim projektima ove političke opcije. Umjesto novinarstva, koje percipiraju kao metu, oni programatski žele poticati, financirati i raspačavati nacionalističku pornografiju. U javnim i privatnim medijima. Zbog činjenice da su još najavili da će medije promatrati i analizirati kroz optiku nacionalne sigurnosti, odnosno obavještajni aparat, IVAN PENAVALA, MARIO RADIĆ ili SLOBODAN PROSPEROV NOVAK primili su simboličke konture ALEKSANDRA VUČIČA. S prstohvatom VIKTORA ORBANA i Prava i pravde, dojučerašnje vladajuće stranke u Poljskoj od koje je njihov partner MISLAV KOLAKUŠIĆ posudio naziv i odnos prema medijima. Potonjeg su, ironično, kao političku jedinku posredno kreirali kritički mediji u priči oko predstečajnih nagodbi. Jašući na valu desnog populizma, on je zadnjih godina stao na liniju istovrsnih evropskih pokreta, koji oportuno parazitiraju na širenju dezinformacija i razmišljaju o političkoj odmazdi protiv medija koji su ih usporavali u toj prljavoj radbi.

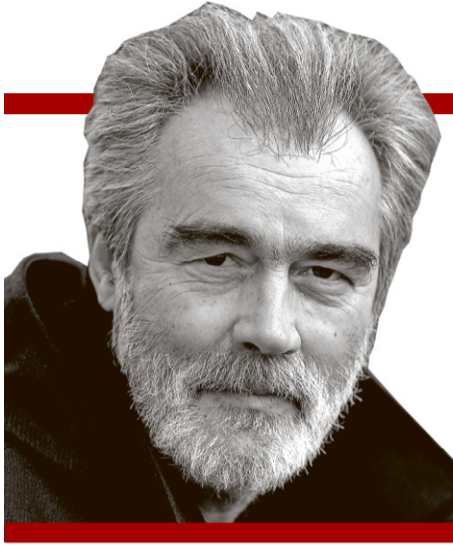
Poput Domovinskog pokreta, Hrvatski suverenisti su kulturni ratnici. U identičnom obrascu ponašanja, zadnje četiri godine nasrtali su na Novosti zato što smo ih nerijetko i argumentirano portretirali kao pajace koji se javno iskaljuju na manjinama. Huškali su ponajprije iz šovinističkih pobuda. Neartikulirane urlike širili su i na druge medije iz egzistencijalno-političkih razloga. Prije koju godinu obećali su da će s pozicije moći dokinuti financiranje udruga i projekata koji blate nacionalne i kršćanske vrijednosti. 'Glavna strujanja u kulturi ponovno će biti okrenuta nečem zaista 'uzvišenom'', glasilo je njihovo obećanje, ili prijetnja. Zahvaljujući LADISLAVU ILČIČU, i oni su se slizali s najopasnijim grozdom ekstremno desnih stranaka u Evropi, čije je avansiranje na vlast negdje usporeno, a ponegdje i zaustavljeno zahvaljujući medijskom razotkrivanju njihovih skrivenih namjera, od zabrane pobačaja do koruptivnih transakcija s autokratskim režimima.

Stariji partner Hrvatskih suverenista, Most, ima neposredno iskustvo boravka u izvršnoj vlasti. Kad su 2016. godine bili u njoj, promatrali su kako HDZ-ovo krilo vlade na HRT-u instalira nesposobne urednike izraženih 'domoljubnih' sentimentata, uništavajući usput preostali kritički sadržaj javne radiotelevizije. Uz klicanje urednika i komentatora velikih privatnih medijskih kuća, koje od države dobivaju stotine puta veće bezuvjetne iznose, istom su odobravajućom pasivnošću popratili rasturanje neprofitnih medija. Tadašnji 'nadideolozi', tobože zainteresirani tek za pravnu državu, u međuvremenu su deklarirali desničarsku poziciju, koja podrazumijeva provođenje kulturne i medijske politike. Na jednom mjestu u izbornom programu najavili su poticanje istraživačkog novinarstva protiv korupcije. Na drugom su obećali da će zaustaviti 'kulturni monopol koji (...) provode ideološki ostrašćeni zastupnici pojedinačne kulturne matrice', odnosno 'kulturne politike koje su neprijateljski raspoložene prema hrvatskoj i europskoj kulturnoj tradiciji i temeljenim vrijednostima i idealima većine građana'. Stranka koja maglovitim rječnikom kao 'neprijateljske' opisuje pojedine kulturne politike nesumnjivo će tako, u slučaju dolaska na vlast, tretirati i novinarstvo. ■

Andrej Plenković raznim je sredstvima medije pokušavao čvrsto držati u svojim rukama (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

40 uputa za koaliranje

PIŠE Viktor Ivančić

U slučaju da program vaše stranke nema ništa zajedničko s programom stranke s kojom sklapate savez, računajte da i program stranke s kojom sklapate savez nema ništa zajedničko s programom vaše stranke: to vam je, dakle, zajedničko

1. Razlika između političkog rada i prostitucije nije vrijedna spomenika.

2. Skok iz predizborne u postizbornu fazu političkog rada je prelazak s riječi na nedjela.

3. Ako se zbog sklapanja političkog savezništva morate odreći svojih uvjerenja, ostavite ta uvjerenja na mjestu gdje ćete ih naći kada se savezništvo raskine ili vas iz njega izbace kao isluženo kljuse.

4. Kada je na stvari glad za vlašću, imati svoje ja znači nemati sreće.

5. Kičma je atavizam iz predpolitičke ere.

6. Grize li vas savjest zbog toga što ste ulaskom u neprincipijelnu koaliciju iznevjerili povjerenje svojih birača, ugrizite i vi nju.

7. Poštujte ljude koji su glasali za vas, a naročito njihovu lakovjernost.

8. Indeks razvoja parlamentarne demokracije je prosječan broj izigranih na jednog izabranog. Hrvatska, hvala budi nebesima, bilježi kontinuirani indeksni rast.

9. Zalaganje za opće interese ima smisla samo ako se započinje od osobnog primjera.

10. Muška masturbacija je prilika da političar drži svoju riječ. Shvatili ste: nije preporučljiva tokom koalicijskih pregovora.

11. Čujete li da vas bije glas kako biste za unosnu političku funkciju prodali rođenu mater, sjetite se koliko vam je zla u životu nanijela ta žena.

12. O ocu da i ne pričamo.

13. Ako ste spremni koalirati i s crnim vragom da se domognete vlasti, nemojte biti sasvim relaksirani, jer crni vrag se možda nije spustio toliko nisko da bi koalirao s vama.

14. Tišti li vas spoznaja da ste tokom predizborne kampanje lagali svoje birače, razvedrite se činjenicom da ni sada ne govorite istinu.

15. Sjednete li za pregovarački stol s nekim tko vas je do jučer pljuvao, znajte da opraštanje nije vrlina, nego investicija.

16. Sjednete li za pregovarački stol s nekim koga ste do jučer pljuvali, ponašajte se kao da preko puta vas sjedi netko sasvim drugi, mada dosta sličan, pljunuti on.

17. Dok dogovarate moduse po kojima će se sklopiti i funkcionirati vladajuća koalicija, vodite računa o dobrobiti svih hrvatskih građana, osobito kurvinih sinova koji ne prežu ni od čega da se dokopaju vlasti.

18. Ne upuštajte se u savezništva s radikalima i ekstremistima, osim kad su prilike ekstremno teške, kao uvijek.

Poštujte ljude koji su glasali za vas, a naročito njihovu lakovjernost – biračko mjesto u Zagrebu (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

19. Ako vas zbog beskrupulozne postizborne trgovine mediji optuže za licemjerje, nemojte to primati lično, već dvolično.

20. Nemojte strahovati da ćete zbog postizborne prevrtljivosti i dokazane potkupljivosti platiti ceh na sljedećim izborima. Jedina od europskih vrijednosti koja je u Hrvatskoj uhvatila korijen je štokholmski sindrom.

21. Tokom pregovora s izglednim koalicijskim partnerima naglašavajte da je zbog budućnosti ove zemlje važno da se vaši uvjeti ispune ovoga trena.

22. Općenito govoreći, jedini smisao budućnosti je da posluži kao opravdanje za vaše ponašanje u sadašnjosti.

23. Ukoliko je za spas Hrvatske nužno da se upustite u prljavu paktiranja, besramno trgovanje mandatima i slične suspektne radnje, tko ste vi da se ne povinujete Višem nalogu i zovu Domovine?

24. Dok se pokušavate utrpati u vladajuću garnituru, nemojte pretjerivati s deklariranjem ljubavi prema Hrvatskoj. Dovoljno je da to činite stalno.

25. Držite se temeljnih načela političke ekonomije: optužbe da ste prodana duša ne mogu ići na vašu dušu, pošto je ona već prodana.

26. Spopada li vas tokom pregovora želja da u isto vrijeme stisnete i prdnete, stvar je bezopasna dok god o tome ne serete naglas.

27. Ne zamarajte se lijevo-desnim preneganjima. Ljevica i desnica dolaze do punog izražaja kada ruka ruku mije.

28. Od osjećaja da ljigavo ulazite u savez s onima čiji su politički stavovi dijametralno suprotni vašima, važnija je spoznaja da ste tolerantna osoba koja uvažava druge i drugačije.

29. Od političkog partnera prema kojem osjećate gnušanje, gori je osjećaj gnušanja zbog toga što nemate političkog partnera.

30. Tko danas uspijeva svoja politička stajališta promijeniti preko noći, sutra će ih uspijevati zadržati preko moći.

31. Vladajuća koalicija mora se temeljiti na zajedničkoj programskoj osnovi, a zajednička programska osnova je da se sklopi vladajuća koalicija.

32. U slučaju da program vaše stranke nema ništa zajedničko s programom stranke s kojom sklapate savez, računajte da i program stranke s kojom sklapate savez nema ništa zajedničko s programom vaše stranke: to vam je, dakle, zajedničko.

33. Principijelan pristup koalicijskim pregovorima upućuje da je u principu bolje kad principa nema.

34. Viču li za vama da ste žetončić, uzvratite da vas boli kurčić.

35. Svjetonazorska pitanja je tokom pregovora o sklapanju koalicijske vlasti najbolje ostaviti kod kuće, a nakon što pregovori uspiju, premjestiti ih u novi stan što se daje na korištenje državnom dužnosniku.

36. Pomislite li da, zbog nečasnih postizbornih nagodbi u kojima i sami sudjelujete, parlamentarni izbori zapravo nemaju smisla, razmislite još jednom i dođite do istog zaključka.

37. Pretendirate li na ministarsku funkciju, istaknite da je to žrtva koju ćete podnijeti za boljitak Hrvatske, jer će u takvoj Hrvatskoj barem jednoj osobi – naime vama – biti bolje nego što je sad.

38. Dodamo li gornjoj napomeni da će, po logici stvari, bolje biti i članovima vaše šire obitelji, prijateljima, znancima... situacija u Hrvatskoj se popravlja sve više i više.

39. Ako ste pripadnik nacionalne manjine, vaš koalicijski potencijal obrnuto je proporcionalan tretmanu koji uživite u hrvatskome društvu. Jednostavnije rečeno: izrazito su poželjni predstavnici nepoželjnih.

40. Pitanje: Da li se broj prikupljenih mandata povećava sa dodavanjem moralnih nula? Odgovor: Ne, nažalost. Izborni sustav još uvijek nije savršen. ■

HRVOJE KLASIĆ

Ne vjerujem u drastičan zaokret

Izbori 1990. bili su izlaz iz jednopartijskog sustava, stvaranje demokracije i neovisne države. Godine 2000. rušio se jedan monopol, privid demokracije uspostavljen devedesetih. Koliko god priželjkivao promjenu nakon ovih izbora, vjerujem da se neće dogoditi nikakav drastičan zaokret, ni ako HDZ ostane na vlasti, ni ako ga smijene SDP i koalicija

DEVEDESETIH godina s razbijanjem Jugoslavije uvedeno je višestranačje, ulaskom u Europsku uniju Hrvatska je uskladila svoje pravne norme kao temelj jačanja neovisnosti svojih institucija i slobode javne riječi, ali 2024. svjedočimo da se sve više zatvaramo, pluralizam se gubi pod snagom autoriteta jednog ili dva čovjeka. O iluziji ili realnosti hrvatske demokracije i višestranačja razgovarali smo s HRVOJEM KLASIĆEM, profesorom povijesti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu.

Jesu li zaživjeli zacrtani ciljevi borbe za demokraciju?

Izašli smo iz Jugoslavije jer smo željeli demokraciju, višestranačje, parlamentarizam, slobodu izbora. Trideset godina kasnije u situaciji smo da je izlaznost građana na prošlim izborima bila ispod 50 posto, da nas ne zanimaju političke stranke, društveni razgovori i rad na općem, javnom dobru. Dosta porazno. Vjerojatno je to trend i u svijetu, što nas ne opravdava jer građani u razvijanim demokracijama dođu u stadij zasićenja, formiraju se uhodane sheme, ali kod nas se i dalje eksperimentira i nužna je proaktivnost građana, a ne apstinencija od izbora. Ipak,

moram priznati da smo napredovali na razne načine. Možda neke stvari ne vidimo dovoljno dobro ili bismo htjeli da su drugačije. Prihvatili smo standarde Europske unije, ali često imamo potrebu da ih eskiviramo. Dok smo ulazili u EU vlastima su bila puna usta borbe protiv korupcije, neovisnosti medija, sudstva, a danas smo izdali ta obećanja i postulate, srozali vrijednosti. Liječili smo posljedice, a ne uzroke. U Danskoj i Finskoj djeca se od malih nogu uče da patriotizam ne znači nacionalizam nego poštivanje zakona, plaćanje poreza a ne korupciju. Hrvatska je stvorila dobre, lojalne Hrvate više nego dobre, tolerantne, napredne demokratske građane.

Jesmo li se vratili unazad?

Demokracija je apstraktan pojam, podrazumijeva promjene, smjene, ostavke, ali može odvesti i u drugu krajnost. Česte promjene ne znače uvijek i nešto dobro. Dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoljeća građani Italije i Njemačke htjeli su nakon čestih promjena jednu stabilnu vladu, pa su im se desili MUSSOLINI i HITLER. S demokracijom treba biti pažljiv. Ona treba omogućiti da se narodni predstavnici izmjenjuju jer znamo da svaka vlast kvari, a apsolutna vlast kvari apsolutno.

Politička stvarnost u Hrvatskoj, izuzimajući rat, bolja je nego devedesetih. Ako HDZ sastavi vladu, neću biti nezadovoljan, iako mislim da bi takav ishod bio loš. Vjerujem da građani neće biti na ulici kao u Poljskoj, Mađarskoj, Turskoj, što pokazuje da ipak žive dobro jer se ne bune, ne reagiraju na postojeće stanje. Ako građani ne štrajkuju, ne prosvjeduju, ne mijenjaju vlast na izborima, nego uporno i dalje glasaju za stranku koja je ovu državu od ukupno 34 godine njezinog postojanja vodila 27 godina, onda se zaista nameće zaključak da su većinom zadovoljni ovakvom demokracijom i standardom ili su glupi i ne znaju izraziti svoje nezadovoljstvo. Kao što je rekao GEORGE BERNARD SHAW, 'demokracija je proces koji nam garantira da se nama neće vladati bolje nego što to zaslužujemo'. Precjenjujemo sebe, mislimo da smo nešto posebno, zato što se ogleđamo u regiji, gdje imamo vrlo nestabilnu BiH, demokratski insuficijentnu Srbiju, problematičnu Crnu Goru, ali usporedba Hrvatske i skandinavskih zemalja pokazuje koliko smo jako daleko u svakom pogledu. Puno bolje u ovom trenutku i ne možemo. Naše društvo još uvijek koči izbore po kriteriju 'tko je branitelj, a tko nije'. Tradicija, nepostojanje političke kulture, nastanci i izmjene stranaka, sjećanja na rat, to će još dugi niz godina utjecati na

javno mnijenje, dok ne nestane te vrste emocionalne povezanosti kod novih, mladih generacija.

Prijelomni izbori 2000.

Ovih smo dana mogli čuti da su zbog obećanog rušenja ukorijenjene korupcije i kriminala ovi izbori važniji od onih 1990. ili 2000. Imaju li oni snagu da budu presudni?

Ti se izbori ne mogu uspoređivati. Oni 1990. bili su prvi izbori, izlaz iz jednopartijskog sustava, stvaranje demokracije i neovisne države. Godine 2000. rušio se jedan monopol, privid demokracije koji je uspostavljen devedesetih godina, kad smo iz jednog jednopartijskog sustava komunističke partije, gotovo s istim ljudima, ušli u drugi jednopartijski sustav koji se zvao HDZ. Izbori 2000. bili su prijelomni, da se desio drugačiji ishod, danas bismo bili sličniji Srbiji. Tad smo mijenjali Ustav, polupredsjednički u parlamentarni sustav. Koliko god priželjkivao promjenu nakon ovih izbora, vjerujem da se neće dogoditi nikakav drastičan zaokret, ni ako HDZ ostane na vlasti, ni ako ga smijene SDP i koalicija.

Ali SDP najavljuje promjene?

Imamo već iskustvo vlade ZORANA MILANOVIĆA. Tada se nisu dogodile velike promjene, ili možda jesu. Ali kakve su one bile kad je odmah nakon njegove vlade sve nastavljeno po starom? Kad je SDP dolazio na vlast, ne sjećam se velikih čistki po ministarstvima, državnim i gradskim institucijama od korumpiranih političara, da je itko završio u zatvoru. Ostajali bi stari kadrovi i samo bi se zapošljavali novi. Promjena vlasti sama po sebi nije garancija nekog konačnog, oštrog obračuna s korupcijom. Ima velikih gradova u kojima je HDZ izgubio vlast pa jesmo li čuli da je poslije DORH pokretao odgovarajuće aktivnosti? I u Zagrebu se za vrijeme MILANA BANDIĆA govorilo o korupciji, a tko je na kraju procsuiran nakon što se promijenila vlast u gradu? Nisu naši zakoni loši, loša je njihova primjena. Nigdje, ni u jednom zakonu ne piše da treba biti korumpiran, zapošljavati po stranačkoj liniji. Nije problem promjena Ustava i zakona, nego poštivanje Ustava i zakona.

Parlamentarni izbori su postali izbori na kojima očito biramo premijera. Što nam to govori o društvu?

Činjenica da je bitnije tko će postati premijer nego tko će sjediti u parlamentu dovoljno govori o tome u kakvoj demokraciji živimo, u onoj u kojoj je izvršna vlast važnija od predstavničke i zakonodavne.

Tijekom godina parlament je dopala sporedna uloga u odnosu na onu izvršne vlasti. Je li to pod utjecajem 'kulta ličnosti', koncentracije ovlasti kod premijera i Vlade?

I u komunizmu Sabor je teško mogao donijeti odluku ako ona nije već bila amenovana na partijskim tijelima. Eto, takva je praksa opstala i u vrijeme demokracije, parlamentarizma i višestranačja. PLENKOVIĆ je tašt političar koji se voli okruživati *no name* osobama, manje snažnim političarima koji mu nisu konkurencija. To također pokazuje razinu demokracije. Od trenutka kad jedna stranka pobijedi i u koaliciji formira Vladu, parlament postaje samo servis Vlade, umjesto da Vlada izvršava odluke Sabora kao zakonodavni, predstavnički tijela. Tako

nešto će se dogoditi kad dobijemo manjinsku vladu pa će se ipak paziti kako Sabor diše jer neće biti stabilnosti u vezi broja ruku na koje premijer može apsolutno računati u svakom trenutku. U slučaju manjinske vlade ili pobjede s neznatnom razlikom otvara se prostor nestabilnosti i nesigurnosti, ali time i prostor za pregovore kojima rijetko svjedočimo u našoj političkoj kulturi.

Koliko smo se danas udaljili od jednopartijskog razmišljanja u KPJ/SKJ?

Komunistička partija nije bila monolitna. Postojale su različite i jake struje. Imali smo jednopartijski trenutak 45 godina, a sada ga svake četiri godine izmjenjujemo ili ga nanovo potvrđujemo. U našem parlamentarizmu se ne dešava da pozicija prihvati prijedlog opozicije ili obrnuto. CHURCHILL je 1945. izgubio izbore od lijeve, laburističke stranke koja je na vlasti uvažavala sve dobro što je ostalo od njega, a kad se pedesetih godina on vratio na vlast, nije mijenjao dobre odluke i zakone laburista. To je politička kultura i tradicija. Politički neistomišljenici ne bi trebali biti neprijatelji. Hrvatska se još uvijek ne zna nositi s demokracijom na toj razini.

Njeguemo li kao društvo još uvijek mentalitet podčinjavanja jednom čovjeku, autoritetu, bio to nekad Tito, a sada neka nova imena?

Ne nužno. Hrvatska se u tome, srećom, odmakla od Srbije. Imamo dvojicu, predsjednika i premijera, ali to ne pokazuje da ne volimo taj kult ličnosti.

Moć autoriteta jača i u samim strankama. Kako ocjenjujete demokraciju u njima?

Ako je razina demokracije niska u društvu, niska je i u strankama. Ne može u jednom

segmentu demokracija super funkcionirati, a u drugom loše. Naše stranke su po članstvu brojčano smanjene, kao i njihove aktivnosti u gradovima i županijama, gdje bi se diskutiralo o društvenim temama. Sve su stranke demokratičnije dok su u opoziciji, tad se sve načelno može, sve se uvažava, dok dolaskom na vlast sve to prestaje. Demokratska nekultura je i u razmišljanju da monopol na političko djelovanje imaju samo političke stranke, koje su samo jedan kamenčić u demokraciji pored niza drugih faktora koji mogu sudjelovati u javnom i

Nakon dugo vremena povijest nije bila prisutna na izborima, nisam čuo ni od jednog kandidata da su ustaše bili dobri momci. Desnici je trenutno bitno samo da dođe na vlast. Ideološki tu više nisu problem ustaše i partizani, nego LGBT zajednica, rodne politike, migranti

političkom životu, od nevladinog sektora preko raznoraznih udruga do sindikata. Politika se danas svodi na posljednju slamku spasa. Tko se uspio etablirati u svojoj struci, taj bježi od politike. I u komunizmu se htjelo pobjeći, ali je politika mogla zauzdati čovjeka da se ipak bavi i javnim dobrom. Danas se politikom ne bave najbolji među nama, vrlo često su to oni lošiji. Potenciraju se ekonomski ovisni političari koji se mogu kupiti jednom ratom kredita, zaposlenjem djeteta, mjestom u upravnom odboru, ali tu više nema mjesta za pravu politiku.

Nekad je politika bila sredstvo za postizanje javnog dobra, a danas je najčešće sama sebi svrha. Je li za to krivo kapitalističko uređenje ili nerazvijeno demokratsko društvo?

Odlučili smo živjeti u kapitalizmu. Komunitarnije društvo od bilo kojeg kapitalističkog sistema u demokraciji, iako Skandinavija pokazuje drugačije mogućnosti, ali ona je izuzetak. U komunizmu se postiglo puno više za društvo, poduzeća su gradila zgrade i stanove za svoje radnike, otvarale su se škole, društveni domovi. Kad uzmemo u obzir koja je bila startna pozicija Jugoslavije i Hrvatske 1945. s milijun poginulih, s tri i pol milijuna raseljenih, s vrlo primitivnim agrarom, vidi se koliko je uspjeha napravljeno u prvih 15 poslijeratnih godina. Devedesetih smo naslijedili tvornice, bolnice, škole, infrastrukturu iz Jugoslavije. Mogli smo puno više uspjati da nisu privatizacijom i pratećom korupcijom učinjene ogromna pljačka i društvena šteta. I nema opravdanja za ono što smo napravili s onim što smo naslijedili. Savez komunista je donio društvu puno veću promjenu nego što je to dovela demokracija, bez obzira na to što ćemo reći da se danas ipak slobodnije živi, da možemo kritizirati, izaći

na ulicu i vikati 'predsjednik je kreten', zbog čega bismo 1978. završili u zatvoru. Danas imamo velike firme, utjecajne biznismene, a ne sjećam se da je netko sagradio zgradu za svojih deset najsiromašnijih zaposlenika, što je bila normalna pojava u TITOVOJ Jugoslaviji. Privatni i stranački interesi danas su puno važniji od društvenog interesa, a stranke gledaju kako da ostanu na vlasti i ako trebaju odvagati između toga treba li donijeti dobru odluku koja će ih odvući s vlasti ili slabiju odluku koja će ih zadržati na vlasti, izbor će biti da ostanu na vlasti.

Što se tiče ostanka na vlasti, možete li zamisliti koaliciju HDZ-a i Domovinskog pokreta?

Apsolutno. Bojim se da je to (razgovor je vođen prije izbora, op. a.) najizgledniji scenarij u kojem najveći problem predstavlja SDSS. Vlada sačinjena od HDZ-a i Domovinskog pokreta bila bi ustvari ponovno ujedinjeni HDZ, onaj pravi, izvorni HDZ, kakav smo imali prije Plenkovića. Kad bi mogao birati, Plenković bi radije izabrao MILORADA PUPOVCA koji mu je ideološki i intelektualno bliži od IVANA PENAVE. Ne znam kako bi Penava opravdao Vladu gdje bi bio zajedno s predstavnicima Srba. Također, pitanje je ako HDZ i Domovinski pokret budu imali dovoljno ruku s nekim manjincima, bez SDSS-a, hoće li se Plenković odreći Srba zbog jače vlasti. Nigdje ne piše da SDSS mora biti u vlasti, mogu tek podupirati Vladu uz određene dogovore.

Je li Plenkovićev HDZ ukrotio hrvatsku desnicu ili se čeka trenutak da duh bude ponovno pušten iz boce?

HDZ i njegovo biračko tijelo su desnica i samo zbog Europske unije često glume liberalni centar. Plenkovićev HDZ je pojeo ekstremnu desnicu. Kad je Plenković došao na vlast, svi

su rekli da on nema šanse da zavlada s MIROM KOVAČEM, MILIJANOM BRKIĆEM, DAVOROM IVOM STIEROM, DARKOM MILINOVIĆEM. Koji su danas utjecaji na hrvatsko društvo Brkića, TOMISLAVA KARAMARKA, IVIČA PAŠALIĆA? Plenković se vrlo lako odrekao svoje desnice i ne odustaje od koalicije sa SDSS-om. Međutim, desnica se uvijek treba bojati, pa čak i jednog desničara u Saboru. Hrvatsko biračko tijelo ima desniju tendenciju. Ideološki, HDZ s Plenkovićem na čelu ublažio je desnu retoriku, ustašizaciju u javnom prostoru, u odnosu na devedesete i doba Karamarkovog HDZ-a. Nakon dugo vremena povijest nije bila prisutna na izborima, nisam čuo ni od jednog kandidata da su ustaše bili dobri momci. Desnici je trenutno bitno samo da dođe na vlast. Ideološki tu više nisu problem ustaše i partizani, nego LGBT zajednica, rodne politike, migranti.

Europa i migranti

Ni hrvatska ljevica, odnosno SDP kad je dolazio na vlast nije se ideološki pokazao u očekivanom svjetlu, uvijek su bili rezervirani prema vrijednostima svog biračkog tijela. Kako ih dalje vidite?

Sada će biti još oprezniji, još distanciraniji prema vrijednostima lijevih politika. Čak je za vrijeme epidemije korone HDZ vodio ljevijske politike od većine vladajućih u Europi. Sve ukazuje na to da ljevici na putu do vlasti treba netko iz desnog spektra, najvjerojatnije Most, s kojim će se u svemu slagati osim u onom što je najbitnije – ideološkom smislu. Vjerojatno će se lako složiti oko korupcije, poreza, vanjske politike, ali teško oko rodne politike, prava na pobačaj, migranata... Hrvatska samo prati europske trendove. Što to danas u Europi znače lijeve politike? Ne postoji više ljevica kakvom je zamišljamo. Nosilac ljevice je radnička klasa, a što je ona danas kad nemamo velikih tvornica, brodogradilišta, željezara, rafinerija koje su zapošljavale desetine tisuća radnika? Moramo prestati robovati tim terminima 19. i 20. stoljeća i učiti nove generacije da budu doista solidarne i tolerantne. Hoće li to nazivati lijevim ili desnim opcijama, potpuno nebitno. Bitno je da budu dobri građani, dobri sugrađani. Europa je postala konzumeristička, previše kapitalistička i u takvoj Europi lijeve politike spadaju u neko prošlo vrijeme.

Ali od naših političara slušamo o njihovoj odanosti i borbi za tradicionalne europske vrijednosti?

Ne postoje europske vrijednosti. Tijekom 20. stoljeća imali smo različite europske vrijednosti. Volio bih da među tim vrijednostima prevladava puno više solidarnosti, tolerancije u društvu i da to više nije pitanje položaja ljevice ili desnice. To je čak stvar kršćanske civilizacije. Kad pogledamo koliko ima kršćana u Europi, trebali bismo biti najtolerantniji kontinent na svijetu. I bili smo dok se nije pojavio veliki val migranata. Europskim državama migranti su bili poželjni dok su dolazili samo kad bi to htjele kapitalističke države poput Njemačke i Francuske, koje su se uzdigle na radnoj snazi s Balkana, iz Turske, Afrike, Azije. Kad se desila situacija koju oni više nisu mogli kontrolirati i limitirati, kad će i koliko migranata doći, onda su se počele gubiti i europske vrijednosti, postavljati granice i bodljikave žice. Ta Europa je vrlo licemjerna jer današnji migranti bježe u nju upravo zbog europskih i svjetskih politika prema njihovim domovinama prije sto godina. Umjesto da budemo solidarni, migrante doživljavamo kao strana tijela koja žele narušiti lijepu, poštnu i tolerantnu Europu. ■

Na bezvremenom radu

Tokom prošle godine pučkoj pravobraniteljici obraćali su se radnici porijeklom iz desetak različitih država i ukazivali na teška kršenja prava – oduzimanje dokumenata, rad bez potpisanog ugovora, neisplatu plaće, uvrede i prijetnje kada bi zatražili dugovanu plaću ili oduzete dokumente. Za to vrijeme ovlaštene agencije u tom biznisu obrću milijune

ŠEF naše firme isplatu plaća radnicima uvjetuje predajom putovnica. Moji prijatelji i ja odbili smo to napraviti i zatražili svoje plaće, ali ih nismo dobili. Jučer smo otišli na policiju i podnijeli prijavu. Znam da će nas otpustiti zbog toga, ali stvarno trebamo taj

novac. Moja obiteljska situacija je jako loša, rastu mi kamate na dug, otplaćujem kredit u banci, doslovno mi sve ovisi tom iznosu i više ne znam što da učinimo. Besspomoćni smo.

Navedeni slučaj muškarca iz Indije na privremenom radu u Hrvatskoj jedan je od brojnih primjera ponižavajućeg odnosa

domaćih poslodavaca prema stranim radnicima objavljenih u novom izvještaju pučke pravobraniteljice TENE ŠIMONOVIĆ EINWALTER. Tokom 2023. godine, na koju se odnosi navedeni dokument, njenom uredu obraćali su se radnici porijeklom iz desetak različitih država i ukazivali na teška kršenja prava: da

su bili prisiljeni raditi bez potpisanog ugovora i potrebnih dozvola, da im nije isplaćena ugovorena ili obećana plaća. Žalili su se i na isplatu dijela plaće na ruke, nezakoniti prekovremeni rad, uskratu prava na odmor, neprijavlivanje ozljede na radu te uvrede i prijetnje od poslodavaca i članova njihovih obitelji kada bi zatražili isplatu dugovane plaće ili oduzete dokumente.

‘Zaprimili smo i podnesak državljanina Bangladeša, poslanog i DORH-u i USKOK-u, u kojemu je ukazivao na kazneno djelo prijave, odnosno da su on i još nekoliko njegovih sunarodnjaka uplatili 6300 eura odgovornoj osobi poslodavca radi ishodovanja dozvole za boravak i rad. No ona im nije ishodovana, a poslodavac im se prestao javljati’, piše u izvještaju koji je pravobraniteljica krajem ožujka podnijela Saboru i tako budućim zastupnicima i široj javnosti pružila uvid u surovu svakodnevicu dijela stranih radnika u Hrvatskoj.

Pored iscrpljenosti, potplaćenosti i potlačenosti na poslu, ta svakodnevica sve češće podrazumijeva rasističke napade u javnom prostoru i život u nagruvanim objektima bez odgovarajućih sanitarnih uvjeta. Za to vrijeme ovlaštene agencije na stranim radnicima obrću milijune, a u unosan biznis uključili su se sinovi bivših i aktualnih funkcionera Ministarstva unutarnjih poslova te pojedinci otprije poznati po različitim aferama od kojih neki sada jeftinom radnom snagom trguju kao robom, nudeći je kroz kuponske popuste i druge degradirajuće akcije. Neke se agencije u svom poslovanju drže zakona, ali u praksi je teško sustavne nadzirati potencijalna kršenja prava.

Prema podacima MUP-a, u 2023. izdano je 172.499 dozvola za boravak i rad stranim radnicima iz trećih zemalja, što predstavlja povećanje od 38,98 posto u odnosu 2022. godinu. Najviše ih je iz Bosne i Hercegovine (38.236), Srbije (24.028), Nepala (23.493), Indije (15.627), Sjeverne Makedonije (13.412), Filipina (10.999), Kosova (9.922), Bangladeša (8.749), Turske (5.067) i Albanije (4.244), a trenutno čine gotovo desetinu ukupno zaposlenih u RH. Poslovi na kojima su angažirani najčešće podrazumijevaju niske plaće za teški fizički rad, pa se tako pri vrhu popisa zanimanja za koja su lani izdane MUP-ove dozvole nalaze radnici i radnice u građevini, tesari/ce, konobari/ce, kuhari/ce i njihovi pomoćnici/ce, čistači/ce i sobari/ce.

U Hrvatsku najčešće dolaze posredstvom agencija za privremeno zapošljavanje i agencija za posredovanje pri zapošljavanju, čiji se broj od 2021. godine, odnosno ukidanja kvota za strane radnike, utrostručio i otad ne prestaje rasti. Prema evidenciji Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, na dan 31. ožujka 2024. bilo je registrirano 708 agencija za privremeno zapošljavanje, koje rade po principu agregatora tj. na određeni period ustupaju radnike drugom poslodavcu i pritom se brinu za plaće, naknade i drugu papirologiju, i 629 agencija za posredovanje pri zapošljavanju, što znači da agencije pronalaze radnike koje će poslodavci kasnije sami zaposliti.

Uvidom u bazu Fine, čiji se posljednji podaci većinom odnose na 2022., saznajemo da je najveća među njima – Electus DGS d.o.o. za privremeno zapošljavanje, na čelu s direktorom TOMISLAVOM HANŽEKOM i prokuristom NENADOM BAKIĆEM – u toj godini uprihodovala 24,28 milijuna eura. Na drugom mjestu je podružnica njemačke grupacije Dekra Arbeit, sa 16,83 milijuna eura prihoda, dok je njena tvrtka-kćer Dekra zapošljavanje, koja se pak bavi posredovanjem, u istoj godini ostvarila 6,80 milijuna. Slijede Company Maritime Adriatic j.d.o.o. s 18,48, Manpower d.o.o. s 8,24 i Advira d.o.o. sa 7,75 milijuna eura prihoda, što u slučaju

Od stranih radnika koristi imaju i iznajmljivači – smještaj u dvorišnom objektu u centru Zagreba (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

potonje predstavlja povećanje od vrtoglavih 143,27 posto u odnosu na prethodnu, 2021. godinu.

Na listi ovlaštenih agencija koju je sastavilo Ministarstva rada nalazi se i Fortitude Recruitment j.d.o.o. u vlasništvu FILIPA KATIĆA, sina ŽARKA KATIĆA, aktualnog državnog tajnika u MUP-u, zaduženog između ostalog i za imigraciju, odnosno izdavanje radnih dozvola i reguliranje boravka stranaca u Hrvatskoj te kontrolu agencija koje se time bave. Pritom je upravo Katić stariji u Saboru 2020., u godini kada je njegov sin otvorio spomenutu firmu, branio izmjene Zakona o strancima koje su podrazumijevale ukidanje kvota za uvoz radnika. Kritičari ma je tada tvrdio kako to neće dovesti do pogoršanja radnih uvjeta pa odbio sve oporbene amandmane. Fortitude Recruitment ostvario je u 2022. prihode od 26.900 eura, a kako je Filip Katić već predao podatke i za prošlu godinu, doznajemo da je u njoj ostvario povećanje od 26,72 posto. Sada ukupni prihodi njegovog Fortitude Recruitmeta, specijaliziranog za uvoz radnika iz Nepala i Filipina, a koji ima svega jednog zaposlenog, iznose 34.148 eura.

U isti biznis ubacio se 2021. MARTIN KARAMARKO, 26-godišnji sin TOMISLAVA KARAMARKA, bivšeg predsjednika HDZ-a i ministra unutarnjih poslova u vladama IVE SANADERA i JADRANKE KOSOR. Foro Alveare j.d.o.o., također s jednim zaposlenim, Karamarko junior osnovao je s partnerom MISLAVOM KRKOM i s temeljnim kapitalom od jednog eura – njihova agencija za privremeno zapošljavanje u 2022. uprihodovala je 10.100, a 2023. godine 27.680 eura. Pregledom oglasnika saznajemo da većinu zarade obrću na nekvalificiranoj snazi koja u Hrvatsku dolazi raditi za najniže plaće.

Novinari Jutarnjeg lista na istoj su listi pronašli JOSIPA KLEMMU, bivšeg predsjednika Udruge specijalne policije, jednog od istaknutijih šatoraša i vlasnika zaštitarske tvrtke Klemm Security, čija agencija Klemm posredovanje pri zapošljavanju d.o.o. od 2017., kada je osnovana, državi nije prijavila nijedan prihod. Tvrtka Go smart link vlasnika ROBERTA JUKIĆA, smijenjenog bivšeg predsjednika Uprave Hrvatske pošte koji se spominjao u aferi Fimi Media, u međuvremenu je pak otišla u stečaj, a agencija Liberty Entertainment PETRA TONKOVIĆA, bivšeg šefa Fonda za razvoj i zapošljavanje, osumnjičenog za izvlačenje novca u aferi ‘kobilje mlijeko’, 2022. prijavila je 14.939 eura neto gubitka.

Prema zakonu, agencije za privremeno zapošljavanje i agencije za posredovanje pri zapošljavanju nemaju određen postotak provizije na zaradu, a pojedincima koji su se upustili u takav biznis *de facto* je omogućе-

no da radnicima iz trećih zemalja ponude minimalnu plaću, zatim ih za višu ustupe neke od ovdašnjih poslodavaca i razliku zadrže za sebe. Zabilježeni su i slučajevi da su tek otvorene agencije uvezile veći broj stranih radnika iako nisu imale unaprijed definirane poslove na koje su ih trebale rasporediti. Potom bi uzele novac, zatvorile tvrtku, a uvezeni radnici otišli bi na rad u neku drugu državu. Iz MUP-a najavljuju da takvim praksama ubuduće žele stati na kraj kroz još jednu turu izmjena Zakona o strancima.

Dotad ruke zadovoljno mogu trljati kako vlasnici agencija, tako i agregatori koji zapošljavaju dostavljače Bolta, Wolta i Glova. Najveći među njima, Meta Mate d.o.o., u vlasništvu je MATE DUČIĆA iz Vinišća, protiv kojeg je Državni inspektorat u protekle tri godine podnio najmanje pet optužnih prijedloga zbog kršenja Zakona o radu. Unatoč tri milijuna prihoda u 2021. i još 2,56 milijuna eura u 2022., Meta Mate se ove godine našao na popisu poreznih dužnika Splitsko-dalmatinske županije s dugom od 401.731,01 eura, od čega se dio odnosi na doprinose za obavezna osiguranja radnika. ‘Ako radiš 12 sati svaki dan, možeš zaraditi čak osam tisuća kuna. Šef nam dozvoljava i da uzmemo jedan dan tjedno slobodno, ali nama baš trebaju novci pa to ne činimo’, kazao je jedan od Dučićevih radnika za Slobodnu Dalmaciju.

Prema podacima Državnog inspektorata, tijela koje zbog nedostatnog broja inspektora ne može iole sustavnije nadzirati kršenja prava, lani je zbog neprijavljenog rada izdano 304 rješenja. Njima je naloženo poslodavcima da 438 radnika, od kojih 167 stranaca, prijave na obvezno mirovinsko osiguranje i u proračun uplate po 2.650 eura kazne za svakog od njih. U istom razdoblju je u području zaštite na radu, stoji u izvještaju pučke pravobraniteljice, obavljen 41 inspekcijski nadzor te je utvrđeno da je ozlijeđeno 39 stranih radnika. Iz Ureda pravobraniteljice pritom poručuju da je nužno što prije donijeti izmjene Zakona o strancima, kojima bi se produžilo trajanje dozvola za boravak i rad s jedne na tri godine, što bi dovelo do postupovnog rasterećenja, kao i ukinula povezanost iste dozvole s poslodavcem, čime bi se radnicima olakšala odluka da prijave kršenje svojih prava.

‘Nažalost, sve češći su i neprimjereni oglasi za zapošljavanje stranih radnika. Tako je objavljen oglas u kojem su radnici nudeni poslodavcima s navodom ‘poslodavac će dobiti dobar talent po manjoj cijeni’, a na jednoj stranici za kuponsku prodaju strani radnici su nudeni uz popust, što je dehumanizirajuće i ponižavajuće’, navodi se dalje u izvještaju, uz podsjećanje na niz diskriminirajućih izjava iznajmljivača kao što su

Prema podacima MUP-a, u 2023. izdano je 172.499 dozvola za boravak i rad stranim radnicima iz trećih zemalja, što predstavlja povećanje od 38,98 posto u odnosu na 2022. Najviše ih je iz BiH, Srbije, Nepala i Indije, a trenutno čine gotovo desetinu ukupno zaposlenih u RH

‘Azijati? Pa njih desetak natrpamo u sobu, cijena je 200 eura’ ili ‘Moji unajmljivači su kvalitetnija publika... imate Indijce koji jedu rukama i one koji se koriste noževima i vilicama. Kod mene su ovi drugi, to su ljudi višeg ranga’.

Jedan od oglasa za stranu radnu snagu, dođuše daleko pristojnijeg sadržaja, nedavno je pristigao na mejl adresu naše redakcije. U njemu nam je zagrebačka podružnica agencije Global Personal Service (GPS) obećala da će uštedjeti naše ‘vrijeme i trud na pronalaženju odgovarajućih kandidata’ i tako nam pomoći u prevladavanju ‘recentnih problema uvjetovanih nedostatkom radne snage’ zapošljavanjem azijskih radnika čija su ‘radna etika i poslovna kultura na visokoj razini’. ‘Odgovorni su, puni poštovanja, odličnih radnih navika i izuzetno pouzdani. Najjači atributi su visoka učinkovitost i produktivnost’, mame nas dalje u oglasu, uz obećanje da će nam pomoći u ishodovanju svih potrebnih dozvola i dokumentacije, pobrinuti se za dolazak radne snage u Hrvatsku i pokriti sve troškove dolaska do zračne luke. Posebno nas je zaintrigirala ‘akcija’ navedena na kraju mejla, odnosno obećanje GPS-a da će nam za svakog zaposlenog osigurati jednomjesečni probni rad. Na naše višestruke upite tko točno u tom probnom mjesecu snosi troškove plaća zaposlenih – agencija ili se pak radi o neplaćenom probnom periodu za strane radnike i radnice – nismo dobili odgovor. ■

Странац у немоћи

Што о поновном увођењу квота мисле синдикалисти у градитељству и туризму, гдје је највећи број страних радника? 'Овисимо о њима, а тиме се стално руши цијена рада. Настојимо их учланити у синдикат, али то иде теже и спорије него с домаћим радницима. Ту нас чека још пуно посла, с квотама или без њих', кажу из Синдиката туризма и услуга Хрватске

ПРЕМА подацима Хрватског завода за запошљавање (ХЗЗ), тијekom 2023. издано је више од 150 тисућа позитивних мишљења за боравак и рад страних радника и радница. Доминантно се радило о пословима у градитељству и туризму. Просјечне плаће страних радника и радница кретале су се између 600 и 700 еура нето, једва у рангу законског минималца. Највише дозвола за рад издано је за Загреб, затим за Истарску и Сплитско-далматинску жупанију. Страни радници чине око десет посто укупно запослених у Хрватској, а за претпоставити је да ће њихов удио значајно расти. Министар унутарњих послова Давор Божиновић казао је недавно да је у прва два мјесеца 2024. издано 43 тисуће дозвола за рад и боравак странаца, 46 посто више него у истом раздобљу лани.

У својој предизборној кампањи Радничка фронта је поновила приједлог који су износили и раније, а тај је да се врате квоте за запошљавање страних радника. Наиме, раније важећим Законом о странцима био је прописан сустав утврђивања годишње квоте за издавање дозвола за боравак и рад странаца, што је на годишњој бази доносила Влада, а на приједлог министарства надлежног за рад. Новим суставом издавања дозвола за боравак и рад на темељу тзв. теста тржишта рада и мишљења ХЗЗ-а од 2021. омогућена је либерализација увоза стране радне снаге, запошљавање странаца не само у дефицитарним занимањима, него према жељи послодаваца и у свим другим секторима у којима траже још јефтину радну снагу. То смо видјели у занимањима која нису била дефицитарна на тржишту рада, као што су примјерице достављачи и возачи, а за која су послодавци посљедњих година хитро посегнули за овом методом снижавања цијене рада.

Из РФ-а су истакнули да се тест тржишта рада у пракси показао као про-форма корак у процедури који омогућује да се страни радници увозе без контроле и стварне потребе, увелике и за занимања која нису дефицитарна. Наводни недостатак радника није се рјешавао повећавањем ионако ниских плаћа у Хрватској, а нова пракса без квота довела је до даљњег стагнирања плаћа, као и до даљње рушење цијене рада. Дио пријед-

лога РФ-а сажет је у измјенама и допунама Закона о странцима које су Влади упутили још у априлу 2023., а окосница тих приједлога је враћање квота за запошљавање странаца, одређивање минималних увјета рада и смјештаја страних радника те избјегавање снижавања цијене радне снаге. То су оцијенили као први корак према спречавању послодаваца да раднике увозе уз изузетно лоше увјете рада, од плаћа до смјештаја. РФ је покренуо и петицију за враћање квота за запошљавање страних радника.

Тијekom предизборне кампање о квотама је загрио и Мостов Никола Грмоја, који се концентрирао на то да се увозом страних радника 'баве углавном ХДЗ-овци, односно њихови синови', истакнувши притом сина Томислава КАРАМАРКА. Грмоја је нагласак ставио на то да масовни увоз страних радника 'тјера наше људе из домовине' и приопчио да је Мостов план смањење броја страних радника и поновно увођење квота те да је такав план 'реалнији од

плана Домовинског покрета', који је пак најављивао забрану увоза страних радника за неке секторе (достава, такси и сличне услуге).

Подаци МУП-а показују да је највише дозвола за стране раднике рецентно издано у градитељству, њих 40 посто, а потом слиједе туризам и угоститељство с 26 посто изданих дозвола. Највише држављана којима је тијekom прошле године издана дозвола за боравак и рад у Хрватској је из Босне и Херцеговине (22 посто), а потом из Србије и Непала (14 посто). Занимало нас је што о приједлозима о поновном увођењу квота за стране раднике мисле синдикалисти у секторима у којима је највећи број страних радника – у градитељству и туризму.

— Прије пет-шест година редовито смо сједили на састанцима у министарству, причали о квотама. Тада смо говорили да треба оставити квоте да нам се не догоди одљев радника. То нам се, нажалост, догодило. Касније смо учинили све што смо могли да колективни уговор проши-

римо на све у градитељству, да се односи и на стране раднике, агенцијске раднике – говори за Новости ДОМАГОЈ ФЕРДЕВАР, главни тајник Синдиката градитељства Хрватске (СГХ).

Објашњава нам како је приједлог СГХ-а тада био да се законом одреди да ниједно трговачко друштво не смије запошљавати више од 25 посто страних радника, али тај приједлог није усвојен.

— Данас на једног запосленог домаћег радника бројне фирме имају и по 12 страних радника, више од 90 посто. То уопће није регулирано, било тко може основати фирму и у њој запослити сто посто страних радника. Увоз радне снаге постао је пословни модел. У градитељству су се посљедњих година почеле оснивати фирме само зато што је исплативо увозити стране раднике. Видимо из праксе да је доста другачија ситуација у фирмама које већински запошљавају стране раднике наспрам оних у којима је већински удио домаћих радника. Оне у којима је мање страних радника у правилу се више

У градитељству је увоз радне снаге постао пословни модел (Фото: Кристина Штедул Фабац/PIXSELL)

придржавају колективног уговора – каже Фердебар.

Стране раднике послодавци често путем агрегатора и агенција доводе у робовласничке радне увјете, а извјешћа пучке правобранитељице из године у годину утврђују пораст броја страних радника који нису упознати с правима из радног односа, могућностима синдикалног организовања, правима и обвезама из Закона о странцима, о чему је, као и о бизнису агенција за стране раднике, у овом броју Новости писала колегица ТАМАРА ОПАЧИЋ.

Све је више фирми у којима је синдикатима тешко дјеловати, прича нам Фердебар, што због структуре економије која се базира на микро и малом подузетништву, што због пораста броја фирми у градитељству које се доминантно заснивају на страним радницима и радницама. СГХ ускоро планира запослити и синдикалног организатора који говори непалски језик.

Ове је године и Синдикат туризма и услуга Хрватске (СТУХ) уочи нове туристичке сезоне први пут покренуо кампању у којој позива све стране сезонске раднике да се учлане у синдикат и тако заштите своја права. Прије двије године СТУХ је започео сурадњу са Синдикатом туризма Сјеверне Македоније, а сада планирају и даље синдикалне сурадње.

‘Ове године се очекује издавање око 200 тисућа дозвола за стране раднике. Ми у туризму већ годинама овисимо о томе да посао одраде страни радници, који су ту зато што је домаћих радника у том сектору све мање. Да су људи адекватно плаћени, било би и домаћих радника. Страни радници нам спашавају сезону, домаћи су отишли у боље плаћене секторе или у друге земље. Можемо причати о поновном увођењу квота као о дјеломичном рјешењу, али више се тога треба учинити по питању плаће и радних увјета у туризму’, одговарају нам из СТУХ-а.

Већина страних радника у туризму и угоститељству и даље долази из сусједних нам земаља, али све је више и радника из различитих азијских држава. Из СТУХ-а кажу да то није привремени тренд, него нова стварност којој се треба прилагодити и фокусирати се на то да се и страним радницима осигура максимална реализација њихових права.

‘У зачараном само кругу, на што упозоравамо већ годинама. У сектору овисимо о страним радницима, а тиме се стално руши цијена рада. Иако имамо колективни уговор, он се у пракси често крши. Пуно је малих фирми које не подлијежу никаквој контроли. Плаће у сектору су и даље прениске, а ради се пуно. Страни нам се радници све више обраћају и настојимо их учланити у синдикат, али то иде теже и спорије него с домаћим радницима. Ту нас чека још пуно посла, с квотама или без квота’, констатирају из СТУХ-а.

Синдикалисти нам говоре и како би ваљало водити рачуна о томе да се дозволе за боравак и рад страних радника могу издати само фирмама које могу доказати да редовно исплаћују плаће свим радницима, да су те плаће dostatне за достојанствен живот и да се поштују остала базична радничка права. Такав је захтјев важан због заштите свих радника, као и cjелокупног друштвено-економског развоја. Умјесто тога, закључују, и даље у сваком погледу приоритизирамо и обилато његујемо право подузетника да им држава осигура (најјефтинијег) радника. ■

Iz bolnice odvjetnicima Javna je tajna da iz bolnica prema odvjetnicima cure podaci bolesnika čije su ozljede naplative od osiguravatelja. Novosti imaju podatke o jednom takvom slučaju, poslali smo ih svima koji bi za takvo kršenje zakona i kodeksa trebali biti zainteresirani

JAVNA je tajna da iz bolnica prema odvjetničkim uredima cure medicinski kartoni bolesnika čije su ozljede naplative od osiguravatelja. Novostima se obratio pacijent čije smo podatke poslali svim nadležnim institucijama. Samo je pučka pravobraniteljica pokazala interes.

Umreženost medicinskog osoblja i odvjetnika u poslovima naplate odštete nakon prometnih nesreća već je desetljećima javna tajna koju zdravstvena administracija ne smatra vrijednom pažnje, a kamoli raščišćavanja, pa se povremeno medijsko izvještavanje o toj temi bazira isključivo na podacima iz istraga osiguravajućih kuća. One se, međutim, bave sprječavanjem kriminalnih manipulacija dijagnozama na štetu osiguravatelja, dok je lov na odvjetničke klijente preko veza s medicinskim osobljem u ingerenciji institucija zdravstva, ali one dopuštaju da se to nesmetano odvija. Do koje su mjere svi ravnodušni prema kršenju zdravstvenih zakona i profesionalnih kodeksa Novosti su potvrdile isporučivši im slučaj pacijenta iz Zagreba (podaci poznati redakciji), nedavno liječenog u Klinici za traumatologiju, sastavnici КВС-а Sestre milosrdnice. Sve relevantne podatke za istragu dobili su ravnateljstvo КВС-а, Министарство здравства, Хрватска liječnička комора и Уред пуčke правобранителјице.

Radi se о pacijentu који је почетком године stradao у налету аутомобила, након чега му је медицинском обрадом откривена мања фрактура, што је врло једноставан случај за вансудску наплату одштете од аутомобилског осигурања. Према ономе што је испричао за Новости, два дана након несреће на адреси становања пронашао га је њему непознат одвјетник и понудио своје услуге у наплати одштете. Одвјетник је без устручavanja објаснио да је до pacijenta и података о несрећи и озлједи дошао тако што ‘преко liječnika има улаз у систем’, па је pacijent закључио да његов случај није никакав изузетак, него да ‘систем’ тако функционира.

Točan opis događaja s pitanjima прво смо poslali ravnatelju КВС-а Sestre milosrdnice DAVORU VAGIĆU, али он нам ни у два тједна није poslao одговоре. Kad смо у уторак његовој тајници поручили да нам је доволјна информација хоће ли болница истражити tko одаје повjerљиве податке pacijenata и s којим мотивима, обећала је да ће нас исти дан повратно назвати, након чега се више није јављала.

Iz Хрватске liječničke коморе (HLK) тврде да нису надлежни за овакве случајеве. ‘HLK није надлежна институција за проводење ‘истражних радњи’ око navodne ‘trgovine informacijama’ између радника zaposlenih

Klinika za traumatologiju odakle су подаци о pacijentu procurili до одвјетника (Foto: Goran Jakuš/PIXSELL)

у здравственим установама и трећих особа. HLK поступа isključivo у складу са својим јавним овластима. Pacijent који navodi да има информације о повреди особних података о властитом здравственом стану trebao би се обратити одговорној особи здравствене установе, здравственој инспекцији Министарства здравства, Агенцији за заштиту особних података или надлежној полицијској управи ако сумња на поčinjenje казненог djela’, стоји у одговору HLK-а.

Iz коморе су заобилиш питање је ли одаванје информација о pacijentima трећим особама које ће их komercijално iskoristiti повод да HLK примјени јавну овласт надзора рада liječnika (prema Закону о liječništvу, op. a.), па су нам одговорили да је ‘Министарство здравства надлежно за инспекције повезане са Законом о подацима и информацијама у здравству’. Комора је за ову пријоду занемарила све друге relevantне здравствене законе и кодексе – Закон о liječništvу, Закон о заштити права pacijenata, Закон о здравственој заштити, Закон о djelatnostима у здравству итд. – по којима је одаванје података о bolesnicima теški прекршај.

На крају prepiske прихваћају да би ih се случај mogao ticati, али тек кад би netko други dokazao да су liječnici трећој страни dostavljali податке о pacijentima. ‘Nаравно, у случају ако би се dokazalo да је liječnik protupropisно dostavljao здравствене податке одвјетнику или некој трећој страни, ту би се radilo о етичком прекршају и tada би то

било у ingerenciji HLK-а’, тврде. Успут, HLK по свом статуту ‘пружа заштиту особама које нису задовољне мјерама подузетима по приговору на квалитету, садржај и врсту здравствене услуге’.

Министарство здравства до закључења овог текста није одговорило на наша питања, као ни AZOP. Из Уреда правобранителјице TENE ŠIMONOVIC EINWALTER, која се у задње вријеме istakla извјештајима у случају трагичне смрти колеге VLADIMIRA MATIJANIĆА и у случају одвјетнице LINE BUDAK, poručili су да ће reagirati након што објавимо текст. Закон о пучком правобранителју каже да се поступак на властиту иницијативу или на приједлог особе чија права нису повриједена може покренути ако је правобранителј за случај saznao путем медија.

Radi заштите идентитета pacijenta не објављујемо име одвјетничког уреда, који је, према свему судећи, само један у организовањој мрежи. Nekoliko одвјетника и liječnika s којима смо razgovarali потврдило је да је дојављивање података о pacijentima пракса која траје desetljećима и да у tome судјелује више болничких установа и одвјетника. Будући да је теško повјеровати да медицинско осoblје ради за одвјетнике из humanitarnih побуда, ово није само тема за здравствену администрацију, него и за правосуде. ■

Prizivači i nagovarači

Rezolucijom EP-a je zatraženo da u Povelju EU-a o temeljnim pravima bude uvršteno pravo na siguran i zakonit pobačaj te je prepoznato da Hrvatska tome postavlja praktične prepreke. 'Institucionalni i personalni pritisci na liječnike da se odrede kao 'prizivači' savjesti doveli su do toga da je pobačaj gotovo nedostupan', kaže Ana Horvat Vuković

EUROPSKI parlament usvojio je rezoluciju kojom je zatraženo da u Povelju EU-a o temeljnim pravima bude uvršteno pravo na siguran i zakonit pobačaj. Rezolucija je usvojena s 336 glasova za, 163 protiv i 39 suzdržanih.

Zastupnici su osudili nazadovanje prava žena, sve pokušaje ograničavanja ili ukidanja postojeće zaštite spolnog i reproduktivnog zdravlja i prava, odnosno rodne ravnopravnosti u cijelom svijetu, uključujući u državama članicama EU-a. U tekstu su države pozvane da u potpunosti dekriminiraju pobačaj u skladu sa smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije iz 2022. godine, kao i da uklone prepreke pobačaju. Zbog restriktivnih zakona i ukidanja prava na reproduktivno samoodređenje, posebno su prozvana Poljska i Malta. Hrvatska je, zasluženo, svrstana među države koje postavljaju praktične prepreke za izvođenje pobačaja. Otvorena je i tema financiranja ekstremno desnih, religijskih i ostalih *pro-life* skupina iz europske blagajne. Stoga je Komisija pozvana da ukine financiranje onima koji se okomljuju na rodnu ravnopravnost i prava žena.

Najnovija rezolucija kao vijest izgleda sjajno i obećavajuće, no ništa od navedenog nije obavezujuće za europske države. Propisi o spolnom i reproduktivnom zdravlju prepušteni su nacionalnim zakonodavstvima. Tako pitanje sigurnog i dostupnog pobačaja u domaćem kontekstu ostaje zaglavljeno između države koja ne želi donijeti novi zakon za reguliranje prekida trudnoće s jedne strane i masovnih 'priziva savjesti' ginekologa po bolnicama s druge.

U Hrvatskoj je neregulirana i raširena praksa priziva savjesti dovela do toga da

Stopostotno odbijanje pobačaja –
Opća županijska bolnica Našice
(Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

je usluga prekida trudnoće bitno otežana, komentira za Novosti IVA DAVORIJA, aktivistkinja i gradska vijećnica (Možemo!) iz Rijeke. Ona govori da je posebno važno što se rezolucija ne bavi isključivo zakonodavnim okvirom, nego i stvarnom dostupnošću usluge prekida trudnoće te što tu skrb definiše kao temeljno ljudsko pravo.

— A to je ono što tvrdimo mnoge od nas koje zagovaramo pravo na siguran, legalan i dostupan pobačaj: riječ je o zdravstvenoj skrbi koja mora biti osigurana unutar javnozdravstvenog sustava. Neregulacija priziva savjesti dovela je i do pritiska na kolektive, pogotovo u onim bolnicama u kojima većina ginekologa i ginekologinja odbija pružiti skrb. Nerijetko je taj pritisak posljedica kadroviranja ili hijerarhije unutar zdravstvene ustanove, a utjecaja ima i na specijalizaciju: tko će nove generacije ginekologa učiti kako izvršiti pobačaj ako ima toliko 'prizivača'? – pita Iva Davorija i dodaje da sve krovne organizacije u zdravstvenom sustavu – Hrvatska liječnička komora, Udruga poslodavaca u zdravstvu, Hrvatski liječnički zbor, Hrvatski liječnički sindikat – odbijaju intervenirati i regulirati priziv savjesti. Dokazano je, ističe, da je broj liječnika koji obavljaju pobačaj unutar zdravstvenih ustanova, presudan faktor u dostupnosti pobačaja u Hrvatskoj.

Ana Horvat Vuković (Foto:
Boris Ščitar/PIXSELL)

Podsjetimo, prema podacima koje je prikupio feministički kolektiv FAKTIV, u Općoj bolnici Našice i u Općoj bolnici Virovitica vlada kolektivni priziv savjesti, s tim što virovitička bolnica za slučajeve pobačaja angažira vanjskog suradnika po potrebi. Svi zaposleni ginekolozi i ginekologinje obavljaju pobačaje u OB Ogulin (tri), OŽB Pakrac (dva), Nacionalnoj memorijalnoj bolnici Vukovar (šest) te KBC-u Rijeka (23). Većina zaposlenih odbija izvršiti pobačaj u: KBC-u Osijek (17 od 22), OŽB Požega (tri od četiri), KBC-u Split (26 od 32), OB Zadar (16 od 19), KBC-u Zagreb (36 od 45), KBC-u Sestre Milosrdnice (12 od 22) te KB-u Sveti duh (15 od 20).

ANA HORVAT VUKOVIĆ, profesorica na Katedri za ustavno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu, ističe da gotovo 60 posto ginekologa, dio anesteziologa, medicinskih sestara i primalja, ulažu priziv savjesti. Osim toga, rastući je problem i 'nagovor savjesti'.

— Institucionalni i personalni pritisci na liječnike da se odrede kao 'prizivači' doveli su do toga da je pobačaj u nas gotovo pa nedostupan, osobito ženama iz ruralnih područja, siromašnjima ili žrtvama obiteljskog nasilja, koje nemaju mogućnosti daleko putovati i svijećom tražiti bolnicu koja bi bila voljna tu zakonitu uslugu pacijentici i omogućiti. Pritom trebamo naglasiti da je priziv savje-

sti ustavna kategorija tj. ustavno pravo, ali samo liječnika koji bi izravno vršio prekide trudnoća te medicinskih sestara koje su u taj proces uključene. Za sve ostale medicinske djelatnike, kao što su magistri farmacije, koji su sebi samima takvo protuustavno pravo pokušali dati putem strukovnog kodeksa, pravo na priziv ne postoji – pojašnjava Horvat Vuković.

U NAJNOVIJOJ rezoluciji Europskog parlamenta Europsko vijeće pozvano je na sazivanje konvencije za izmjenu Povelje temeljnih prava Europske unije, ali takva izmjena mogla bi stupiti na snagu tek nakon ratifikacije u svih 27 država članica, govori ustavna stručnjakinja. No to nije izgledno u bližoj budućnosti, ocjenjuje ona, s obzirom na vrlo restriktivne propise o pobačaju na Malti te otpor Poljske liberalizaciji pobačajnog režima, čak i nakon nedavne promjene vlasti.

— Međutim, signal koji se odašilje vrlo je jasan: Unija je posvećena zaštiti rodne ravnopravnosti, a paneuropski konsenzus oko zaštite ženinog prava na samoodređenje i jednako dostojanstvo, praktički je postignut. O tome govore i odluke usporedne organizacije, Vijeća Europe i njenog strasburškog suda, koje sve države koje su pobačaj legalizirale, uključujući Republiku Hrvatsku, u kojoj je pobačaj neprekinuto zakonit od 1978., obvezuju da taj pristup ne bude tek 'privedan ili teoretski' nego praktičan i učinkovit – kaže Ana Horvat Vuković i podsjeća da je Hrvatska temeljem, ne samo presuda Europskog suda za ljudska prava, nego prvenstveno vlastitog Ustava i odluke Ustavnog suda iz 2017. godine, strogo obavezna graditi i održavati mrežu zdravstvenih institucija koje pobačaj čine dostupnim i slobodnim do 12. tjedna trudnoće, odnosno 10. tjedana od začeca, bez diskriminacije.

Eurozastupnik PREDRAG FRED MATIĆ (SDP), suizvjestitelj Europskog parlamenta za seksualno i reproduktivno zdravlje i prava žena, izjavio je da je svjestan da Europu u tom segmentu čeka trnovit put jer će pojedine zemlje pružiti otpor. Smatra da je 'sramotno za Hrvatsku što nas Europa proziva jer država nije u stanju pružiti ženama zdravstvenu zaštitu u potpunosti'.

— To nije nikakvo pitanje ideologije nego pitanje javnog zdravstva. Nećemo odustati, mi živimo u Europi 21. stoljeća, a ne u srednjem vijeku – zaključio je Matić. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Kada izbori srijedom ispadnu parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj 2024. godine, kolumnist ne mora čekati službene rezultate izbora da bi o njima pisao. To je zato što se u Republici Hrvatskoj rezultati parlamentarnih izbora 2024. godine znaju danima i tjednima unaprijed. Ako želite, mogu vam pokazati

Ćao, debeli!

NOVINSKIM kolumnistima parlamentarni izbori najstrašnija su noćna mora, jer svoje kolumne najčešće moraju napisati prije kraja tjedna, ne znajući kako su završili nedjeljni izbori, svjesni da će se njihovo palamudenje na trafikama pojaviti tek u ponedjeljak, kada rezultati budu dobro poznati, prokomentirani i prežvakani na svim televizijama i internetima, do izlaska novina već gotovo i zaboravljeni. Dovrtljiviji i ambiciozniji kolumnist u tom slučaju nerijetko demonstrira svoj izvanredni književni dar, pa prokletstvu izbornog tajminga doskoči kakvom postmodernom metatekstualnom dosjetkom. Što je svakako neusporedivo gore nego da demonstrira nadmoćnu ignoranciju, pa umjesto o izborima piše o nekom društvenom fenomenu, poput, štajaznam, antropološkog problema slobodnog vremena umjetno inteligentne i tehnološki samoubijene civilizacije.

Osim, jasno, ako ga poljubi sreća pa piše za neki od onih tjednika koji ciljaju na vikend-čitatelje i izlaze petkom. Kad kolumnist piše za tjednik koji izlazi petkom, to je upravo savršen tajming: izbori su u nedjelju, u ponedjeljak se znaju rezultati i koalicijske križaljke, pa se u utorak piše kompetentan tekst, da bude predan u srijedu i odštampan u četvrtak. Taman.

Osim, jasno, kad se izbori uglave baš u srijedu. Kad se izbori uglave u srijedu, svi se novinski kolumnisti u državi smiju kolegama iz tjednika, čije će se palamudenje, shvatili ste, na trafikama pojaviti tek u petak, kada rezultati izbora budu dobro poznati, prokomentirani i prežvakani na televizijama, internetima i svim dnevnim novinama, do izlaska tjednika već gotovo i zaboravljeni.

Osim, jasno, kad izbori srijedom ispadnu parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj 2024. godine.

Kada, naime, izbori srijedom ispadnu parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj 2024. godine, kolumnist ne mora čekati službene rezultate izbora da bi o njima pisao. To je zato što se u Republici Hrvatskoj rezultati parlamentarnih izbora 2024. godine znaju danima i tjednima unaprijed. Ako želite, mogu vam pokazati.

Hoćete? U redu.

Ovaj tekst, na primjer, pišem u utorak, dan prije izbora, ali ne samo da već znam, nego znam već odavno, znam vrlo dobro i znam još vrlje pouzdano: egocentrični, bahati, arogantni, prepotentni i nepodnošljivo samoljubivi debeli narcistički mediokritet iz TUĐMANOVOG diplomatskog inkubatora, što je cijelu stranku i jato njenih beznačajnih satelita potpisao svojim imenom, zauzevši pola glasačkog listića, na vlastito je opće zaprepaštenje – izgubio izbore!

Čak i ako u ovom času još nije, jer je sinoć, recimo, ispala drama s razlikom u par stotina glasova, pa se još čekaju rezultati glasanja u Cisti Provo, Grudama i Vancouveru, to je samo produžetak agonije: oholi debeli govнар je izgubio, samo mu to još nitko nije javio.

On, istina, još očajnički vrti neke kombinacije, cijelu noć zvao je jадnik strančice i zastupničiće s onim, kako se zove, koalicijskim kapacitetom, ali svaki taj 'pretplatnik je trenutačno nedostupan': napuhani krpelj konačno je i definitivno izgubio, potučen je poput Hajduka, popužio je najstrašnija i u trenutku dok ovo čitate on zajedno sa svojim timom iza zatvorenih vrata smišlja

Andrej Plenković i Zoran Milanović (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

još samo kako da tu stvar nekako objasni biračima, koje je mjesec dana maltretirao svojom posve sigurnom veličanstvenom pobjedom, samouvjerenošću IVANA PERNARA u dvorištu neke područne osnovne škole poručujući onom egocentričnom, bahatom, arogantnom, prepotentnom i nepodnošljivo samoljubivom narcističkom mediokritetu iz Tuđmanovog diplomatskog inkubatora da je njegovo vrijeme isteklo.

Onda? Jesam li pogodio?

Naravno da jesam. Rekao sam vam.

Nije, vidite, bilo mnogo dobrih stvari s parlamentarnim izborima u Republici Hrvatskoj 2024. godine, i kad se sve zbroji i oduzme, bila je zapravo samo jedna. A jedna i jedina dobra stvar s parlamentarnim izborima u Republici Hrvatskoj 2024. godine bila je ta što je od dvojice egocentričnih, bahatih, arogantnih, prepotentnih i nepodnošljivo samoljubivih debelih mediokritetskih narcista iz Tuđmanovog diplomatskog inkubatora – jedan morao izgubiti.

Hrvati su navikli na sranja, ničemu se dobrome odavno više ne nadaju, jeftini su stoga za održavanje i malo im za sriću triba: na ovim izborima, recimo, upravo oni su uvjerljivo najveći gubitnici – za takvo predviđanje ne trebaju ni škola, ni pamet, ni SOROSEVE pare – i ako je igdje postojao nekakav skriveni kut iz kojega su ovi parlamentarni izbori mogli izgledati dobro, bio je to zapravo jedini iz kojega se na izbore uopće gledalo: kut iz kojega su bili viđeni kao izbor između ANDREJA PLENKOVIĆA i ZORANA MILANOVIĆA.

Dakako, kad se parlamentarni izbori svedu na izbor između Plenkovića i Milanovića, to znači samo da je sranje u svakom slučaju. Zaboravljate, međutim, da su Hrvati navikli na sranja i da se ničemu dobrome nisu ni nadali: za sriću im je, na primjer, bilo dovoljno samo to da jedan od njih dvojice na kraju izgubi izbore.

I što se onda dogodilo? Jedan je izgubio!

Reći ćete: bravo genije, naravno da je jedan izgubio, jedan je morao izgubiti, ali koji, pametnjakoviću od srijede? Pa rekao sam vam, i zastrašujuće točno i precizno pogodio: onaj egocentrični, bahati, arogantni, prepotentni i nepodnošljivo samoljubivi debeli narcistički mediokritet iz Tuđmanovog diplomatskog inkubatora. Koji drugi?

Iz dana u dan maltretirali su nas, eto, njih dvojica svojom posve sigurnom veličanstvenom pobjedom, svaki od njih samouvjerenošću Ivana Pernara u dvorištu neke područne osnovne škole poručujući onom drugom da je njegovo vrijeme isteklo. 'Kod Milanovića

je sve fejk. Ako je hrabar, neka izade na izbore i idemo, tu smo u istom kvartu, idemo tu u prvu jedinicu, ajmo se sučeliti!' kaže tako jedan, 'Plenković je gotov, on je politički fejk koji vara hrvatske građane od prvog dana na čelu HDZ-a, čije je vođenje i preuzeo na prevaru, kao oktroirani birokrat!' odgovori onda drugi.

I tako mjesec dana. 'Siguran sam da Milanović nikada više neće dobiti povjerenje građana da obnaša bilo koju dužnost!' poruči prvi, 'bit će great balls of fire, zbacit ću HDZ i potjerati ih, Plenković leti!' uzvratit drugi. 'Milanović je gotov, on ne postoji, odnio ga je plitki potok!' 'Plenković je gotov, on ide u Bruxelles naplaćivati ulaz u wc, neka si spremi sendvič!' 'Milanović je prestao biti predsjednikom svih građana, i to je kraj svega. Gotovo. Game over', svisoka onda nabreklih jaja zaključit jedan, 'Plenković neće dobiti većinu, ovo je game over', svisoka na to otečenih jaja zaključit drugi.

'A što se tiče toga tko će biti budući predsjednik Vlade, to sigurno neće biti Milanović, nego ćemo, sa sigurnošću mogu reći, mi predložiti budućeg mandataru, a to bi, prema ozračju koje vidim po Hrvatskoj, trebao biti ja!' samopouzdanu na kraju rezultate predvidi jedan, a drugi odmah samouvjerenom zaokruži fiks dvojkicu: 'I da bude posve jasno, nakon naše pobjede odstupit ću s dužnosti predsjednika Republike, na toj dužnosti zamijenit će me novi predsjednik Sabora, a to neće biti HDZ-ovac, i kada okupim većinu zastupnika od vršitelja dužnosti predsjednika Republike tražit ću mandat za sastav nove Vlade RH!'

I ako ste ikad u životu popišani i sjebani poželjeli da se zemlja pod vama rastvori – ako ste postideeni, poraženi i poniženi nekad pomislili da promijenite rod, spol, identitet i adresu, pa nestanete negdje gdje nitko za vas nikada nije čuo – samo zamislite kako se sad, nakon svega, osjeća pokisli debeli govнар dok iznenada sasušeni muda svaljuje odgovornost na birače koji nisu prepoznali njegov politički genij, sarkastično poručujući kako će Hrvatima očito biti bolje s egocentričnim, bahatim, arogantnim, prepotentnim i nepodnošljivo samoljubivim debelim narcističkim mediokritetom iz Tuđmanovog diplomatskog inkubatora.

A debeli govнар koji je pobijedio?

Odmah da vam kažem, ne brinite se, neće ni on do vijeka. Ima u nas dovoljno debelih govнарa. ■

INTRIGATOR

Neispravak
krivog navoda

Državljaninu srpske nacionalnosti sustav ne dopušta da ispravi pogrešnu prijavu u rubrici 'nacionalnost'

Kako ispraviti krivi navod u evidenciji? (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

FANTASTIČNI slučaj hrvatskog državljanina srpske nacionalnosti koji je prije 17 godina greškom službeno upisao sebe i svoje norođeno dijete kao Hrvate, napokon je dospio i u javnost njihove matične države – Republike Hrvatske. U međuvremenu, njegov predmet čeka na daljnje procesuiranje pri Europskom sudu za ljudska prava. Kao što je ovaj tjedan prenijelo više medija, čovjek je još 2007. došao u konzulat RH u New Yorku da prijavi rođenje djeteta, ali je pritom u rubriku nacionalnosti za obojicu nehotice upisao da su Hrvati.

Kad je pokušao ispraviti tu pojedinost, započele su njegovo putešestvije kroz labirint etnobirokracije koja nikako da mu dopusti naknadnu izmjenu tog podatka. Ovdje treba napomenuti da nije riječ o sasvim nebitnoj ili čisto simboličkoj odrednici, jer se obim prava manjinskih zajednica usklađuje s brojem njihovih pripadnika. Stoga su iz proteklih desetljeća – a nacionalnost se u Matici rođenih upisuje još od 1994. – poznati razni drugi slični primjeri nemogućnosti ispravljanja greške tog tipa. Ili pak izmjene nacionalnog identiteta, a ne samo greške, jer hrvatski zakoni omogućuju slobodno izjašnjanje o tome u npr. registru birača zbog ostvarenja manjinskih glasačkih prava na izborima.

No tu slijedi prva kontroverza, imamo li u vidu da izjašnjanje u registru birača ni u kojem slučaju ne povlači izmjene u Matici rođenih. Zakonske okolnosti pritom nedvosmisleno idu na ruku pravu odlučivanja i predomišljanja, od Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina do Kaznenog zakona. No kad se dođe do Zakona o državnim maticama, čini se da Ministarstvo uprave RH zauzima stajalište da takva mogućnost nije eksplicitno predviđena, a onda – tvrde oni – nije ni dopuštena. Tako

bar proistječe iz odgovora koji je to tijelo prije četiri godine uputilo uredu Pučke pravobraniteljice.

Ministarstvo je tu povrh svega ustvrdilo da 'se pripadnost određenom narodu ne dokazuje ispravama, nego se o njoj osoba izjašnjava', dok pravobraniteljčin ured pobje tu tezu odranije poznatim kontraprimjerima. Na daljnje preporuke Ministarstvu za usklađivanje prava u praksi nije bilo reakcija do dandanas, kao što vidimo po njujorškom Srbinu s početka ovog teksta, a ono dijete samo što nije steklo punoljetstvo.

■ Igor Lasić

Privatizacija –
kazna

NA pomolu su štrajkovi u dječjim vrtićima u Biogradu na moru i Vrsaru. Predstavnici lokalnih vlasti tjednima odbijaju podići plaće radnicama. Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju propisano je da se na utvrđivanje i obračun plaća radnika dječjih vrtića, u vlasništvu jedinice lokalne i područne samouprave ili RH, primjenjuju propisi kojima se uređuju plaće javnih službenika i namještenika u osnovnom školstvu.

Kako objašnjava BOŽICA ŽILIC, predsjednica Sindikata obrazovanja, medija i kulture (SOMK), U Vrsaru se kolektivno pregovaralo bez dogovora dok je u Biogradu svaki dijalog odbijen. Gradonačelnik IVAN KNEZ (HDZ) izjavio je da razloga za štrajk – nema. 'Ali

bože moj, oni imaju pravo, imaju svoj sindikat i mogu te sve radnje... s obzirom na to da je ovo demokracija', rekao je Knez. I ne samo to, gradonačelnik razmišlja da je vrtić najbolje privatizirati. 'To ćemo procijeniti, pa idemo, privatiziramo i znat ćemo na čemu smo', zaprijetio je Knez koji ne vidi ništa sporno u tome da vrtić jednim potezom učini nepriuštvim za djecu i roditelje.

Iz SOMK-a navode da je stav biogradskog gradonačelnika u suprotnosti s Nacionalnom obrazovnom strategijom, da nije upoznat sa zakonima i da ih otvoreno krši. Sukladno pravilima tog sindikata, postoji mogućnost da se pokrene mehanizam štrajka u Biogradu i Vrsaru.

— Ako postoji dobra volja i kompromis, mi do rješenja možemo doći u procesu kolektivnih pregovora. Ali ovo su primjeri u kojima su sindikat pokušali uvjeriti da nema potrebe kolektivno pregovarati. Od svojih zahtjeva nećemo odustati i spremni smo ući i u štrajk. Trenutno imamo pet procesa mirjenja zbog istih stvari. Imamo Slunj i Knin koji su također odbili potpisati kolektivni ugovor, iako smo sve usuglasili. Sindikat su doveli u zabludu, zavlčili i glumili dobru vjeru. To vrijeda dostojanstvo naših članova i njihova prava – poručila je Božica Žilić.

■ Anja Kožul

Ložači
genocida

INICIJATIVA za slobodnu Palestinu organizirala je u nedjelju, 14. aprila akciju ispred njemačkog veleposlanstva u Zagrebu s porukom 'Nie wieder' (Nikad više).

— Moramo učiti iz prošlosti i prepoznati kada se događa stravična nepravda poput one u Palestini. Moramo znati reći 'nikad više ni za koga'. Tražimo kraj njemačkog sudionništva i omogućavanja genocida u Gazi – istaknuli su iz inicijative. Ovom su akcijom podsjetili da je Njemačka drugi najveći izvoznik oružja u Izrael (SAD je prvi). Lani je ta država odobrila slanje vojne opreme Izraelu u vrijednosti od oko 353 milijuna dolara, otprilike deset puta više nego 2022. godine. Od 2019. do 2023. godine njemački izvoz činio je 30 posto oružja koje je Izrael kupio.

Akcija je održana na poziv široke njemačke platforme organizacija u kojima djeluju palestinski, židovski i njemački aktivisti i aktivistkinje. Akcije pred njemačkim veleposlanstvima održane su diljem svijeta, u Irskoj, Nizozemskoj, Engleskoj, Španjolskoj, Norveškoj, Italiji, Japanu, Meksiku, Poljskoj, SAD-u, Tajlandu, Novom Zelandu.

Glavni su zahtjevi internacionalne platforme, koje podržava i ovdašnja Inicijativa za slobodnu Palestinu: trenutni prekid njemačkih isporuka vojne opreme Izraelu, prestanak njemačke diplomatske podrške ili opravdavanja genocida, ukidanje svih njemačkih ograničenja humanitarne pomoći Gazi, ponovno potpuno financiranje UNRWA-e te sveobuhvatna odšteta Njemačke palestinskom narodu.

■ Ivana Perić

Migranti
na tapeti

Kako komentirate predizbornu antimigrantsku retoriku?

Tema migracija je u ovom izbornom ciklusu zasigurno jedna od tri glavne teme. I tu nisu više samo podteme iseljavanja i posljedične depopulacije, nego se učestalo raspravlja o ekonomskim potrebama i prednostima useljavanja te posebice prisustvu stranih radnika, o pitanju njihove integracije, a nastavlja se govoriti i o nezakonitim migracijama, sigurnosti granica i državnog teritorija. Stranke desnice i desnog centra naglašavale su potrebu za prevencijom i zaustavljanjem 'ilegalnih migracija', putem zaštite granica te sankcioniranja migranata i krijumčara, ako je potrebno i slanjem vojske na granicu, postavljanjem žilet-žice i slično. Nije izostalo i 'samohvaljenje' Vlade o tome koliko se učinkovito štiti teritorij i koliko se revno obavlja uloga graničnog policajca za EU. Ljevica je naglašavala da su 'neregularne migracije' jednako štetne i opasne za državu kao i za same migrante zato što ugrožavaju ljudske živote, a u našem domaćem kontekstu mogu voditi stradanjima, prekarnim i nehumanim uvjetima stanovanja i rada za one u zoni sive ekonomije.

Most je tražio da se na istočne granice raspoređi vojska, a Domovinski pokret je prijetio antimigrantskim referendumom. Tvrde da se provodi 'zamjena stanovništva'. O čemu je riječ?

'Zamjena stanovništva' je stara teza europske desnice, iako izvorni pojam zapravo označava obnovu nedostajućih kontingenata stanovništva zbog depopulacije. Korištenje te sintagme uočio sam i kod nekih kandidata lijevih političkih opcija u izbornim jedinicama u Slavoniji. Promocija tih teorija je opasna kada se na temelju njih razviju diskriminirajuće, nasilne i militaristički nastrojene migracijske politike i prakse, koje u domaćem kontekstu ne zastupaju samo političari, nego i neki demografi. Pritom, na ljevici je bilo antimigrantske retorike u vidu socio-liberalnog šovinizma i argumenata o migrantima koji uzimaju poslove, ili ruše cijenu rada za domaće radnike, ili pak o migrantima kao iskorištavateljima sustava socijalne pomoći, što smo u kampanji čuli čak i od predsjednika.

Iako službeni podaci ne potkrepljuju tezu o velikom broju kaznenih djela koje su počinili migranti, mnogi političari i dalje inzistiraju na širenju neistina?

Strah od migranata se potencira zato što se tema izrazito politizirala, odnosno radikalizirala se i standardni je dio političkog folklor desnice, centra, a sve više i ljevice, na kojem svi nastoje ušicariti neke političke bodove. No istovremeno je i 'vrući krumpir' koji mnogi političari izbjegavaju jer je zapravo prekompleksan sklop tema bez jednostavnih rješenja.

■ Mirna Jasić Gašić

Poludjeli kompas

Otkrivanje seksualne orijentacije predizbornih kandidata u koje se upustio Zagreb Pride izazvalo je negodovanje većine ostalih LGBTIQ+ udruga

U POSLJEDNJIH nekoliko mjeseci svjedočili smo nekoliko slučajeva prisilnog otkrivanja seksualnog identiteta. Jedan od najupečatljivijih primjera je aktualna objava tzv. 'LGBT izbornog kompasa' udruge Zagreb Pride. 'U tom dokumentu bez pristanka svih osoba uključena su imena deseterice kandidata i jedne kandidatkinje za parlamentarne izbore, koje su označene kao LGBTIQ+ osobe', stoji u kontrapriopćenju koje je potpisalo šesnaest LGBTIQ+ inicijativa i udruga: Ponosni Zagreb, kolektiv, Iskorak, Dugine obitelji, Zbeleton, K-zona, Lezbijska organizacija Rijeka Lori, LeZbor, Qsport Zagreb, House of Flamingo, Proces Pula, ZaPravo, Centar za građanske inicijative Poreč, Grof Darkula, Drum'n'bijes i Neurodivergent Nights.

U kontrapriopćenju se navodi da je inkriminirani izborni 'kompas' objavljen bez pristanka navedenih osoba, redom DAMIRA HABIJANA i IVANA ČELIĆA te MARKA PAVIČA iz HDZ-a, BRANKA KOLARIĆA iz SDP-a, FRANKA DOTE nezavisnog kandidata iz kvote SDP-a, JELENE MILOŠ, LEONARDA PIEROBONA, NIKOLE ZDUNIĆA, TOMISLAVA VUKOJE i GORDANA BOSANCA iz platforme Možemo! kao i DOMAGOJA HAJDUKOVIĆA iz Socijaldemokrata.

'Takav čin izazvao je široko negodovanje (...) te je potaknuo raspravu o pravima na privatnost i osobnu autonomiju', piše između ostalog u priopćenju u kojem aktivisti upozoravaju da prisilno otkrivanje identiteta nije samo kršenje privatnosti, nego je

riječ o etičkom problemu koji može trajno narušiti mentalno zdravlje pojedinca, destabilizirati obiteljske odnose i ugroziti osobnu sigurnost.

Novosti su kontaktirale FRANKA DOTU, izvršnog koordinatora Zagreb Pridea koji nam je na kritike udruge ustvrdio da 'nitko od navedenih nije prisilno autan, već su navedeni političari tome dali svoju privolu ili su pak prethodno u javnosti sami ili drugi za njih iskazali njihovu seksualnu orijentaciju'. Njegove riječi potvrdio je Branko Kolarić, no Gordana Bosanac rekao je da nitko na silu ne smije biti autan, a predsjednik SDP-a PEĐA GRBIN, smatra da je takva odluka privatna stvar. Da li je Dotina objava bila motivirana njegovom izbornom kandidaturom na listi SDP-a?

— Ideja o našem kompasu sazrela je u siječnju u jeku 'afere Habijan' (predsjednik ZORAN MILANOVIĆ javno je iznio mišljenje da je ministar gospodarstva i održivog razvoja Damir Habijan gej, op. a.) kada ja nisam bio ni blizu bilo kakve kandidature, a zbog aktivističke dosljednosti odlučili smo ipak ići s kompasom unatoč tome što to sad može samo naštetiti mojoj kandidaturi, odnosno preferencijalnim glasovima – tvrdi Dota. U Zagreb Prideu otišli su korak dalje te objavili i seksualni identitet članova tehničke Vlade. — To je fora kao što ste mogli vidjeti. Ja sam išao gledati njihove pojedinačne imovinske kartice u kojima piše bračno stanje, primanja supružnika i ostalo – obrazložio je Dota neobičan način na koji je u potonjem slučaju zaključio tko je gej, a tko strejt.

DANIEL MARTINOVIĆ iz Duginih obitelji kazao je Novostima da je nekoliko povezanih LGBT organizacija dobilo informaciju da su određene osobe kontaktirane naknadno, nakon što je 'kompas' već objavljen. Dojam je, kaže, da nije sve najtransparentni-

je objavljeno, u maniri sličnih kompasa iz inozemstva.

— Nemamo mi problem s autanjem, nego s načinom na koji se to radi, a vama se u drugu ruku povećava vidljivost – kazao je Martinović aludirajući na Dotinu izbornu kandidaturu i promociju SDP-a, dodavši da je to očito iz činjenice koliko se prije ili poslije govorilo o Doti.

— Stvar je u tome da nisu svi jednako bili kontaktirani, niti je svima jednako bilo rečeno da će osvanuti na kompasu. Pitanje kako se osoba identificira je puno kompleksnije nego reći 'on je gej ili ona je lezbijka' – kazao je Martinović.

■ Dragan Grozdanić

Štrajk na Vrhovnom

ŠTRAJK radnika i radnica Luke Zadar pokrenut 19. marta trajao je četiri dana. Podržalo ga je 90 posto od devedesetak zaposlenih u luci. Na četiri su dana obustavili iskrcaj i ukrcaj robe u teretnom dijelu luke, a nastavili s privezom i odvezom brodova u Gradskoj luci i Putničkoj luci Gaženica, u želji da ne remete svakodnevicu ljudima koji žive na otocima. Štrajk je potom prekinut zato što je Županijski sud u Zadru donio odluku o nezakonitom štrajku, nakon čega su radnici bili primorani vratiti se na posao.

Međutim, kako je Zadarskom listu ovih dana kazao predsjednik Sindikata prometa i veza Hrvatske (SPiVH) STJEPAN LISIČAK, došlo je do obrata u ovom slučaju. SPiVH se žalio na presudu Vrhovnom sudu, a Vrhovni sud je 8. aprila ukinuo presudu i rješenje Županijskog suda te je predmet vratio istom sudu na ponovno suđenje. Obrazloženje Vrhovnog suda je da treba utvrditi je li poslodavac povrijedio odredbe Kolektivnog ugovora izbjegavanjem usklađivanja plaća s Uredbom o minimalnoj plaći, neisplatom dijela plaće s osnove otežanih uvjeta rada te isplate dara za dijete u ugovorenoj visini. Nova rasprava na Županijskom sudu zakazana je za 19. aprila, a dogovaraju se i daljnji potezi između uprave Luke Zadar i sindikata.

Kako su Novosti već pisale, lučkim radnicima u Zadru plaće su u prosjeku oko 700 eura, a iako luka ima dogovorene razne projekte, njihove zahtjeve za povećanje plaće uprava mjesecima odbija ispuniti. Još su krajem lanske godine radnici bili na korak od štrajka – od uprave su zahtijevali povećanje plaće u iznosu od 200 eura neto kroz aneks kolektivnog ugovora, a zauzvrat dobili ponudu od 30 eura za topli obrok. SPiVH je nakon više neuspješnih postupaka mirenja pokrenuo štrajk u martu, istaknuvši da radnici od svojih plaća više ne mogu živjeti. Vlasnik Luke Zadar od 2017. je kineski poduzetnik JINXIONG HU, a luka od lani ima i novu kinesku upravu, koja će konačno morati početi nešto poduzimati i po pitanju radničkih prava.

■ I. Perić

Mikrofon (ni)je vaš –
Franko Dota (Foto: Žarko
Bašić/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Neugodni prst

Z A momka čvrsta nema straha od prsta; mogao bi možda biti slogan koji reklamira, na primjer, festival tamburica negdje u Slavoniji. Ili bi mogao kazivati, u arhaičnom idiomu pučke predaje, o postojanosti mačističkog obrasca što se ne povlači pred prijetnjama anonimnog autoriteta, a simbol mu je visoko podignut kažiprst. No kada slogan povežemo sa sekundarnim prilogom u reklamama: Budi hrabar, budi zdrav; pa skoknemo do istoimene internetske stranice, sve postaje jasnije. Klik će nas odvesti do portala najpoznatije i najveće ovdašnje industrije piva, kompanije što se već 'proslavila' s nizom pompozno zlokobnih reklama, poput onih u kojima se, stilom što podsjeća na uratke à la LENI RIEFENSTAHL, povezuje njihov najpoznatiji brend s državnim nogometnom reprezentacijom, nacijom i domoljubljem.

Ovaj put vidimo i čujemo velik horski zbor sredovječnih muškaraca, predvođen nekolicičinom poznatih faca iz domaće filmske industrije, koji se spontano okupljaju i poput navijača marširaju Zagrebom prema neimenovanoj bolnici, uglas pjevajući odu-naklapalicu u slogu tradicionalnog melosa iz hrvatske unutrašnjosti, Zagore recimo. Autori napjeva predvidivo pokušavaju biti duhovitu, a zapravo je krajnje besmislen i vulgarno neukusan, na primjer u poanti: 'preživjeli smo stoput gore, valjda ćemo i taj prst. U gu....!'

No, već površna pretraga po internetu otkrit će nam ono važnije, poslovno-ekonomsko zaleđe projekta. Saznat ćemo da je glavni partner domaćoj pivskoj industriji na ovom zadatku američka marketinška megakorporacija naziva BBDO, čiji počeci sežu u 1891. Sjedište joj je u New Yorku, globalno je rasprostranjena u preko osamdeset država svijeta, u njenim podružnicama zaposleno je preko 16 tisuća ljudi, što ju čini drugom najvećom agencijom te vrste na svijetu. Za sebe tvrde da kreiraju ideje čiji je cilj rješavanje poslovnih problema klijenata, a alat koji pritom koriste prilično je jednostavan, zove se 'The Work, The Work, The Work'. Treći član ovog unosnog poslovnog projekta jest jedna od poznatijih domaćih privatnih medicinskih poliklinika.

Dakle, dečki, nakon što konzumiranje piva pripomogne širenju organa zvanog prostata, onda će se privatna kompanija koja nam tu tekućinu servira, pobrinuti da nam druga privatna korporacija, koja poslovno operira na polju zdravstva, pomogne u rješavanju nastalih problema. Pritom će prvima i drugima asistirati čuvena svjetska marketinška agencija. Koji subjekt simptomatično izostaje u cijeloj priči? Možda ministarstvo zdravstva, onaj akter koji bi u društveno odgovornoj državi trebao voditi takvu kampanju. Ovako, politika javnog zdravstva biva prepuštena mešetarenju privatnih poslovnih interesa. Razloge za nelagodu, ako ih ima, stoga trebamo preusmjeriti sa prsta od kojeg strepimo, na tu kariku koja nedostaje.

■ Hajrudin Hromadžić

Чему још интелектуалци?

Данас као да више нитко не очекује да интелектуалци могу одиграти неку истакнуту улогу у могућој промјени свијета. Проблем није само у томе што су се сами dostatно компромитирали, него се свијет, по мишљењу неких, толико промијенио да они одавно немају тежину коју су имали у неким прошлим временима

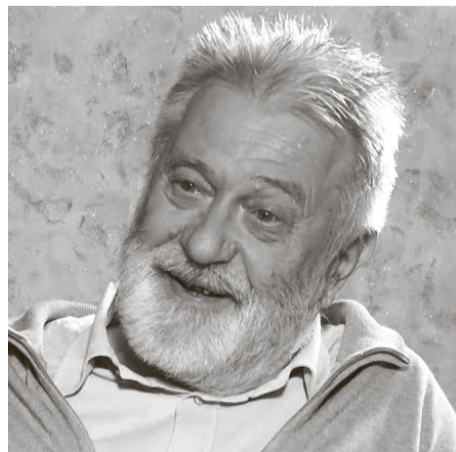
Без амбиције да исцрпимо опширну тему, разговарали смо с двојцом интелектуалаца о положају интелектуалца данас. Од Жарка Паића и РАСТКА Мочника добио смо различите одговоре, што се могло и очекивати. Опће је мјесто да су интелектуалци своједобно сами покренули напад на себе, а вријеме интелектуалних мандарина као да је одавно прошло. Данас као да више нитко и не очекује да интелектуалци могу одиграти неку истакнуту улогу у могућој промјени свијета. Проблем није само у томе што су се они већ dostatно компромитирали, него се свијет, по мишљењу неких, данас толико промијенио да интелектуалци одавно немају тежину коју су имали у неким прошлим временима.

Чему још интелектуалци, пита се теоретичар Жарко Паић и елаборира тезом да живимо у доба идеологије, терора и технофере, што је све затрло интелектуалну дискусију. По њему, јавни су интелектуалци постали зомби-категија јер су сва подручја друштва и културе корпоративно приватизирана, од свеучилишта до медија. Маркетинг и спектакл у потпуности су завладали производњом информација, а слика је замијенила говор, језик и текст. Амерички дух претворбе интелектуалца у оне који обликују јавно мнијење довео је до тога да је неоконзервативизам уз појам неолиберализма, унаточ изнимкама, постао глобални начин неутрализирања радикалне критике друштва и свих његових аномалија.

Паић каже: 'Напосљетку, тзв. стратегијска питања националне сигурности и ратови од Ирака и Сирије, руске тоталне агресије на Украјину до бруталног сукоба с елементима геноцида Израела против Палестинаца у Гази, сва су друга питања данас потиснула у други план.

Што год ми критички приговорили овом реалистичкоме дистопијском сценарију који је неоконзервативизам од РЕГАНА до данас настојао држати под уздом геополитике, нитко не може бити вјеродостојан и још к томе звати се 'интелектуалцем' ако не заузме став о ономе што ДЕЛЕЗ и ГАТАРИ у кључној књизи из 1980. насловљеној 'Тисућу платоа: Капитализам и схизофренија' називају појмовљем детериторијализирања и ретериторијализирања. Расељавање и насељавање је темељ савремене геополитике, била она изведена тзв. мирним путем или ратовима, окупацијом и колонизирањем Другога.'

'Гдје је нестала притом масовна јавност као корисник ових информација и дискурса?' пита се Паић па резигнирано одговара: 'Нигдје другдје неголи у виртуалноме подземљу друштвених мрежа на којима буја екстаза комуникације с тисућу тзв. нео-мета-транс концептуалних језичних игрица налик видеоиграма од којих цвјета дигитални маркетинг овог свијета у крхотинама у којем јавно знање постаје корпоративни редимејд. Нема више разлога за оптужбу интелектуалца

као клерика да су издали свој позив службе универзалним идејама Човјека како је то још мислио Жилијен Бенда у славној књизи 'Издаја интелектуалаца'. Постоји још само равнодушност на све што долази из лабораторија и института, јер онај славни ГРАМШИЈЕВ 'колективни интелектуалац' или је од пр-а класне борбе и псеудокомунизма скренуо у лајфстајл реторику конзумеризма и спектакла или је од њега начињен фоторобот једне по све узалудне фигуре у јавном простору.'

Диктатори су у доба постдемократије могући зато што друштво постаје масом, а маса владавином медиокритета у доба медијске конструкције догађаја. Баналност владавине у масовном друштву произлази из равнодушности спрам технике владања. Све се регулира рачунањем, планирањем и конструкцијом. Од спорта до умјетности, од узвишености до радикалног зла Холокауста. Револуције су битно 'закашњеле' и 'застарјеле' јер се друштво у тоталноме убрзању технознаности и информацијских технологија мора прилагодити флуидности мрежа или пропасти заувјек у живо благо повијести.

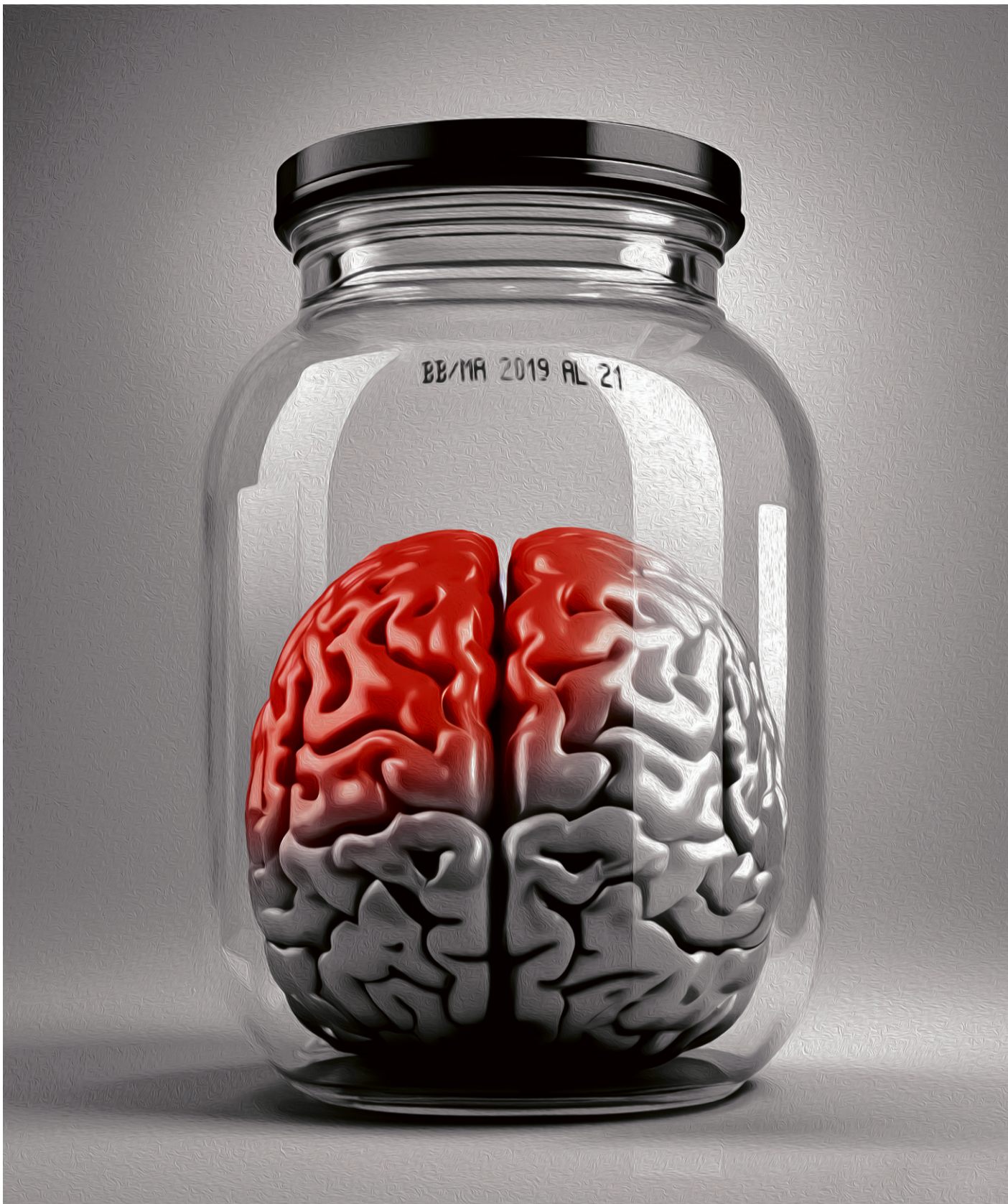
'Да би фигура јавног интелектуалца могла имати још неког оправдања, своју легитимност и напосљетку 'упорабну вриједност' у интерактивној мрежи субјеката/актера, потребно је', каже Паић, 'да осим своје храбрости говорења истине у лице Владара, демократског или аутократског, оног што касни Фуко назива грчком ријечју парезија, има оно што интелектуалца битно одређује, а то је инвентивност и стваралачка моћ производње нових појмова и диспозитива којим дохваћамо сложену стварност у свијету владавине новог протупросвје-

титељства, повратка политичких религија, срозавања достојанства културе на површност спектакла у свим видовима данашњег масовног идолопоклонства забављаштву и потрошаштву.'

'Ево, само је ово што слиједи истински кредо и задаћа интелектуалца и ништа више', додаје Паић па наставља: 'Кад се управо ХАНА АРЕНТ својим јавним ангажманом након књиге 'Ајхман у Јерусалеми: Извјештај о баналности зла' нашла на удару не само нацистичких носталгичара, већ и већине жидовских интелектуалаца због својих ставова, пријатељство између ње и великог жидовског месијанског мислиоца ГЕРШОМА ШОЛЕМА престало је. Али, оно што је преостало урезано је заувјек у бит слободе и аутономије човјека умјесто у нељудско мраморно ступовље: 'Посве си у праву – не покреће ме било која 'љубав' ове врсте, из два разлога: никад у својем животу нисам 'вољела' било који народ или скупину – ни њемачки народ, ни Французе, ни Американце, ни радничку класу или било што друго слично. Једино што 'волим' су моји пријатељи и једину врсту љубави за коју знам и у коју вјерујем јест љубав између особа. Друго, ова 'љубав према Жидовима', коју ми савјетујеш, иако сам и сама Жидовка, сматрам нечим посве сумњивим... Не 'волим' Жидове, нити 'вјерујем' у њих; Ја им више припадам по увјерењу и о томе нема више никаквог разлога за даљњу расправу.'

Социолог РАСТКО Мочник позабавио се феноменом интелектуалаца и интелигенције разликујући та два појма. О интелектуалцима пишу интелектуалке и интелектуалци, тако да грађу коју посједујемо о њима можемо сматрати аутоетнографском. Интелектуалци су склони и самосажалењу и самовеличању. Објектност повезао је Жан-Пол САРТР који је живио у двије епохе, педесетих година прошлог стољећа као ангажирани интелектуалац и шездесет и осме, године коју можемо описати и као распад те парадигме. Мочник о њему примјећује и сљедеће: 'Према Сартру дијалектика интелектуалне праксе састоји се у двострукој операцији: да сагледа своју партикуларност (да је малограђанин) са становишта универзалности (класне анализе друштва), а да истовремено сведе универзалности на кретање према универзализацији коју врши сингуларност, његова лична појединачност створена у меандрима индивидуалне историје.' То 'кретање' је 'борба за универзализацију, тј. против експлоатације, угњетавања, отуђења, неједнакости' с конкретног историјског положаја малограђанина, опремљеног специфичним знањем. Практицирајући ту дијалектику, 'интелектуалац, дефиниран као свијест о својој конститутивној протурјечности, може помоћи у конституирању пролетерске свијести'. За Сартра, савезништво између интелектуалаца и пролетаријата заснива се на 'комплементарној протурјечности' друштвено-историјског положаја експлоатираних класа. И оне треба да се истовремено 'схвате у својој историјској партикуларности (...) и у својој борби за универзализацију, тј. борби против експлоатације, угњетавања, отуђења, неједнакости, против жртвовања радника у корист профита'.

Индивидуалистичко извођење интелектуалне операције у 19. вијеку превладало је у друштвима језгре капиталистичког система и кулминирало Золиним (Емил Зола) 'Оптужујем!' Фолклорна меморија сматра да је Золин текст постао на историјску позорницу модерног

*‘Онај славни
Грамшијев
колективни
интелектуалац
или је од ПР-а
класне борбе и
псеудокомунизма
скренуо у
лајфстајл
реторику
конзумеризма и
сикшакла или је
од њега начињен
фороробом једне
посве узалудне
фиуре у јавноме
просору’, исиче
Жарко Паић*

концептуализације: сматрају ли се зла против којих се ‘образовани’ буне ексцесима постојећег поретка ствари па се могу поправити просвјетљењем и моралном бригом, или се та зла виде као логичне последице постојећег поретка и могу се поправити само његовим укидањем и успостављањем потпуно новог поретка. Прва опција подразумијева да се ‘образовани’ позивају на постојеће институције и њихову ‘аутентичну’ мисију. Друга опција подразумијева потребу да се стари поредак напусти или чак уништи и да се формирају нове институције, носиоци новог поретка. Већ смо изнијели логику друге варијанте. Будући да је рушила постојећи друштвени поредак и претендирала на увођење новог, они који су је практицирали нужно су наступали колективно, као интелигенција.

Контраст између праксе интелигенције и праксе интелектуалаца јасно се уочава ако успоредимо посвету романа ‘Што да се ради?’ Николаја Гавриловича Чернишевског (1863.) и декларацију намјере у ‘Оптужујем!’ Емила Золе (1898.). Чернишевски се обраћа ‘новим људима’, Зола пише предсједнику републике, а стил говори сам за себе. Золина линија је у наше вријеме произвела ‘јавног интелектуалца’ или, боље речено, ‘медијског интелектуалца’ чија је дискурзивна пракса ‘брзо мишљење’, како ју је назвао Пјер Бурдје: ‘[Брзо мислећи] размишљају у клишејима, у ‘примљеним идејама’. Размјена опћих мјеста је комуникација без садржаја осим саме чињенице комуникације.’

Мочник закључује: ‘Сувременост је одбацила историјску матрицу интелектуалног дјеловања. Дијалектика сингуларног, партикуларног и универзалног више није потребна. Идеолошки стереотип је сабио стари трокут у једну точку кроз коју мисао брзо пролази да би ударила у стварност. Медијски интелектуалац се и даље обраћа предсједнику републике, али сада телефоном, и увјерава га да гранатира Либију.’ ■

интелектуалца. Но у периоду од КАНТА до Золе дошло је само до трансформације у извођењу интелектуалне праксе, на први поглед преласка с колективне на индивидуалну интелектуалну операцију. У капиталистичком структурирању правно-политичке и идеолошке сфере и под доминантом буржоаске идеологије индивидуалистичка пракса интелектуалне операције потиснула је ранију колективну традицију – и од Золе, колективно дјеловање се схваћа као нешто посебно и што не припада ‘западним’ друштвима, тј. формацијама у средишту капиталистичког система. Отуда дистинкција између ‘интелектуалаца’ и ‘интелигенције’.

У вријеме када се та дистинкција наметнула, ‘интелигенција’ је примарно схваћана као руски феномен. Та привилегирана веза у одређеној мјери и даље одређује значење израза. ‘Руско’ значење израза ‘интелигенција’ потјече од дјеловања различитаца, широке групе когнитивних радника, како бисмо данас рекли, у царској Русији, активних у другој половини 19. вијека. Њихова дјелатност брзо се развила од појединачних нихилиста до револуционарних организација с програмом сељачке социјалистичке револу-

ције. Руска интелигенција извршила је праву културну револуцију. У тадашњој Русији политичке су праксе биле могуће само на два контрадикторна начина: или у репродукцији ауторитарног правно-политичког апарата или изван система, као субверзивне идеолошке и револуционарне политичке праксе. Идеологија револуционарних пракси произведена је у идеолошким апаратима – у културним и образовним. Са сталешком институционализацијом образованих особа, царска држава је парадоксално осигура-

ла материјалну основу за субверзивне идеолошке праксе и за револуционарне политичке праксе. Почевши од рата против западноевропске Велике армије под НАПОЛЕОНОВОМ командом, либерални се национализам почео развијати у дијелу руског племства, манифестирајући се прво у декабристичкој побуни, а касније у ТУРГЕНЬЕВЉЕВОЈ ‘генерацији 1840.’ – све док га различинци нису потиснули у историјску ирелевантност.

И док превладава мишљење да је сувремен интелектуалац рођен са Золиним ‘Оптужујем!’, то може бити тачно за евроатлантски базен у којем је то рођење истовремено наговијестило и смрт интелигенције. У супротности с индивидуалистичким западом, групе интелигенције наставиле су стварати повијест у остатку свијета. Међутим, дистинктивна обиљежја те двије категорије не организирају се дуж опозиције исток/запад или сјевер/југ, него према начину на који групе интелигенције или поједини интелектуалци конкретно формулирају партикуларност и универзалност. Разлика произлази из основне идеолошке

Жарко Паић (Фото: Давор Јаворовић/PIXSELL)

KULT

URNI

ŠTAB

VIDA

kanal koji vidi ono
što drugi ne žele vidjeti

gledajte
na YouTube
kanalu Vida

Tri poratna druga

Trojica muškaraca iz udbinskog kraja još se čvrsto drže zaboravljene devize, pa između sebe njeguju bratstvo i jedinstvo. Ti drugari cijepljeni protiv virusa svakog nacionalizma su Karmelo Breljaš, Mirsad Vilić i Boro Matić

UKRŠEVITOI su Lici nevolje gotovo svakodnevnica: od teške studeni i žestoke suše, preko vukova koji silaze s planina u potrazi za plijenom, do izmjena vlasti koje se nimalo odgovorno ne brinu ni o ljudima ni o prirodnim bogatstvima. Ali u odnosima jednog Hrvata, jednog Bošnjaka i jednog Srbina koji žive na rubu čuvenoga Krbavskog polja – 65-godišnjeg KARMELA BRELJAŠA, desetak godina mlađeg MIRSADA VILIĆA i najmlađeg BORE MATIĆA – ništa se bitnoga pritom ne mijenja.

Bez obzira na to što se zbivalo i što se od okoline od njih očekivalo, taj se trojac čvrsto drži zajedno u dobru i zlu, čuvajući i međusobno njegujući jednu staru i već dobrano zaboravljenu devizu, koja se danas nerijetko proglašava običnom floskulom bez smisla i sadržaja. Ta je deviza za njih još uvijek najveća dragocjenost koju, nekad se masovno vjerovalo, valja 'čuvati kao zjenu oka svoga': bratstvo i jedinstvo.

— Rođen sam u fruškogorskom selu Vrdniku, u kojem su svojedobno živjeli pripadnici čak dvadesetak nacionalnih manjina. Majka mi je bila Slovenka, a otac Bosanac: imao sam dvije godine kad smo preselili u Zagreb u kojem sam se školovao, pa u ZET-u kao stolar radio punih 26 godina. No poslije rata devedesetih ostao sam bez posla, pa sam se javio na natječaj jedne podudbinske pilane. Iako se taj posao na kraju izjalovio, kraj mi se odmah dopao i nisam se puno premišljao da ostanem ovdje, pogotovu kad sam od države 1997. dobio kuću u Ondiću, gdje i sada živim – priča nam Karmelo, koji je po dolasku bio jedini stanovnik sela.

Ondić je tada bio sablasno pust, sve kuće devastirane, zarasle u korov i draču. Starosjedioci, ljudi mahom srpske nacionalnosti koji su izbjegli za Oluje, počet će se vraćati tek mjesecima kasnije, pa ostajati nemalo iznenađeni dobrodošlicom kakvom ih je dočekivao ovaj čuvar sela u poslijeratnom periodu.

— Rekao sam vam gdje sam i od koga rođen, pa možete sami zaključiti u kakvom sam duhu odgajan. Vrlo se brzo između mene i povratnika uspostavilo povjerenje pa kako sam jedini u selu imao automobil, prevezio sam ljude do Gospića ili Udbine kadgod su trebali dokumente, liječnika i lijekove, kupiti nešto u trgovini. Od tada je prošlo dosta vremena kroz koje su sklopljena mnoga kumstva i trajna prijateljstva, pa mi se i danas sve to vraća tako što me paze i čuvaju kao 'svog jedinog Hrvata' – tumači nam fruškogorski doseljenik u Ondić.

Mještani nekolicine podudbinskih sela, onih sa samog ruba Krbavskog polja, vole se okupljati u par ugostiteljskih objekata raštrkanih po okolici: u njima se, kako to obično biva na takvim mjestima, žustro raspravlja o svemu i svačemu, od politike do nogometa. Pretresaju se veliki i mali događaji, važniji

Karmelo Breljaš, Boro Matić i Mirsad Vilić

i nevažniji, ali u slučaju potrebe ili nevolje međusobno svi kao jedan pohitaju u pomoć. Doduše, neke se teme izbjegavaju i radije prešućuju: je li tko bio ili nije bio u ratu, gdje je ratovao i na čijoj strani, u kojoj vojsci... Kažu, bilo pa prošlo, ne ponovilo se.

A kad se približe izbori, parlamentarni ili lokalni, svatko zaokruži svoje kandidate i ne govori drugima o tome koga je birao. Ako se pak nekome omakne pa izlane ime svoga preferiranoga kandidata ili kandidatkinje, mora biti spreman na žestoku zafrkanciju od sastalih, pa i onih koji su možda zaokružili istu osobu.

— Idemo mi sada lijepo u prvu birtiju, pa ćemo uz piće dalje razgovarati, a upoznat ćete i druge ljude, nisam ja ovdje ni sam ni jedini. Morate naći bar jednog Srbina i jednog Muslimana da vam potvrde što sam vam kazao, a i da nam piće plate: ipak sam ovdje ja nacionalna manjina – nagovara nas Karmelo uz smijeh. I doista, čim sjedosmo za stol, stiže nam prva runda pića, a za njom i oniži bradonja u radničkom prsluku.

— Šta kažete, novinar ste? Eh, slabo vi zalazite na ovaj naš teren, al' slobodno zapišite: rođen sam tu u Udbini, jer su moji roditelji FEJZO i EMINA davno doselili ovamo iz Bi-

haća. Ja sam pak oženio Hrvaticu i dalje ne treba ništa puno pričati, u ovom kraju svi se dobro poznajemo, svatko o svakome sve zna ili barem tako mislimo, pa živimo bez nesuglasica. Kad zaredaju uskrsi, božići i bajrami gostimo se i družimo, a još je važnije da jedni dugima uskačemo upomoć kad je najpotrebnije. Lako je zajedno jesti i piti, ali treba svoja leđa podmetnuti kad je drugome teško, a toga u ovom kraju znade biti. Supruga i ja živimo od nekoliko koza i kokošiju, kapne i poneka crkavica od države, pa se dade preživjeti. U vrijeme kad sam se rodio, ovdje je bilo puno ljudi, djece i omladine na sve strane, zemlja obrađena, a tvornice radile. Danas sve to blijedi, a šačica nas preostalih nastoji što čestitije proživjeti svoje dane. O svemu se među nama daje raspravljati, samo ne o nacionalizmu. Budite sigurni da ga ovdje nema ni u tragovima – otvara nam se Mirsad Vilić, pa nas potom sa svojim drugom Karmelom iz birtije odvozi do Kurjaka, sela u kojem živi njihov Boro Matić.

Naš pedesetogodišnji domaćin zajedno sa suprugom u Kurjaku vodi obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo na kojem se vrijedno radi i teško muči samo da se opstane, a onda i 'pozitivno posluje', štogod to značilo.

— Pišete za Novosti o međunacionalnim odnosima u našem kraju? Neće vam ta priča biti ni posebno zanimljiva ni posebno duga, mi vam tu nemamo takvih problema, pa bi vašim čitateljima moglo biti dosadno. Otkako znam za sebe, dakle i prije i poslije ratova devedesetih, ovdje nema Srba, Hrvata ili Bošnjaka, ovdje žive samo ljudi. One koji to nisu rat i druge okolnosti otjeraše odavde i više se neće vratiti, a i ne želimo ih. Mi koji smo ostali u odličnim smo odnosima, pomažemo jedni drugima i okupljamo se za svih blagdana. Nas rat ne da nije razdijelio, nego mi se sve čini da nas je na neki način spojio. Ja sam devet godina proveo u izbjeglištvu u Srbiji i, pravo da vam kažem, dozlogrdilo mi je tamo. Kad smo se vratili, rodna kuća i sve gospodarske zgrade bile su spaljene, ali smo zasukali rukave i krenuli od nule. Obnovu smo čekali 18 godina, ali smo sve izdržali: Ličani smo mi, moj brate, vukovi, ne možeš nas tek tako uništiti – sazeo nam je svoj život i vrijednosti koje dijeli sa svojim udbinskim i, očito, sudbinskim prijateljima Boro Matić. ■

ИНФОРМАТОР

Полагање камена темеља

Темељац на Рујевици

Борис Милошевић изразио је наду да ће за око годину и пол бити отворен Српску културни центар у Ријеци

На ријечкој Рујевици одржана је свечаност постављања камена темеља будућег Српског културног центра. То је први корак у реализацији отвореног и вишенамјенског простора културе српске националне мањине с подручја Ријеке, Приморско-горанске и Истарске жупаније. Потпредседник Српског народног вијећа Борис Милошевић казао је како је протеклих тједана с колегама обилазио културне центре и домове који су отворени и који се граде, те су видјели колико су људи задовољни мјестима у којима ће се окупљати и стварати културу.

— Дуг је пут био до овог камена темеља, више од пет година. Тога не би било без подршке Жупаније и Града који су увијек показивали отвореност. Сигуран сам да ће овај центар обогатити културни и друштвени живот града, а српска заједница ће добити на препознатљивости и добити ће мјесто у којем ће се окупљати, не само Срби из Ријеке и Приморско-горанске жупаније, сви грађани, јер ће ово бити мјесто отворено за све – изјавио је Милошевић те изразио наду да ће се за око годину и пол дана сви опет наћи на истом мјесту у новоотвореном центру.

— Ми смо учинили све да Ријека уз већ постојећи Чешки дом добије још један центар који ће имати отворена врата и бити спреман дијелити своје програме са суграђанима и околним општинама – истакнуо је председник снв-а Милорад Пуповац те подсетио да је Ријека уз Загреб град у којем се најприје почела обнова културних институција Срба у Републици Хрватској.

— Својим потенцијалима Ријека је и у људском смислу, али прије свега у смислу от-

ворности средине, стајала уз бок људима који су били у Загребу. Дијела тих људи данас нема и радо бих да данашњи дан посветимо њима јер сам сигуран да би они, попут Татјане Олујић, несумњиво били сретни када би могли знати за ово што смо данас направили – додао је Пуповац. Градоначелник Марко Филиповић изјавио је да се изградњом Српског културног центра у Ријеци добива простор у којем мањине чине разлику, а да се различитост и препознатљивост Града Ријеке очитује у прихватању мањина и њихових доприноса у развоју заједнице.

— Бит ће ту простора за културу и презентацију свега што мањине имају за понудити, и тиме чине друштво богатијима. Драго ми је да је архитектонско рјешење дошло од ријечке струке, извођач радова је ријечка твртка. Тако да можемо рећи да је инвеститор снв водио рачуна о укључености домаћих господарских субјеката – рекао је Филиповић.

Жупан Приморско-горанске жупаније Златко Комадина истакнуо је да у пгж живе 22 различите националне мањине које чине готово 10 посто становништва. Жупаније, је 'отпорна на разне насртаје на друге и другачије'.

■ Катарина Бошњак

Отворење у Рогожи

Свој су центар добили припадници српске заједнице у Рогожи, крај Гарешнице, трећи у Бјеловарско-билогорској жупанији

У Рогожи код Гарешнице отворен је трећи српски културни центар у Бјеловарско-билогорској жупанији. Након центра 'Павле Соларић' у Бјеловару и 'Исидор Добровић' у Дарувару, свој су кутак добили чланови снв-а 'Просвје-

та' из Гарешнице. Центар је изграђен енергијом Уреда за људска права и права националних мањина Републике Хрватске, Српског народног вијећа, Бјеловарско-билогорске жупаније, Града Гарешнице, Мјесног обора Рогожа и локалних српских организација.

Свима је захвалио председник локалног снв-а 'Просвјета' Зоран Блануша, посебно се осврнувши на Град Гарешницу која је уступила простор као и члановима 'Просвјете' на великом броју сати волонтерског рада.

— Посебна је ова вечер за све нас Мославчане, не само чланове Српског културног друштва 'Просвјета', већ за све житеље Гарешнице и околице. Надам се да ћемо оправдати ово што смо добили и наставити радити на очувању идентитета српског народа у Мославини те заједно с осталима мањинама и већинским народом устрајати на очувању традиције мославачког краја – рекао је Блануша.

Присутне је поздравио замјеник градоначелника Гарешнице ГОРАН ЦУПЕК.

— Сретан сам да је ова прича након четири године успјешно завршена. Идеја је на почетку била неостварива, али мало по мало здање је подигнуто. Сигуран сам да овај простор има своју сврху и да ће бити искориштен – истакнуо је Цупек. Саша Лукић, дојупан Бјеловарско-билогорске жупаније, казао је како је избор Рогоже за градњу центра био пун погодак.

Пуна дворана на отворењу снв-а (Фото: Сандро Лендлер)

— Изнимно ми је драго да је ово један од низа пројеката које снв проводи у Бјеловарско-билогорској жупанији. Кроз оперативни програм и капиталне инвестиције хрватске Владе на терену смо омогућили да будемо партнери и да заједно отварамо овакве просторе – нагласио је Лукић.

Председник снв-а Милорад Пуповац изнио је податак да је захваљујући држави и локалним заједницама у Хрватској подигнуто, уређено и опремљено те је у изградњи или припремама за изградњу, чак четрдесет српских културних центара.

— Дијелимо нешто што никада не бисмо требали престати дијелити и што би свака средина требала бити у стању подијелити с другима. Потичемо вас да ово што овдје сами стварате дијелите с ким год можете, посебно с већинским народом, односно да потичемо све гдје нетко други нешто ствара, било у крилу хрватског народа или круговима других мањинских народа као што су на овом подручју Мађари, Чеси, Словаци или Роми, и да то чините што чешће. Да стварате климу какву култура може стварати, да оплемењујете једни друге. Управо је то потребно сваком мјесту, сваком човјеку и укупном народу у нашој земљи – рекао је Пуповац.

У програму су судјеловали Збор снв-а 'Просвјета' пододбор Загреб, који је извео четири пјесме, куд Страхонинец с кореографијом 'Заиграјте мени' и домаћини – снв 'Просвјета', пододбор Гарешница, с играма из околице Ниша.

■ Горан Газдек

Битка пре-кретница

У Вуковару и Илоку обележена је 79. годишњица пробоја Сремског фронта и ослобођења, као и у Осијеку

МИНУТОМ ћутања за све погинуле, 12. априла је у организацији Савеза антифашистичких бораца и антифашиста Републике Хрватске те Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста Вуковарско-сремске жупаније, почео централни догађај обележавања 79. годишњице пробоја Сремског фронта и ослобођења Вуковара у 2. Светском рату.

Програм је почео у Илоку, где су делегације венце положили код Споменика и костурнице посвећених борцима и официрима Црвене армије, а потом на партизанским гробљима у Илоку и Шаренграду. Централна манифестација одржана је испред Спомен-костурнице жртва Дудика, палих бораца 5. Војвођанске бригаде и бораца Црвене армије, на Тргу жртва фашизма у Вуковару.

— Негујући културу сећања, покушавамо отети од заборава жртву коју су поднели наши преци у борби против фашизма – окупљенима се обратио председник Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста Вуковарско-срем-

Постизборна (пред)виђања

Аудиозаписи које је тједник Национал пустио у јавност свега два дана прије избора открили су оно што се врло често налази иза фасаде углађених политичара које свакодневно гледамо и слушамо посредством медија. Андреј Пленковић, којег годинама прати глас углађеног политичара и који се у јавности у правилу изражава дипломатским, контролираним језиком и стилем, на тим је снимкама звучео као 'политичар' из локалне биртије који коментира своје политичке противнике. Тако смо из кришом снимљених аудио записа дознали што заправо предсједник хдз-а мисли о својим политичким опонентима. Политичаре из Моста и Домовинског покрета, номинално сродних, десних, конзервативних странака описао је као болеснике, секташе, као 'људе спремне за Врапче', преваранте, неспособне за било какве јавне дужности. Иако се Пленковић у јавности понаша као да га критике које долазе с деснице не погађају превише, из широког репертоара увреда којима је почастео те десничарске политичаре јасно је да то није истина. Штовише, у његовом гласу можда се и по први пут осјетио страх од губитка избора. Док је окупљеним хдз-овцима жустро објашњавао да морају прионути свим снагама и довести и задњег бирача на бирачка мјеста, он је показивао да није баш увјерен у своју побједу.

Иако је годинама прозивао предсједника милановића за срозавање разине јавне расправе увођењем у политичке полемике увреде, предсједник хдз-а сада се и сам разоткрио као нетко у комуникацији прибјегава најгорим увредама. Таква несношљива реторика према политичким опонентима може имати значајне постизборне импликације за сам хдз који због њих може остати и без власти. Након што су такви епитети исцурели у јавност, практички је тешко замислити ситуацију у којој би Пленковић по гласове потребне за саборску већину могао ићи странкама које је нетом прије избора означио као нешто политички најгоре. Тако би читав хдз након одржаних избора могао постати таоцем његових особних преференција и ставова које очигледно нису и ставови свих чланова хдз-а. Сама чињеница да је нетко из врха странке кришом снимао ту салву увреда и онда ту снимку доставио медијима јасно показује да унутар хдз-а постоје и другачија мишљења.

Иако у тренутку писања овог текста резултати избора нису познати, јасно је да ће се Пленковић вратити у своју премијерску фотелју само ако освоји довољан број мандата да власт може саставити са заступницима националних мањина, либералима и другим странцима које немају иоле артикулирану идеологију. У супротном, тражит ће се његова глава као увјет за коалицију било које врсте. Ако се покаже оно што су наговјештавале анкете, да је Домовински покрет тзв. кингмејкер, тј. она опција без које се не може саставити влада, врло је изгледно да ће се тражити Пленковићево одустајање од челног мјеста владе као увјет за коалицију. Будући да хдз савим изгледно неће прихватити такво рјешење, могуће је да коначно рјешење постизборне математике буду и нови избори. Док је некада било потпуно нормално да свака мања десна странка природно заврши у коалицији с хдз-ом и накнадно буде прогутана, то више није случај. Прво се из хдз-овог загрљаја истргнуо Мост који је на први непослух био избачен из владе, а сада је врло лако могуће да се нешто слично догоди и с Домовинским покретом ако би се остварила таква коалиција. Кључни разлог због којих све мање политичких опција жели имати било какве везе с хдз-ом су његове корупцијске афере. Дакле, ако изборна срећа окрене леђа хдз-у и састављање владе буде овисило о онима које је њен предсједник извријеђао нетом прије изборног дана, може

се догодити да ова странка не буде у могућности да састави владу. Све то, наравно, под увјетом да хдз не освоји довољно мандата са својим партнерима и своју нову владу не састави већ у четвртак ујутро, дан након одржаних избора.

Али, на крају, све је могуће у политици, а нешто мање је и предвидиво.

■ Душан Цветановић

Добацавање Титом

Сматрам да коначно морамо да скинемо ореол комунизма који је овде деценијама лажно представљан. Тај период наше историје, који Броз симболише, био је један од најпогубнијих по српски народ и зато је важно да он горе више не почива, јер само тако ћемо коначно једном за свагда завршити са комунизмом на овим просторима, поручио је Александар Шапић, председник Привременог органа Града Београда најавивши иницијативу да се посмртни остаци Јосипа Броза тита из Куће цвећа у Београду 'врате' у Кумровец, а да Музеј Југославије постане музеј српске историје. Шапић је изјавио да измештање Куће цвећа са Дедиња, у којој почива Тито, представља 'симболички покушај да се коначно раскрсти са комунистичким наслеђем и режимом који је нанео много зла српском народу'.

Очекивано, овај предлог наишао је на подсмех и критике у јавности, па се могло чути да је ова најава: тужна, погрешна, застрашујућа, опасна,

број грађана који се изјашњавају као Југословени у порасту је иако Југославија остаје све даље у прошлости. Можда Шапић није ни размишљао о врсти реакција на које ће овај његов иступ наићи, већ је рачунао на то да ће реакција свакако бити, са ове или са оне стране, а да је сваки публицист – добар публицист. У сваком случају, чак и да своју идеју спроведе у дело, што је мало вероватно, тај потез би више био симболичан него што би имао утицаја на колективно историјско памћење.

Међутим, Шапић је изазвао реакције неколицине других љубитеља публициста. Из Хрватске и из Сарајева Шапићу су поручили да су вољни да преузму Титове посмртне остатке. Тамо где је историја обојена по моди савремених потреба, на Шапићеве изјаве гледа се као на аматерске, почетничке. Па им се с видљивом дозом супериорности и искуства и приступа.

'Уколико, господине Шапићу, заиста имате намеру проводити своју замисао да Београд по мери своје идеологије гурнете још дубље у националистичке фантазије, остаци Јосипа Броза Тита неће остати без дома. Постоји један антифашистички град који се дичи наследством партизана и једним од највећих антифашистичких покрета у Европи током Другог светског рата и који је познат по антифашистичком отпору болесним идеологијама у скорој прошлости, а који ће поносно преузети оставштину Тита и скрбити о њој како доликује, а то је Сарајево', написао је на свом Фејсбук профилу премијер Кантона Сарајево. Искреност овде изре-

#220
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

Музеј Југославије – Кућа цвећа (фото: Милан Маричић/ATAIMAGES)

ревизионистичка, националистичка, нељудска, непоштена, непристојна, ван памети... А најава је просто – предизборна и мало ко је међу 'обичним грађанима' схвата озбиљно или се уопште њоме бави или га иоле узрујава. Како Београду предстоје избори, Шапићева идеја разуме се као део предизборне кампање. А једина смислена полемика је она да ли овај потез заправо привлачи или одбија бираче. Јер не треба заборавити да, без обзира на то где се налазили Брозови посмртни остаци, грађани Србије према овом делу своје историје који он симболизује већином имају 'носталгичан' однос. И он је толико укорењен и снажан да надилази рационална објашњења. И последњи попис становништва Србије показао је да је број Југословена порастао за скоро 4.000 од оног претходног који је одржан 2011. године. Да-

чене намере најбоље се огледа у конструкцији да би се овим потезом Београд гурнуо 'још дубље' у националистичке фантазије. Као да се подразумева да је он већ дубоко у њима. Али још перфидније, у изједначавању антифашизма из Другог светског рата и борбе у 'скоријој прошлости'.

Из Хрватске је дошао много поштенији предлог. Поред начелника Кумровца, јавио се и један познати бизнисмен, вољан и да спонзорише и организује пројекат пресељења Јосипа Броза. 'Њега је свијет признао, прихватио и пригрлио, а ми се правимо паметни. Заслужио је да га вратимо у Кумровец. Па, замислите колико би само кинеских туриста дошло због њега у Кумровец. Треба то гледати и с те, туристичке, финансијске стране', објаснио је своје мотиве.

■ Оливера Радовић

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

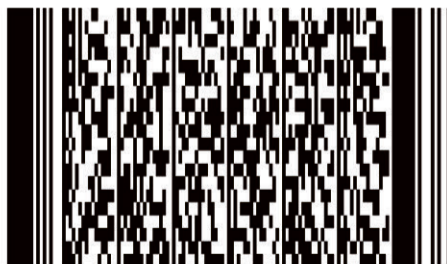
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Хрватска има Србе, одувијек

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Кад би се безрјечно могло одговорити на овај суштински понижавајући манифест 'Хрватска треба Србе', требало би замислити како негдје одозгор лебде бестјелесно ликови из давне прошлости, Франкопани, Бериславићи, Јакшићи, Бранковићи, и тај би се одговор умјесто демагошких трикова читао као памћење, као истина

Улице Франкопанска и Бериславићева у центру Загребa међу кључним су урбаним топосима нашега града. Прва, познатија, прометно средиште, улица трамваја који ту пролазе преко стотину и тридесет година, преко најдуље улице спаја највећи градски трг, са симболички и стварно вјеројатно најважнијим, казалишним тргом, који се тако не зове, али чије би се промјене имена могле узети као трајне метафоре сувремене националне повијести. Друга, не тако дуга, кад се ишчитају пак њени слојеви крије у себи не мање повијести од прве. Добрим некадашњим урбанистичким планирањем не види

се од правилног и смисленог распореда улица, од материјалне разине, она скривена разина која именима улица чини комплексан, неразмрсив чвор значења гдје се мијешају историјске ироније највишег реда с неизрецивим трагизмом. Обоје повезани у клупко нераздвојиво од ова наша два народа. Почевши од првог, сувременог и очигот читања већ: главна точка Франкопанске је наравно Драмско казалиште 'Гавела', названо по др. Бранку Гавели, вјеројатно најважнијем хрватском казалишном редатељу и мислиоцу модерног театра, и унуку гуње Гавеле, председника Православне црквене општине загребачке и једног од ктитора Преображенске цркве. У улици Петра Бериславића сједиште је Српског културног друштва 'Просвјета'.

То је сувременост, кажемо, и ту бисмо већ могли стати. Али слојеви прошлости тек се одатле одмотавају у прошлост, много даљу него би се могло претпоставити. Обје улице назване су по хрватским великашким обитељима – Бериславићи су старином славонски род, иако ће му потомци у периоду све од 13. до 16. стољећа владати на много већем подручју овога јужнословјенског свијета, од чега је једно нарочито важно по нас. Франкопани – или Франкапани – крчка су племићка обитељ која се за разлику од изумрлих Бериславића одржала кроз вјекове до данас и уз Зринске спада у најпознатије хрватске великашке, банске фамилије али, преко повијесног догађаја и романтичарске митологизације тога, преко такозване Зринско-Франкопанске уроте, улази и као једна од темељних точака стварања националне свијести. Обје су обитељи служиле Хабсбурговској монархији и истакле се у ратовима против Турака.

ПЕТАР БЕРИСЛАВИЋ, једна занимљива и изразита фигура, бискуп, кардинал и војсковођа, пријатељ интелектуалаца и пјесника, подржаватељ великог марка Марулића и хуманисте Томе Нигера, погинуо је у битци против Отоманске армаде на суствено именованој Вражјој гори код Коренице. Иако овдашња националистичка хегемонија одваја двије националне повијести као сасвим засебне и најрадије би да се у старини, све до двадесетог вијека нису ни додирнуле, ствари стоје другачије. Историје народних династија и касније вазалске властеле Срба и Хрвата ушле су дуготрајним дорађивањем чињеница овдје у опћу свијест и перцепцију исто тако – као одвојене, док је повезивање дошло тек у новије вријеме, у доба романтизма и стварања модерних нација. Са српске историографије, ако и нема одвајања истим начином, нема ни много свијести о могућим везама.

Не чуди ни једно ни друго кад се боље промотри наша прошлост.

Петар Бериславић, титулом 'Трогирски', имао је и рођаке Фрању, бана јајачког, и иваниша, бана сребрничког. Овај потоњи, Иваниш оженио се Јеленом Јакшић из чувене српске племићке породице Јакшића, но важније, она је била и удовица српског деспота Јована Бранковића, посљедњег из владарске династије Бранковића, која је себе сматрала и легитимним наслједником светородних Немањића. Тако, по указу угарског краља, Пољака Владислава ии. хрватски бан Иваниш постаде српски деспот. Био је заштитник православа и потписивао се у повељама као 'милости Божијеју деспот српски' – на печатима имао је грб са штитом на којем је двоглави орао. Иванишев и Јеленин син Стефан Бериславић наслједио је

Трајање и страдање – Бачићева палача у Бериславићевој улици

титулу српског деспота. Носио ју је и у часу кад је погинуо у битци с Турцима. Данашњи Славонски Брод и прије и након турског освајања звао се Деспот Брод, по титули оца и сина Бериславића.

Вук Бранковић, али не онај који је по народном предању издао светог кнеза Лазара на Косову, већ његов праунук, такођер деспот српски, био је са своје ратничке храбрости познат по дивној титули Змај Огњени Вук. Након пада средњовјековне Србије, у 15. стољећу након периода вазалства, Вук је у Београду као дио турске делегације, као у каквој филмској сцени, прешао Мађарима заједно с којима ће ратовати против Турака, али и против кршћанских народа, Аустријанаца, Пољака, чак и Чеха. За ове ратничке заслуге добит ће од легендарног краља Матијаша Корвина многе земље и посједе. Кнез Жигмунд Франкопан, хрватски властелин од гране обитељи са сједиштем у Оточцу у Лици, дао је Вуку своју кћер кнегињу Барбару за жену. Вук је за своје херојство у ратовима добио и земљу у Славонији, међу којом и посјед тако поетски назван Бијела стијена: ту ће изградити тврђаву и градину која би, да је преживјела, данас стајала у близини Окучана, баш код аутопута који спаја двије земље. Поклонит ће је својој жени, која је прешавши на православље тако постала *Десјојица Барбара*. Иза Барбаре ће *осјати* нешто вредније од тврђаве: реликвијар и панагијар, с њеним именом и посветним натписом угравиранима ћирилицом, које ће даровати фрањевачком реду на Трсату изнад Ријеке. Самостан у коме се и данас чува Трсатски реликвијар дао је, кружно, као у каквој приповијетки изградити Мартин Франкопан. Барбара је дакле нацивјела Вука и, у *још једном крују унушар ових крујова* – преудала се за Фрању Бериславића, носећи као мираз Вукове посједе.

Данас, и у Франкопанској и у Бериславићевој улици сигуран сам да су залијепљени они антипатични плакати, о томе како 'Хрватска треба Србе'. Кад би се метафорички, безрјечно, могло одговорити на овај суштински понижавајући и дубоко недуховит манифест, умјесто ријечи требало би замислити како негдје одозгор лебде бестјелесно ликови из давне прошлости над свиме овиме, Франкопани, Бериславићи, Јакшићи, Бранковићи, и тај би се одговор умјесто вербално-мисаоних демагошких трикова читао другачије, наиме, као памћење, као материјално и духовно наслијеђе, као истина.

Хрватска има Србе. Одувијек. ■

НЕБОЈША ДУГАЛИЋ

Много је у нама енергије непријатељства

Првак Дrame
Београдског
Народног
позоришта

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Све док у нама владају такве острашћености, потребе да се кољемо и да се не чујемо, дотле је врло лако управљати и манипулисати такву енергију, по потреби и тренутку

Глумца Небојша Дугалић, првак Дrame Народног позоришта у Београду, одиграо је већ пуно значајних улога свјетске литературе, а често га можемо видјети и у ТВ серијама и на филму. Предаје на Факултету савремених уметности у Београду, отац је петоро дјеце и председник је Удружења драмских уметника Србије. О човјеку у данашњем каотичном и више него немирном свијету, Дугалић каже, да би такав човјек живио и да би опстао, потребно му је мало више сабраности, скромности и доброте.

У три деценије ваше глумачке каријере окушали сте се у многим улогама. Како знате када је право вријеме за Хамлета, Отелу или Магбета?

Не може се симулирати зрелост ако њој још није дошло време. Ми не знамо колико ће бити потребно времена да се створи 'неки талог искуства' како каже киш. Лепо је када човек, док гради улогу, препозна неки израз у себи, који је већ формиран и који само тражи свој простор да се испољи. Своје последње такво унутрашње искуство имао сам недавно када смо радили баш Магбета, који захтева да се много тога догоди у човеку на многим плановима, да би се такве громадне личности свјетске литературе оваплотиле на добар начин на сцени. Те фиоке су непознате, не само глумцима него и свима нама, док их догађаји не прозову. А онда када нас одређена стварност затекне, ми видимо шта излази из нас.

Тихи хероји

Ако је смисао посла пекара да нахрани људе, који је смисао глумца који сваку вечер излази пред публику?

Па, ја бих рекао да је свим људима додељена хранитељска улога. Чим год да се човек бави, његов посао циља на то да човек неког нечим треба да нахрани. Шта год да човек ради, то је служба нечему или некоме. Када је реч о глуми, онда се ту ради о томе да се кроз глуму бавимо презентовањем властитих увида у неке заједничке људске феномене, где ми делећи то заједно са публиком, предочавамо нешто што нас се свих тиче. Свако

сам за себе нема ту способност да захвати целокупну стварност и зато је и наша игра понекад паметнија од нас извођача, јер игра пуно више покаже од онога што смо сами намеравали. Смисао сваке уметности јесте у томе да је она једно непрестано дељење, која се све већим дељењем све више умножава.

За разумијевање умјетности, али и живота потребна је одређена сабраност. Како да се за то изборимо у времену које је све убрзаније?

Морамо се изборити за наш унутрашњи фокус. Први корак који морамо направити је лишити себе обавезе да на све реагујемо. Ми увек мислимо да смо позвани да одмах морамо нешто да урадимо овде и сада и из духа хистерије времена и сами то чинимо хистерично. Наше реакције често изгледају као чеони судар са брзим возом, што често уопште није потребно. Те брзе возове треба пустити да тутњају неким својим шинама, а ми се мало можемо склонити у страну и сачувати неку снагу, за оне просторе у којима можемо спокојно делити те своје унутрашње фокусе, тамо где видимо да постоји плодна земља да се нешто стрпљивије изгради, у некој отворености и комуникацији и у неком међусобном узрастању. Такво

Уметност би требало да чува енергију дијалога, али не треба ни патити од мисионарских синдрома и замишљати да ће уметност спасити свет

нешто није могуће увек, али када год сам смогао снаге да не реагујем како ме хистерија дешавања позива, увек ми се то вишеструко исплатило и увек је то било дугорочно паметно и плодно.

Тко су, у ствари, прави јунаци у тој трци?

Код тарковског, у његовом филму 'Жртва', један лик каже како је овом времену потребан морални херој. Ја хероје видим у тим тихим особама, људима по страни који стрпљиво, корак по корак, нешто граде и немају потребу да други виде то што они раде, или да их други хвале, него напосто служе унутар својих могућности. То је једино здравље које можемо сачувати.

Рекли сте једном како смисао умјетности није у импресији него у дијалогу са свијетом. Како тај дијалог постићи данас када се свијет распао на непријатељске таборе?

Ово време је на жалост засадило један дух који је јако погубан и опасан. Њега препознајемо у одређеном типу социо-инжењеринга који је врло прецизно инсталирао разне типове острашћености. Све док у нама владају такве острашћености, потребе да се кољемо и да се не чујемо, дотле је врло лако управљати и манипулисати такву енергију, по потреби и тренутку. Тако и у уметности постоје они који су тровачи јавног простора, који су војници једне агенде по којој је такво тровање исплатив ресурс, али срећом у уметности има и оних других. Уметност би требала да чува ту енергију дијалога, али са треће стране не треба ни патити од мисионарских синдрома и замишљати да ће уметност спасити свет.

Што данас може умјетност?

Сви добри импулси из човека спасиће свет у оној мери у којој је свет способан за дијалог. Ти импулси могу бити добро семе за свет, али дијалог у који би требао да се упусти свет није само у томе да ми једни друге чујемо. Ако дијалог не обавезује и ако уметност као стваралаштво и труд неких људи који су нешто видели, даље и дубље

од других, не обавезе човека животно и људски целовито, онда то није дијалог. И није довољна тек импресија да су глумци били одлични и да је музика била сјајна. Кључно питање је колико ја као неку врсту одговорности узимам оно што је неко својим трудом поклатио мени као свој увид. Шта ја са тиме даље радим и да ли мој даљњи живот има неке стварне везе са оним што ме је на позорници фасцинирало? Да ли је то постало ткиво мога бића које ће се појавити у сваком будућем односу?

Тко је данас Магбет?

Данашње време умногоме је јако различито од тог трагичког времена шекспировог доба, у односу на то како се некад гледало на позицију владара и поданика и на читав друштвени контекст око тога. Али оно што јесте нека константа, то је простор људске природе, као и читавог склопа околности и превирања који одређују, производе и утичу на неки тип људског бића. Магбета зато најпрецизније можемо посматрати из нечега што би била перспектива воље за моћи. Не ради се само о вољи човека да потлачи и потчини друге, него се ради о тежњи која се догађа у сваком човеку, а то је потреба за растом сопствених моћи. Владари или краљеви, такав карактер је Магбет, којима је дата силна моћ, хоће да се оствари пуно довршење те моћи. Сада наступа кључно питање: у врхунцу сопствене снаге да ли ће човек направити корак пристанка на цену које то довршење његове моћи тражи или одустаје од тога у име неке друге врсте људскости. На жалост, Магбет чини овај први корак и он одлучује да не пита за цену. Али, ако би сада свако од нас поставио питање о сопственим корацима сличне врсте (можда нам због тога није баш зависила глава), ти кораци су морали бити направљени науштрб некога или нечега око нас.

Анатомија страдања

Играјући Магбета, како сте ви хтјели да представите ту вољу за моћ?

Нама у Магбету је била намера да пробамо да расветлимо анатомију људске страдалности. Желели смо да покажемо како сваки човек у својој рањивости и слабости, својим појединачним избором није никада свестан какве све ране и последице бира. То је феномен којим је обележена наша егзистенција. Ми изабиремо пут, али шта нас чека на крају – то је потпуна непознаница. Историја је препуна блиставих промашаја. Зато није толико битно да ли је неко погодио циљ, него је питање како је била одапета нека стрела.

Што на ту тему кажете вашим студентима?

То је јако комплексно питање. Ја својим студентима увек кажем да ја нисам њихов саветодавац, да покушам да их водим тек једним делом пута, али оно што сам у њима желео да успоставим као основни однос, према животу и према послу, јесте да радимо на једној сталној будности и отворености. И да пробамо, кроз анализу драмског текста, да га преведемо на властито искуство. Оно што је важно је наш капацитет разумевања: да се поставимо и да размишљамо из позиције другог. Оно што бих желели да подстакнем код студената јесте да на такав начин будности и отворености доносе одлуке. То је важно не само у позоришту него и у животу. Кључно питање гласи: на том месту и у тој кожи шта бих ја урадио.

Како се доносе добре одлуке и како се зацјељују болни људски односи?

Истина зацјељења догађа се само ако уложимо напор да пропитамо све своје појмове. ХАЈДЕГЕР је дефинисао научничко поштење као способност да доведемо у питање своја основна полазишта и да смо увек на то спремни. Јер, истина се че-

Небојша Дугалић
(фото: Антонио Ахел/
ATAIMAGES/PIXSELL)

сто догађа између утврђених дефиниција. Ми се великим силама које су изван наше моћи не можемо одупрети. Можемо им се можда уклонити, али најздравије је одмакнути се од свега што нас укалупљује, сврстава нас и инструментализује. Чак и у ратовима, где немамо много избора, људи задржавају шансу да се понашају на нивоу људског достојанства, макар на начин да бар не учине неко зло. Лоше ситуације не суспендују нашу одговорност да чинимо добро тамо где можемо.

Да ли је разарање уписано у људску природу?

Страдалност је нешто чиме је људска природа обележена, независно од тога да ли ће човек некада ратовати или не. Рат само интензивира све наше погубељи, јер тај рат почива на чињеници да је мој ближњи постао мој непријатељ. Оног тренутка када је то постало, ми ратујемо и пре рата, много и страшно са светом око себе. Јер много је у нама те енергије непријатељства. Ако се не може умаћи томе што су неки људи од моћи таква дешавања покренули, то не значи да се престанемо трудити око нечег сасвим супротног – да наше разлике постану наши потенцијали, а не повод за страдање. Има једна реченица која гласи: 'Свака историја почиње у срцу једног мушкарца и једне жене.' То што се роди у нашим срцима то је семе за било какву будућност.

Ја хероје видим у тихим особама, људима по страни који стрпљиво, корак по корак, нешто граде и немају потребу да други виде то што они раде

Владика Јован пакрачки каже да православно кршћанство у име будућности може понудити Достојевског и Тарковског, као и мисао да ће љепота и стид спасити свијет. Како је то данас уопће могуће?

Одговор владике Јована сведочи о нужности повратка човека на властиту одговорност. Што се тиче Достојевског, љубав коју један човек гаји на христов начин, то нам сведочи старац Зосима у 'Браћи Карамазовима', јесте у томе да он не мери човека по његовим појавностима, него је пре свега кадар да се сажали на другог човека који ће страдати због својих промашаја. Нешто даље у роману Христос пољуби Великог Инквизитора који га је бацио у ланце и не каже у тој сцени ни реч. Каже Достојевски на крају: '...и тај пољубац остаде да гори на уснама Инквизитора, али Инквизитор остаде при своме.' Трагедија света је у нашој непријемчивости за такву љубав и та непријемчивост рађа све друго. Прво се морамо постидети сами себе оваквих какви јесмо и завапити да у нама заживи друга способност, а то је да волимо онако како Христос воли, онда када га разапињу на крст, а он каже 'опрости им Боже, не знају шта раде'.

Може ли човек данас вољети на такав страдалнички начин?

Ми можемо да кажемо, када се то тако изговори, да је хришћанство једна идеологија. Отприлике, 'ја у то не верујем, али ако ти у то верујеш то је твоје право и то је твоја истина'. Међутим, споразум око те истине је могућ једино ако је човек, својим начином постојања, учесник у ономе што је примио на дар. Ако учешћем читавог свог бића живим љубав баш на начин Христове страдалне љубави, онда једино тако могу сазнати да ли је Христова жртва спасоносна. А тада већ нисмо у простору идеологије него у простору личног сведочења о истини једне љубави. Ни у једном дијалогу нема пуне истине ако човек не пође од самог себе и свести да смо умногоме слаби и недостатни, уместо што непрестано себе стављамо у центар света, око кога треба да се врте све друге ствари. ■

Америчке црне листе

Почетком марта у Сарајеву се обрела Ана Морис, службеница америчког Министарства финансија, која је најавила да ће сви они који имају пословне односе са санкционисаним лицима у БиХ и сами бити на удару санкција. То се односи прије свега на банке

Када су прије седам година (јануар 2017) САД ставиле тадашњег српског члана Председништва БиХ на такозвану црну листу њиховог Министарства финансија, милорад Додик је изјавио да се осјећа 'поносно' и да одлуку бирократа у Вашингтону не сматра никаквом казном. Било је то вријеме када је у САД-у на сцени била смјена власти, само неколико дана уочи инаугурације новог председника Доналда Трампа. Додик је све то приписао 'одлазећој администрацији' оптужујући тадашњег америчког амбасадора у Сарајеву Морин Кормак да је слала лажне извјештаје у Стејт департамент. Санкције су му уведене јер су САД процијениле да опструше спровођење Дејтонског мировног споразума. Наиме, само неколико мјесеци раније у Републици Српској одржан је референдум на којем су се грађани изјаснили да подржавају обиљежавање Дана Републике 9. јануара. Американци су то оцијенили као кршење Дејтона. 'Одлука је депласирана, јер они који су је донијели знају савршено да тамо немам имовину, па нису имали шта да блокирају', рекао је Додик прије седам година.

И заиста, озбиљнијих посљедица, бар наизглед, није било. Осим што сам Додик није могао да

оде на инаугурацију Трампа иако је планирао. Међутим, године су пролазиле, Трамп је и завршио свој мандат, изабран је Џозеф Бајден, али скидање најважнијег српског политичара у БиХ са црне листе никада није потегнуто. Напротив, у протеклих седам година на тој листи, осим Додика, нашло се готово комплетно политичко руководство Републике Српске и више десетина нижепозиционираних функционера у Бањалуци. Санкције су уведене министру здравља, неколицини Додикових савјетника, па чак и његовој дјечи. На листу санкционисаних дошле су и поједине компаније у Бањалуци и околини јер су доведене у везу са Додиком који наводно крши Дејтон. Истовремено, на црној листи нашли су се и поједини функционери из Федерације БиХ, међу којима су били и бошњачки и хрватски политичари, па чак и бивши директор Обавјештајно-безбједносне агенције БиХ. Практично, први државни обавјештајцац Осман Мехмедагић, такође, се нашао под санкцијама. Подсјећања ради,

Сарајевска Вијећница освијетљена у бојама америчке заставе (фото: Армин Дургут/PIXSELL)

Милорад Додик није први функционер из Српске ког су Американци ставили на црну листу. Још прије 20 година на удару су се нашли и функционери некада владајуће, данас опозиционе, Српске демократске странке (СДС), а у проблемима су били и сродници и пријатељи хашких оптуженика за којима се тада још трагало, прије свих они који су имали везе са радованом караџићем. Многи од њих никада нису скинути са те листе. Једина озбиљнија посљедица цијеле приче била је забрана свима њима да путују у САД јер, као што је и Додик рекао, нико од њих никакву имовину не посједује 'преко баре' нити има било какве друге везе са Американцима.

Међутим, почетком марта у Сарајеву се обрела Ана Морис, службеница америчког Министарства финансија, која је у интервјуу за поједине медије открила да постоји озбиљан ризик да се сви они који имају пословне односе са санкционисаним лицима – и сами нађу на удару. Појаснила је да се то најдиректније односи на – банке. И то је изазвало прави хаос који и данас траје у Бањалуци.

Банке су почеле да шаљу обавјештења санкционисаним лицима да су због најаве из САД-а принуђене да гасе њихове текуће рачуне и прекину све друге врсте пословних односа. Одлуке су биле коначне и експресно извршујуће јер банке, како тврде, не смију да дозволе да се нађу под санкцијама имајући у виду да би то могло да произведе несагледиве посљедице на њихов рад, прије свега у међународном пословању. Преведено у праксу, санкционисана лица наша су се у проблему јер гашењем рачуна више не могу да примају плату путем банковног рачуна, што је законска категорија. С друге стране, исто обавјештење стигло је и на адресе компанија под санкцијама, што је изазвало још већи проблем јер је на тај начин постало угрожено на стотине радника које раде у тим фирмама. И на крају, политички колатерал цијеле приче постала је помешана СДС, којој је такође угашен рачун због чега ће та партија имати велике тешкоће у процесу пријављивања за локалне изборе који би у БиХ требало да буду одржани у октобру.

Ненад Стевандић, председник Народне скупштине Републике Српске, самостално је, и прије него што је одлука банке постала извршена, угасио своје рачуне. 'САД немамо могућност да примамо плату. Још да нам дају видљива обиљежја, да нас познају на улици, наше слике ставе на пекаре, болнице... Да нам укину храну и лијечење. Нацизам 1941. и неонацизам данас', оцијенио је саркастично Стевандић.

Иако економисти тврде да банке немају право на овакав потез и да би сви оштећени могли правду да траже на судовима, све до Стразбура, јер им је угрожено чак и право на живот, банкарне та чињеница превише и не интересује јер сматрају да је лакше изборити се са појединачним тужбама него са забраном изласка на међународна тржишта, што би се десило ако би биле стављене на црну листу.

Једно од рјешења које се ових дана помиње у Бањалуци јесте оснивање потпуно нове банке у Српској која би се бавила искључиво унутрашњим платним прометом, али то је, како тврде економисти, изузетно скупа, а и прилично неисплатива работа. И док за исплату плата појединцима постоје, тврде представници власти у Бањалуци, и друга рјешења као што је исплата путем поште или благајне у институцијама гдје су санкционисани запослени, за компаније којима се гасе главни рачуни, проблем је практично нерјешив јер им се одузима могућност да са свог рачуна исплате плате радницима. Неке од њих су већ кренуле у процес пререгистрације или оснивања потпуно нових фирми у које ће затим запослити раднике, а тај потез требало би да повуче и СДС који ће због тога вјероватно морати и да дијелом промијени име под којим дјелује више од 30 година.

Иако је сваком добронамјерном јасно да је на сцени озбиљно кршење људских права и да нико од санкционисаних појединаца или компанија не руши Дејтонски споразум, то једноставно није реалност на коју се Вашингтон ових дана базира. ■

Стотине колатералних жртва санкција

пише Жарко Марковић

Мило Ђукановић
(фото: Антонио
Ахел/PIXSELL)

Волови са Јупитера

Овдје се ради о задњим трзајима доминантне постјугословенске идеологије према којој су сви национализми лоши, али је једино српски убједљиво најгори и непоправљив. Регионални интелектуални кружок финансиран понајвише са јасала Мила Ђукановића остао је без свог кључног 'стожера'. Отуд бијес на Српску православну цркву

ЗНАТЕ већ сигурно ту причу. Наприје је хрватска лијево-либерална сцена дигла фрку на организаторе овогодишњег 'Ребеду' фестивала у Дубровнику јер у званично објављеном програму, међу свим најављеним говорницима, дебатантима и модераторима није било ниједне жене. Онда су они покренули кризни менаџмент, па у последњем тренутку из Србије довабили ану лалић-хегедиш и аиду Ђоровић, мада је прилично нејасно зашто ниједна интелектуалка из БиХ, Црне Горе или Хрватске није била достојна дубровачких 'етичких висова'. Онда се Лалић-Хегедиш прославила патентирањем именице 'досрбљавање', па је на трагу обнове интереса за јутјуб садржаје са 'Ребедуа' у фокус пажње јавности испливао прошлогодишњи снимак гостовања динка Грухоњића на истом

том фестивалу. Упркос свим фантазмагоријама о 'монтажи' у скраћеном снимку који се проширио по беспућима интернетске збиљности није било ничега што Грухоњић није заиста изговорио: од (у најмању руку) нес(п)ретне и социјално минус интелегентне шале о 'лијепом имену Динко' до врло озбиљно интониране пројекције будућности у којој ће се, наводно, од православних цркава у Новом Саду и околини 'правити пабови'.

На Грухоњића се, након тога, у српској јавности и у граду у којем живи надигла кука и мотика, што укључује и пријетње смрћу. Истовремено, један анахрони кружок 'квасислободара' кренуо је да брани неодбрањиво тврдећи да у његовим изјавама нема ничег проблематичног. Да се разумијемо, апсолутизација слободе говора је леги-

тимна позиција и с такве позиције Грухоњића је могуће досљедно бранити, али његова одбрана у реалном свијету призива ону фамозну античку изреку према којој су Јупитеру неке ствари априорно дозвољене, док (обични) волови због истих тих ствари рутински страдају.

Да не буде да су ово неке апстрактне просудбе, ево једне конкретне паралеле. Грухоњић је Босанац кога су живот и рат нанијели у Војводину. Миомирка меланк је, такође, Босанка коју су живот и рат нанијели у Војводину, али је она послје рата одлучила да се у Босну врати. У Сарајеву се политички ангажовала у либералној Нашој странци. Прије коју годину, наша се у средишту скандала кад су медији почели да развлаче њен приватни мејл у којем је стајало: 'Зашто морамо слушати позив на молитву ми невјерници? И то 1.825 пута годишње, сваки дан, 365 дана, 5 пута дневно? Какво је то упорно и безобразно испирање мозга? Како би било вама муслиманима када бисте слушали Здравомарију 5 пута дневно, чак и да се не емитира са торња цркве, него нпр. на тв? Или Господе помилуј, или Шема Израел? Или хиндуистичку или будистичку или било коју молитву 5 пута дневно сваки дан? Ништа у природи није тако перзистентно звучно агресивно. То јесте агресивно уплитање у живот других. Опомена да они имају право над звучним простором. И да о њима свако мора да чује. Перманентно идеолошко-пропагандни цингл. Алах је један. Алах је највећи. Нема другог бога осим Алаха.'

Меланк је рекла да у наведеном мејлу нису њене ријечи, него се ради о цитату једне њене саговорнице с којом је разговарала у склопу истраживања за неки перформанс. У сваком случају, није био у питању јавно изречен став, него изношење у јавност садржаја из приватне дигиталне преписке, изношење које се десило без воље и ангажмана саме Меланкове. Такође, у овом исказу (чији год изворно био), нема позива да се од џамија праве винотеке, само се критикује (пре)гласан езан, нешто што је ономад критиковао и недавно преминули пјесник са самог врха бошњачког Парнаса – Абдулах Сидран. Ипак, на Миомирку Меланк се том приликом у Сарајеву дигла пословична кука и мотика, сасвим успоредива са новосадском куком и мотиком контра Динка Грухоњића. Међутим, оних који су се окупили око 'случаја Грухоњић' тада није било. Зашто је то тако може бити предмет различитих интерпретација. Неко ће рећи да је Грухоњић професор универзитета, а да је академска солидарност неписано правило, неко пак да је цивилно друштво у Србији организованије од оног у БиХ, неко пак да је Меланк ипак 'политичарка', а људи се лакше окупљају око особе која није директно страначки ангажована, него око посланице у (ентитетском) парламенту.

Ниједна од ових теза није посве бесмислена, али усудио бих се ипак да спекулишем како се овдје ради о задњим трзајима доминантне постјугословенске идеологије према којој можда и јесу сви национализми лоши, али је једино српски убједљиво најгори и апсолутно непоправљив. Лабави регионални кружок интелектуалних субмедокритета финансиран понајвише са јасала мила ђукановића остао је без свог кључног 'стожера'. Отуд бијес и нервоза и отуд нарочит фокус и 'фикс' на Српску православну цркву јер су коријен пораза препознали у литијама уочи избора у Црној Гори 2020. године. Није никад на југословенским просторима било злочиначкије идеологије од усташке и отуд се треба чувати тешких паралела и поређења, али заиста гадљива дикција с којом ови људи изговарају фразу 'Црква Србије' и презир с којим исту фразу испишују необично наликују на антисрпске поруке у ендехазиским медијима. Не постоји ниједна друга вјерска заједница којој се тако рутински пориче право да се зове онако како је зову њени припадници, а да се та пракса покушава нормализовати аргументима увредљивим за људе који нису лишени пословне способности. То је атмосфера у којој се код нас одржавају 'фестивали помирења' и у којој као рибе у води пливају самозвани 'корифеји слободарства'. А 'контроверзне изјаве' само су понешто драстичнији симптоми тог стања. ■

Контроверзе
новосадског
професора
журналистике
Динка
Грухоњића

пише
Мухарем
Баздуљ

Сећање на Ердабово

Удружење 'Ђорђе Оцић' последњих неколико година право је освежење на културној сцени Срба на истоку Хрватске. Навикнути на традиционалне форме културних програма и манифестација оно што се ради у Дому Оцића у Даљу, где је седиште овог удружења, прави је подвиг на боље

Културне
креације
потакнуте
делом
Ђорђа
Оцића

пише
Срђан
Секулић

Јесен у Ердабову
(фото: Срђан
Секулић)

Организација је добила назив по књижевнику Ђорђу Оцићу, рођеном у Даљу, 1934. године. Као професор филозофије, Оцић је радио у Врбасу и Бечеју, да би га професионални пут одвео до Београда, где је и преминуо 2008. године. Аутор је више дела: 'Истрага', 'Смрт у Ердабову', 'Чудо на Дунаву', 'Ердабовска збирка', 'Под сумњом'... Био је члан Удружења књижевника Србије, Удружења драмских писаца Србије и Српског филозофског друштва. Друговао је с бројним истакнутим интелектуалцима свога времена као што су милан кашанин, светомир бојанин, жарко видовић.

Идеју да се формира удружење покренула је књижевникова ћерка, дејана оцић, која је уједно и председница ове културне организације. Удружење 'Ђорђе Оцић' основали смо пре готово пет година, с намером да очувамо сећање на лик и дело овог књижевника, и да развијамо вредности које је он ценио. Самим тим, наше деловање подразумева и неговање културе пишевог завичаја, као и српске културе уопште. Седиште нашег деловања је Дом Оцића у Даљу, пишева родна и породична кућа у којој се, у склопу различитих програма и манифестација, окупљају уметници, научници и разновродни културни посленици. Осим трајних програма, као што су 'Драма у авлији' која подразумева одржавање позоришних представа, јер Ђорђе Оцић је био и драмски писац, и књижевно-културне манифестације 'Јесен у Ердабову', до сада смо отворили бројне изложбе, али и реализовали музичке програме и филмске пројекције. Развијамо и програме који се тичу очувања етнолошког наслеђа. Започели смо и с издаваштвом, а прошле године и с организацијом округлог стола о библиотекама, истакла је Дејана Оцић најбитније моменте у петогодишњем деловању удружења.

Ђорђе Оцић је, кроз своја дела, творац једног завичајног топонима – Ердабово, који полако по-

стаје све више присутан у овом крају, међу људима који културу виде као основу завичајног, националног и уопште друштвеног идентитета. 'Ердабово је литерарни топоним и имагинарно место из Оцићеве литературе. Кованица, настала од ердут–даљ–борово–ВукОвар, сведочи о књижевниковој везаности за завичај и о његовој потреби да обједини та места која су важна не само за његов живот и стваралаштво већ и за културу уопште, а одличан је знак на путу ка остварењу пишеве визије. Тако је, на иницијативу књижевника Ђорђа Нешића, 2015, основана и манифестација 'Јесен у Ердабову', која је проистекла из међународног научног скупа 'Повратак у Ердабово', одржаног претходне године, у кзц 'Милутин Миланковић', када су бројни књижевни теоретичари, критичари и књижевници казивали о делу Ђорђа Оцића. Радови с научног скупа објављени су у зборнику 'Повратак у Ердабово', каже председница Удружења.

Убрзо су, око Дома Оцића и формиране организације, почели да се окупљају бројни пријатељи, фамилија, комшије, културни посленици који учествују у програмима или у самој организацији. Један од њих је и вуковарски новинар и публициста славко бубало који је иначе и секретар удружења. 'Са чика Ђорђем сам се видео само једном у животу и то ми је било довољно да схватим о каквој интелектуалној и људској громади је реч. О њему ми је најпре причао мој брат Бранко чији је чика Ђорђе био, да тако кажем, књижевни отац и пријатељ. Касније сам упознао и Дејану и све то логично је довело и до оснивања удружења. Креативни и разноврсни програми, које смо заједно покренули, у Дом Оцића привлаче бројне посетиоце и госте, а домаћинска атмосфера чини да се у том простору људи осећају као код своје куће. Мало је људи који схватају да је култура један од најважнијих ослонаца у животу и опстанку једног народа, јер кад год смо као народ били културно

јаки, били смо јаки и на свим другим пољима. Дејана Оцић и људи окупљени у овом удружењу то добро знају. Замислите позоришну представу у дворишту једне сељачке куће. То нас враћа у једно време када су народ и његова друштвена елита били једна душа. То је непроцењиво благо', истиче Бубало.

Бројни су планови Удружења за текућу годину која ће бити проткана и низом јубилеја. Ту се, пре свега, мисли на пету годину рада самог удружења, затим 90 година од рођења књижевника Оцића, те десету манифестацију 'Јесен у Ердабову'. Поред овога, у плану је и одржавање 'Драме у авлији', наставак програма 'Боемске вечери', као и стручно окупљање у вези с питањима завичајне библиотеке у настајању. Намера Удружења је и да отвори нову манифестацију, за најмлађе, названу по Оцићеве збирци песама за децу 'И у башти и у машини'. Публику свакако очекују бројни садржаји и сусрети који ће обрадовати сваког истинског љубитеља културе, у најширем смислу те речи. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVII / Загреб | петак, 19/04/2024

ПРИВРЕДНИК #220

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Дан ослобођења Вуковара

ске жупаније Лазо Ђокић. Истакао је да је то једна од великих битака-прекретница, јер је Вуковар један од ретких градова био пет година под окупацијом, а након његовог ослобођења кренуло се према Осиеку и до Загреба. Венце су положили бројне делегације антифашиста из Хрватске, Србије и Босне и Херцеговине, појединих политичких странака и представника српских организација. Председник снв-а и сдсс-а, Милорад Пуповац нагласио је да треба пронаћи најбољи могући начин како у данашњим околностима обнављати вредности антифашизма и политике које ће бити засноване на вредностима антифашизма.

— Осећамо да се те вредности све мање поштују, мање чувају и обнављају и за њима постоји већа потреба. Како у погледу односа међу људима, тако и у погледу односа међу народима и државама. Антифашистички покрети су те вредности установили након 1945. године и оне су биле стубови европског и светског поретка, а ти стубови су због одсуства вредности антифашизма и политика које су грађене на њима, данас уздрмани и из тог разлога сваки моралан човек, треба учинити све да се те вредности оживе, на добробит будућих генерација – рекао је Пуповац.

У знак сећања на пет хиљада страдалих са ширег вуковарског подручја, рецитатори вуковарске Гимназије и Мушка певачка група Корени, учествовали су у културно-уметничком програму, а након полагања венаца, у Парохијском центру одржана је академија на тему 'Антифашизам насупрот фашизацији друштва'.

Прошле недјеље, 14. априла, комеморацијом и полагањем вијенаца на спомен-обележје ослободиоцима у Перивоју краља Томислава обележена је 79. годишњица ослобођења Осиека у Другом свјетском рату од нацистичке окупације. Тога дана 1945. године јединице нове и Црвене армије ушле су у Осиек и наставиле завршне операције за ослобођење цијеле земље.

Комеморацију су организирали чланови УАБА Осиек на челу с предсједницом Сунчицом Мандић, која је подсетила да су антифашистичке вриједности уграђене у темеље Републике Хрватске. Потпредсједник САБА РХ Лазо Ђокић, честитао је Осјечанима Дан ослобођења те истакао да се и данас требамо присјећати тадашњих бораца за слободу. Уиме Града Осиека присутнима се обратио представник Града Јосип Јукић. Испред српске заједнице вијенце су положили Драгана Јецков и

ЈУГОСЛАВ ВЕСИЋ те делегације ВСНМ Града Осиека (Давид Бркић) и Осјечко-барањске жупаније (Дејан Јеличић). На крају је пјесник МИЛЕНКО ВАСИЉЕВИЋ – ЧИКО прочитао неколико пјесама великог хрватског пјесника ЈУРЕ КАШТЕЛАНА.

■ С. Недељковић, Ј. Недић

Кобни 13. април

Камени спотицања у сјећање на познате чланове жидовске заједнице постављени су у Карловцу

ПРОШЛОГ петка, 12. априла, у Карловцу су постављени прва три камена спотицања-столперстајна – у знак сјећања на страдање карловачких Жидова у Другом свјетском рату.

Свега три дана након проглашења Независне Државе Хрватске 13. априла 1941. године, симпатизери тог система на превару су, наводно на крају разговор у полицију, одвели тројицу познатих карловачких Жидова Иву Голдштајна, Давида МАЈСНЕЛА и ФИЛИПА РАЈНЕРА. Након што су одведени, више се никад нису вратили. Камени спотицања у сјећање на њихово одвођење у смрт постављени су испред улаза у куће гдје су живјели. О страдалима су говорили њихови потомци, унуци, праунуци и прапраунуци. Голдштајн и Мајнсел су страдали 1941. у Јадовном на Велебиту, а Рајнер 1943. у београдском логору на Бањици.

Свечаност је започела испред карловачког Градског казалишта Зорин дом, а присуствовало јој је стотињак грађана Карловца и гостију. Били су ту амбасадори Чешке МИЛАН ХОВОРКА, Аустрије ЈОСЕФ МАРКУС ВУКЕТИЋ, представница њемачке амбасаде КАТЈА КУЦЕЈ, државни тајник Ивица ПОЉИЧАК и други. Прочитано је писмо амбасадора Израела ГАРИЈА КОРЕНА који није дошао, како је речено, 'из сигурносних разлога'.

Били су ту карловачки градоначелник ДАМИР МАНДИЋ, представници Можемо, Нове Љевице и сдп-а, рабини ЛУЦИАНО МОШЕ ПРЕЛЕВИЋ и КОТЕЛ ДАНОН, предсједник Жидовске општине Загреб ОГЊЕН КРАУС и НАТАША ПОПОВИЋ из загребачког

Учесници меморијала за жртве ндх

Центра за промицање толеранције који од 2020. ради на постављању столперстајна и са удружењем Жидови у Карловцу организирао је овај догађај, уз подршку Града Карловца те Министарства културе и медија.

У многим европским градовима до сада је постављено више од 100 хиљада камена спотицања у сјећање на stradale Жидове. Камени су постављени и за српске, ромске и хрватске жртве у Хрватској. Амбасадор Чешке МИЛАН ХОВОРКА је рекао да никада не смијемо заборавити жртве и дозволити да се такав ужас икада понови.

— У злим временима углавном су увијек страдали невини, немоћни и слаби. И данас морамо себи најприје поставити питање колико сами чинимо да поштујемо достојанство друге особе – казао је карловачки градоначелник Дамир Мандић.

■ Милан Цимеша

Нема 'њихових' жртава

Антифашисти Хрватске, Италије и Словеније провешће пројекат 'Положај и улога жртве'

УНАРЕДНИХ годину и пол дана, Савез антифашистичких бораца и антифашиста Хрватске (САБА РХ), Звезда здружењ борцев за вредноте Народноосвободилнега боја Словеније (Звеза) и Национални савез партизана Италије (АНПИ), уз партнерство Документе – центра за суочавање с прошлошћу, провешће пројекат Еуропа за грађане под

Најава пројекта у САБА РХ

називом 'Положај и улога жртве'. Циљ пројекта јесте да се различитим едукативним, истраживачким и јавно-популаризацијским активностима укаже на различите критерије при процјењивању положаја жртве у хрватском, талијанском и словенском друштву. Нагласак ће бити на жртвама ратова у 20. вијеку. Различити критерији видљиви су када се вреднују 'наше' и 'њихове' жртве, цивилне и војне те жртве одређених повијесних догађаја. Пројекат би показао и различите примјере злоупотребе жртава у политичке и националистичке сврхе. О томе говоре примјери из историографије у смислу

наглашавања једних и игнорирање других жртава али и свакодневног живота, нпр. преименовања улица или школа, те споменичке баштине. Пројекат је 'тежак' 154.000 еура за што је ЕУ исплатила 60 посто, док ће остатак бити исплаћен након што се поднесу извјештаји и све потребне публикације.

Завршетак едукативног дијела представљао би едукативни камп у прољеће 2025. Теме истраживања бит ће холокауст, геноцид и страдања људи у ратовима и тоталитарним режимима. Креће се од премисе да је жртва на свим странама једнака. Жртву се жели приказати као жртву без обзира на којој је страни страдала. Хисторичар ХРВОЈЕ КЛАСИЋ подсетио је да је Школа демократије на коју се односи већи дио активности, наставак пројекта који је раније одржан.

— Школа је намијењена младима и ту ће бити јако пуно студената и ученика завршних разреда средњих школа. Кроз предавања прићи ћемо проблему жртава од Другог свјетског рата до 90-их о којима ће говорити повјесничари, правници, социолози – рекао нам је Класић.

■ Н. Ј.

Антифашизам младима

Како приближити антифашизам младима, говорила је професорица Татјана Протулипац

ЧЛАНОВИ скупштине Удружења антифашиста града Карловца на извјештајној сједници једногласно су усвојили извјештај о раду и финансијском извјештају за прошлу 2023. годину као и план рада за ову годину, о чему је чланове детаљно извјестио предсједник Удружења и потпредсједник САБА РХ МИРОСЛАВ ДЕЛИЋ.

О младима и како им приближити антифашизам говорила је професорица географије и историје у карловачкој Економско-туристичкој школи ТАТЈАНА ПРОТУЛИПАЦ, истакнувши проблеме а којима се ученици и професори сусрећу – од финансија, школског курикулума до добивања дозвола за антифашистичке едукације што није случај нпр. у БиХ, Словенији, Црној Гори и Србији.

О положају антифашизма у РХ за разлику од других бивших република СФРЈ говорио је предсједник Делић. Док карловачки антифашисти годишње за рад добију од власти тек коју стотину еура, антифашисти Метлике, општине од осам хиљада становника на чијем се подручју налази 80 спомен обележја из Другог свјетског рата и ниједно није девастирано, годишње добију 15.000 еура. Делић је истакао и велику помоћ снв-а антифашистима из Карловца и Карловачке жупаније.

Лани су антифашисти испунили план и судјеловали на бројним комеморацијама страдалим борцима и цивилима у Другом свјетском рату те присуствовали обље-

ИНФОРМАТОР

Карловачки антифашисти

жавањима формирања партизанских јединица, а то ће чинити и ове године. Још једном ће се писмено обратити градоначелнику Карловца и Министарству културе са захтјевом да буду обновљени споменици у Перивоју слободе у Карловцу и онај у Тушиловићу.

■ М. Ц.

Већа равно- правност

Комисија за равноправност полова разматрала је измене закона о заштити жртава у породици

СОВЗИРОМ да су почетком овог месеца ступиле на снагу измене и допуне четири закона, који се тичу заштите жртава у породици, Вуковарско-сремска комисија за равноправност полова одржала је седницу, на којој су чланови расправљали, а јавност информисана о новим мерама за заштиту жртава кривичних дела и прекршаја. О специфичностима састанка говорио је председник Комисије и заменик жупана, СРЂАН ЈЕРЕМИЋ, којем су осим чланова Комисије, присуствовали представници вуковарско-сремске полицијске управе, центра за социјалну помоћ и представници цивилног сектора, односно Удружења жена и Сигурне куће вуковарско-сремске жупаније.

— Циљ седнице је да приближимо члановима нове законске оквире те истовремено отворено дискутујемо, како би

Састанак у Вуковару

разменили искуства и како би будуће активности на решавању проблема на терену биле ефикасније – рекао је Јеремић.

Водитељка програма Сигурне куће у Вуковару, ИВАНА СУЧИЋ је рекла да се изменама закона шаље јасна порука о осуђивању породичног насиља, али и важности адекватне реакције, узимајући у обзир чињеницу да су починиоци кривичних дела најчешће добијали благе казне.

— Важно је да се починиоци санкционишу крајње озбиљно и да држава ни на који начин не толерише насиље – упозорила је Сучићева истакавши похвалу за надлежне што је појам фемидице у Хрватској уведен у законодавни оквир. О конкретним мерама које је провела Вуковарско-сремска жупанија, са циљем боље заштите жртава у породици говорила је Андријана Дујмић, заменица прочелника жупанијског Управног одељења за здравство и социјални рад.

— Неколико мера односе се на суфинансирање плата женама запосленим у склоништима у износу од 36 хиљада евра годишње, давање некретнине на кориштење за склониште те сарадњу кроз јавне позиве са различитим удружењима и организацијама, које се баве споменутом проблематиком.

■ С. Н.

Сувременост хармонике

Надарена Миа Грозданић одржала је у Пули концерт махом сувремене гласбене на концертној хармоници

ПУЛСКА академска хармоникашица Миа Грозданић наступила је пред пуном Великом двораном Археолошког музеја Истре у Пули и представила дјела сувремених еуропских складатеља. Посебност овог програма је и доб складатеља, чија су дјела извођена: најстарији међу њима (Давор Бовић) рођен је 1968., а најмлађи (Озрен Грозданић) 1988. године, док су сва изведена дјела настала у посљедњих тринаест година. Изнимку чини велика ДОРА ПЕЈАЧЕВИЋ, чију је композицију, писану за клавир, Грозданић прилагодила изведби на хармоници. Нека од тих дјела Грозданић изводи прва у Хрватској. Пулски сниматељ Марко Рачан је снимио и обликовао видео којим је у позадини била попраћена изведба, створивши тако праву мини-синестезију доживљаја.

Хармонику публика, али и бројни гласбеници и критичари, често виде као инструмент прикладан за извођење популарне гласбе за разоноду маса. Тек је релативно недавно, половицом прошлог столећа, на хармоници почело извођење концертних, класичних дјела. Грозданић стога концертној хармоници утире нови пут на хрватској гласбеној сцени.

Истакнута гласбеница и педагогиња – Миа Грозданић

Миа Грозданић једна је од најнадаренијих хармоникашица у Хрватској. Рођена је 1987. у Пули. Основно и средње гласбено образовање стекла је у Пули, а основни и докторски студиј хармонике завршила је на Филолошко-умјетничком факултету у Крагујевцу под менторством Војина ВАСОВИЋА. Магистрала је на Сибелиус Академији у Хелсинкију. Њезина докторска дисертација резултирала је објавом албума 'П. И. Чајковски: Годишња доба, оп. 37а' (издавач: Тондак).

Сурађивала је с еминентним свјетским складатељима, а истакнути хрватски складатељ Давор Бовић посветио јој је три дјела. Наступала је у Естонији, Финској, Шпањолској и Србији, солистички и с Хрватским коморним оркестром, са Загребачким солистима и уз крагујевачки Градски коморни гудачки оркестар Шлезингер. Освојила је бројне награде и признања. Миа Грозданић је и изнимно успјешна гласбена педагогиња. Радила је као асистентка на Филолошко-умјетничком факултету у Крагујевцу и на Музичкој академији у Пули, те као наставница у гласбеним школама у Делницама и Ријеци и Пули.

Пулски концерт дио је циклуса 'Сувремена концертна хармоника' који је отпочео 2. травња у Лабину, а имаг ће ју прилике чути публика у Винковцима 20. травња и у Марији Бистрици 23. травња. Покровитељи концерата су Министарство културе и медија РХ и Град Пула.

■ Милена Јоксимовић

Заштићена самица

Свирање на кордунашкој тамбурици-самици уврштено је у нематеријално културно наслеђе Републике Србије

СВИРАЊЕ на кордунашкој тамбурици-самици са четири жице недавно је уврштено на листу Националног регистра нематеријалног културног наслеђа, односно нематеријалног културног добра Републике Србије. Свирање на овом инструменту најзаступљеније је на Кордуну и дијеловима Баније, Лике и Славоније. Афирмација самице кренула

је прије неколико година из мјеста Чонопља, недалеко Сомбора, гдје су претежно колонизирани Кордунаши и Личани. Тамошњи куд 'Вук Караџић' је гајио ту врсту народног стваралаштва из старог завичаја. Организирао је курсеве и фестивал 'Кордунашка самица-завјет предака'. Наступили су свирачи самице из сусједног Кљајићева (које је име добило по народном хероју Милошу Кљајићу из Сјеничака), претежно насељеног Кордунашима, па из Оцака, Инђије, Београда, Бачког Грацаца, Бачког Брестовца и других мјеста.

Наступи пјевачких и фолклорних група привукли су пажњу етномузиколога који

Јово Пољак гради тамбурице

су тадашњој предсједници куд-а Милки Боснић предложили да покрене поступак 'заштите' свирања на кордунашкој тамбурици-самици.

Иницијативу су прихватили Музиколошки институт Српске академије наука и уметности те Музеј Војводине који су били званични предлагачи. Обављена су вишегодишња истраживања и конзултациони стручњаци из те области.

Овај инструмент многи Кордунаши су понијели и у избјегличкој колони након егзодуса 1995. године. Један од њих је Јово ПОЉАК (1951.) из Брда Села код Војнића. Он је крајем 1960-тих година на Кордуну свирао на зборовима, на чијањима перја и прелима којих је већ тада било све мање. Поред свирања Јово се у избјеглиштву у Врању и Аранђеловцу, гдје сада живи, окренуо изради тамбурица тако да је близу 100 примјерака завршило код 'земљака' у Аустралији, Америци и Канади. Јово редовно обилази родни крај, а задњих година долази у Вргинмост на Ђедову косидбу и на пригодном сајму излаже своје тамбурице. Велики интерес међу Крајишницима даје наду да ће се свирање на тамбурици-самици одржати, а управо то се жељело постићи овом заштитом. У кратком опису Националног регистра нематеријалног културног наслеђа Републике Србије пише да самице / тамбурице (понекад: тамбура, па и тамбуре – мн.)

припадају породици трзачких жичаних инструмената. Карактеристичне су за тзв. динарску културу, традиционално се користе као солистички инструменти услјед своје мелодијско-хармонијске природе (одакле и назив), па чак и када свирају здружено, све имају исту функцију. На самицама се свирају мелодије игара и пјесама, а самичар је најчешће онај који започиње пјесму. Репертоар чине игре типичне за матично подручје, укључујући раније донијете из других крајева (посебно из Славоније), али и мелодије које су укључили у репертоар током живота у Србији.

Регистар нематеријалног културног наслеђа Републике Србије успостављен је 2012. године и у овом тренутку садржи 63 ставке уписане на Листу елемената нематеријалног културног наслеђа. Прва на листи је Крсна слава. У овај регистар, одама по његовом успостављању, уписана је изворна крајишка пјесма ојкача.

■ Милан Цимеша

О прошлости Дарде

Представљено је пето издање едиције 'Сведоци времена' посвећено прошлости барањске Дарде

НАКОН обрађивања прошлости Срба у местима Вера, Клиса, Бобота и Острво, пето издање књиге 'Сведоци времена', које овај пут садржи специфичности Дарде у Барањи, представљено је у Српском центру у Вуковару. Још једно издање из споменуте едиције реализовано је у оквиру пројекта Одбора за културу Заједничког већа општина, а први пут је обрађено подручје Барање. Аутор најновијег издања био је историчар Синиша Ђуричић, док је на претходним књигама радио његов колега, Вељко Максић, председник Одбора зво-а. Говорећи о специфичностима Дарде, аутор је рекао да, иако је архивски материјал обиман и доступан, није у великој мери била обрађена попут других насеља сличне величине.

— Поред континуитета у којем постоји и српско становништво у Дарди, сама Барања је мултиетнички простор у коме је

Представљање издања

много народа заједно живело, у једном лугом временском периоду. Утицали су једни на друге тако да су једни други остављали записе и податке, а то су вредни извори за проучавање прошлости – истакао је Ђуричић. Посебно је истакао чињеницу да је Дарда била увек европски позната. Као илустрацију навео чувени мост Сулејмана Величанственог у тим месту, те данас дерутни Дворац Естерхази.

— Након годину дана имамо прилику да сведочимо једном врло квалитетном издању које сведочи о прошлости Срба у Дарди – рекао је зачетник пројекта Вељко Максић, подсетивши да је циљ 'Сведока времена', да буде проучена и записана историја насеља источне Славоније, западног Срема, али и Барање, у којима и данас живе припадници српске заједнице. Програм је суфинансиран средствима Министарства културе и информисања Републике Србије и Канцеларије за људска права и права националних мањина Владе Републике Хрватске.

■ Сенка Недељковић

Поново биоскоп

Дјеца су гледала класике 'Не окрећи се сине' и 'Салаш у Малом Риту'

ПРОШЛОГ викенда, 13. и 14. априла ове године, у Српском културном центру у Белом Манастиру, а у оквиру програма 'Поново ради биоскоп', приказана су два класична филма снимљена по сценаријима АРСЕ-

Призор из филма 'Не окрећи се, сине'

НА ДИКЛИЋА. У суботу је приказан филм 'Не окрећи се, сине' из 1956. године, а у недјељу 'Салаш у Малом Риту' из 1976., оба у режији БРАНКА БАУЕРА. Домаћин и организатор пројекција био је Вијеће српске националне мањине у Граду Белом Манастиру на челу с председницом СВЕТЛАНОМ ЖАРКОВИЋ, замјеницом беломањастирског градоначелника.

Посјећеност импровизираног 'биоскопа' била је велика. Филмове су углавном гледала дјеца из Програма плус и понеки заинтересирани љубитељи старих, добрих

филмова. Тематиком филмови су везани за Други свјетски рат, вријеме потпуно непознато данашњој генерацији дјеце, који су стрпљиво сједили и заинтересирано пратили пројекције што су трајале готово два сата. Као што након пројекције рече једна учитељица у пензији, филмови су је вратили у младост, у вријеме када их је први пут гледала. Тада су неки глумци били дјеца, а сада су зрели људи, а многи више и нису живи.

— Једна је дјевојчица на приказивању филма 'Не окрећи се, сине' веома емотивно проживјела сцену кад су дјечаку фашисти убили оца и кад су изречене ријечи из наслова филма. Дјевојчица је толико плакала да ју је учитељица морала тјешити и смиривати, што је доказ да је међу малим гледаоцима било и оних који су филм пажљиво пратили, иако је за њихов узраст садржај филма веома тежак. 'Салаш у Малом Риту' био је некако ближи дјецу јер су и главни глумци били – дјеца. Углавном, дјеца су кући отишла пуна утисака и веома задовољна, а задовољни су били и остали гледаоци – истиче Светлана Жарковић.

■ Јован Недић

Кумујте ПОКЛОНИМА

Вртићка дјеца су пописе жеља прослиједила сдф-у, а оне ће бити испуњене посредством донатора

ДРУГУ годину заредом, Српски демократски форум (сдф) од 10. до 24. априла проводи акцију 'Кумови жеља' поводом ускршњих празника у сурадњи с дјечјим вртићима широм Хрватске. Ове године у акцију је укључено 17 вртића у Борову, Даљу, Кнежевим Виноградима, Вуковару, Трпињи, Јагодњаку, Бијелом Брду, Маркушици, Негославцима, Доњем Лапцу, Вргинмосту, Удбини, Бискупији, Плашком, Саборском, Крњаку и Двору. Дјеца из вртића изразила су своје жеље што би хтјела добити за Ускрс, те су пописе жеља прослиједила сдф-у којем је stigло укупно 865 жеља, које ће бити испуњене посредством донатора, односно – кумова.

Пописи жеља налазе се на Фејсбук страници сдф-а објављени у виду статуса, за сваки вртић појединачно, а објављене су и адресе на које се могу доставити поклони. Резервација жеља врши се сваки дан од 8 до 18 сати позивом на број: 099/456-5.-03 – ВАСИЛИЈЕ ВРАНИЋ, водитељ програмских активности сдф-а. До уторка је било резервирано 425 жеља, а након завршетка акције сви поклони ће бити сортирани и достављани вртићима уочи Ускрса, 5. маја.

■ Н. Ј.

Stogodnjak (734)

19. 4. – 26. 4. 1924: по једним загребачким новинама политика је данас код нас само предмет лагодне доколице, више или мање духовитог kavanskog ćaskanja и pretjerano suvišnog gnjeva, па управо можда и главни узрок болести државе. А нико не žели признати да је политика у првом реду ствар grubih, realnih interesa и да сватко тко се njome бави мора посједовати barem zrnce razuma... Тако смо у политици добили нетolerantne dogmatičare и dosadne gnjavatore који су daleko од brige за realni život naroda, gubeći се pritom у vječito akademskim diskusijama о problemima који će можда бити актуални за сто година... Time што се политика удалjila од realnog života, ми смо све више добили pogrešne и krive pojmove о svim stvarima које су с njом у vezi... Ова nebriga за realne потребе, која се често očitovala и код političara, и у parlamentу и на vladi, увукла се тако у сва područja нашег socijalnog, kulturnog и ekonomskog života... I управо је odurno за čitavo naše društvo кад се види s koliko се mirne savjesti и s koliko plitkih fraza преко svega toga mirno prelazi, s objašnjenjima – тако то мора бити, то су posljedice rata! Ili: тако је и у drugim државama и svуда на svijetu! Pa: štoviše, код нас је još добро, drugdje је mnogo gore! I još: ми смо bogata zemlja и živimo у blagostanju!.. Mi као да не želimo да vidimo да у том našem blagostanju и bogatstvu imamo 200.000 nezaposlenih, imamo gladne и pasivne krajeve и užasne higijenske prilike, да се kraj razglašenog demokratizma и naprednjaštva pokazuje nazadovanje на svim područjima... A krivnju за то snosimo ми sami, јер се у politici zanosimo државноправним и još kojekakvim frazama, не vidjevši dalje од nosa...'

* gotovo nema dana, а да bar nekoliko namještenika и radnika у Rijeci, не bude izbačeno с posla на ulicu. Не gleda се на то како је дуго netko од тих ljudi био zaposlen у dotičном poduzeću. 'Glavni је kriterij talijanskim vlastima и poduzećima да otpušteni nije Talijan и да otpušteni мора ustupiti mjesto Talijanu. Нарочито се bezobzirno postupa prema Jugoslavenima, у očitој nakani да се Rijeka што prije talijanizira...' pišu уз ostalo lokalne novine.

* novi zagrebački paroh Radivoje Kokić s drugim је svećenicima posvetio три nova звона на овдашњој pravoslavној crkvi. 'Svečanost је održana у crkvenoj porti, а prisustvovali су joj članovi odbora crkvene općine, školske mladeži и građanstva. Poslije су звона podignuta на toranj, а prvi put će звонити на Vaskrseniје...'

* nakon што су novine objavile да се naši olimpijci suočavaju с финансијским problemima, spontano је krenula акција prikupljanja dobrovoljnih priloga за njihov put и sudjelovanje на Olimpijskim igrama у Parizu. 'Naše sudjelovanje не valja promatrati samo са sportskog gledišta. Она је opća narodna и kulturna потреба, јер sport је mjerilo kulture једне nacije', стоји уз остало у изјави Izvršnog odbora за 8. olimpijadу.

■ Đorđe Ličina

Projekti s francuskim štihom

U vezi pristupanja Srbije EU-u i normalizacije odnosa s Prištinom Macron je Vučiću uglavnom ponovio sve ono što je već čuo iz Bruxellesa, Berlina i Washingtona, ali zato se u Beogradu realiziraju tri velika infrastrukturna projekta koja predvode francuske kompanije

PROŠLOTJEDNI dvadeseti zvanični susret ALEKSANDRA VUČIĆA i EMMANUELA MACRONA u Parizu još jedan je prilog navodno spektakularnoj renesansi srpsko-francuskih političkih i ukupnih odnosa. U medijskoj halabuci posjet je poprimio značaj kopernikanskog obrata u srpskoj vanjskoj politici i bijeg Vučićeve Srbije pod zaštitničke skute Macronove Francuske. Pogled unatrag, međutim, sugerira da se ipak radi o razvijanju prizemnijih i životnijih odnosa.

Poklopilo se, naime, da je uoči Vučićevog posjeta Francuskoj u Beogradu započela proizvodnja električne i toplotne energije spaljivanjem otpada. Prvo spaljivanje otpada na beogradskom Jakuševcu, sanitarnoj deponiji u Vinči, posljednja je faza probnog rada postrojenja za proizvodnju električne i toplotne energije spaljivanjem otpada. Od lipnja bi proizvodnja trebala dostići optimalne kapacitete postrojenja i proizvoditi struju dovoljnu za potrebe pet posto i toplotne energije za deset posto beogradskih domaćinstava.

Spalionica otpada jedan je od najvažnijih dijelova javno-privatnog partnerstva za sanaciju donedavno divlje deponije smeća i izgradnje novog sustava odlaganja i eksploatacije otpada u Vinči. Ugovor o javno-privatnom partnerstvu s Gradom Beogradom 2017. godine potpisali su francuska kompanija Suez i japanski Itochu. Projektu se naknadno priključio infrastrukturni fond Marguerite II, a nakon spajanja Sueza s također francuskom tvrtkom Veolia ova potonja je preuzela Suezov udio u konzorciju.

Ugovor o javno-privatnom partnerstvu u prikupljanju, odlaganju i spaljivanju 340 tisuća tona otpada godišnje potpisan je na rok od 25 godina i jedan je od tri velika beogradska infrastrukturna projekta čiju realizaciju predvode francuske kompanije. Francuske kompanije preuzele su i upravljanje beogradskim aerodromom 'Nikola Tesla', njegovim razvojem, modernizacijom i proširenjem, a predvode i konzorcij za izgradnju Beogradskog metroa. Osim u realizaciji projekta na Teslinom aerodromu, druga dva francuske kompanije realiziraju zajedno s japanskim i kineskim kompanijama.

Francuski ambasador u Beogradu PIERRE COCHARD u izjavi za Tanjug naglasio je da i elektrana u Vinči svjedoči da su francuske kompanije u Srbiji usmjerene na projekte 'na duge staze' jer 'francuska preduzeća imaju tu tendenciju i naša vlada to podržava. Siguran sam da će biti dobrih vesti za naše bilateralne ekonomske odnose u narednom periodu'.

SVA tri velika beogradska infrastrukturna projekta s francuskim štihom doprinijela su i oživljavanju političkih i ukupnih odnosa Srbije i Francuske. Oni su posebno živnuli nakon Macronove posjete Beogradu 2019. godine, ali su za Srbiju i dalje bili drugorazredni u odnosu na one koje je u proteklim desetljećima imala s Njemačkom, Rusijom, Kinom pa i SAD-om i Turskom, pogotovo u privrednoj suradnji. I najnoviji susret Macrona i Vučića u srpskim i regionalnim medijima tumačio se prije svega kroz prizmu dosadašnje političke i geopolitičke (ne)suradnje. Pritom se tvrdi da Vučićeva Srbija u Macronovoj Francuskoj traži novog velikog pokrovitelja koji će zamijeniti Njemačku koja joj je pod vodstvom ANGELE MERKEL bila glavna zapadna uzdanica. No upućeniji srpski analitičari u francusku zbilju tvrde da koliko god Macronova Francuska narcisoidno kukurikala, ona ne može i neće iz Srbije istisnuti Njemačku i druge velike svjetske sile koje su se politički i ekonomski u njoj već ukorijenile. Prije svega zato što Francuska kao respektabilna članica Europske unije neće zbog Srbije ulaziti u razmirice i sukobe s Njemačkom i drugim EU-članicama, ali i zato što nema ni potencijala da se nametne kao najutjecajnija zemlja u Srbiji i na Balkanu. Zato su i snovi o Francuskoj kao novoj velikoj zaštitnici srpskih nacionalnih interesa na Balkanu i u Europi tek pusti snovi, koji su se zapravo rasplinuli odmah nakon najnovijih razgovora Macrona i Vučića u Parizu.

Susret Vučića i Macrona u Parizu (Foto: Lemouton/Stephane/Pool/ABACA/PIXSELL)

Od 14 tema o kojima su srpski i francuski predsjednik ondje raspredali stvari se nisu bitnije promijenile ni u jednoj koja se tiče pozicije Srbije u pristupnim pregovorima s Europskom unijom i ispunjavanja kriterija za prijem u članstvo, pregovora o normalizaciji odnosa s Prištinom, njezine pozicije i odnosa s regionalnim susjedima, ali i globalnim igračima. Macron je Vučiću uglavnom ponovio sve ono što je o tome do sada slušao iz Bruxellesa, Berlina i Washingtona.

I ovaj put su više topline u srpsko-francuskim odnosima unijeli dogovori o 'upravljanju i eksploataciji otpadom i otpadnim vodama' ne samo u Beogradu nego i drugdje u Srbiji. Vučić je najavio da će taj posao prepustiti francuskim kompanijama jer 'mi smo pokazali da nismo sami sposobni da to radimo'. Osim toga, otvorena su vrata za novo proširenje privredne suradnje ponajprije u energetskom sektoru i razvoju vještačke inteligencije, a možda i vojne industrije.

U Parizu su srpski i francuski predstavnici potpisom potvrdili već ranije u Beogradu potpisan memorandum o suradnji srpske i francuske elektroprivrede kojim je dogovorena zajednička izgradnja hidrocentrala u Srbiji, ali nije spomenuta i suradnja u civilnoj upotrebi nuklearne energije u Srbiji o kojoj se u Parizu najglasnije pričalo kao velikom dugoročnom srpsko-francuskom poslu ukupno vrijednom sedam do deset milijardi eura, koliko bi koštala eventualna izgradnja četiri modularne nuklearne elektrane u Srbiji. Taj dio razgovora o suradnji u eventualnoj izgradnji srpskih nuklearki za javnost je ostao maglovit, a ponešto o tome kao o realnoj mogućnosti u izjavama za RTS izreklo je dvoje mladih srpskih stručnjaka koji rade u francuskom nuklearnom sustavu, a željeli bi sudjelovati i u transferu francuskih nuklearnih dostignuća u Srbiju. Vučić je pak poručio da se Srbija mora okrenuti nuklearnoj energiji jer će za tridesetak godina potrošiti rezerve uglja i ostati bez proizvodnje iz termoelektrana, a time i bez dovoljnih količina struje za industriju, ali i stanovništvo.

Kao i u energetici u kojoj mora tražiti nove izvore i dobavljače, Srbija mora pronaći i nove partnere u vojnoj industriji i nabavi oružja jer decenijsko oslanjanje na ruski energetski sektor i vojnu industriju u novim globalnim odnosima više ne drži vodu i gura je u energetsko siromaštvo i urušavanje obrambenog i vojnog sektora. DIMITRIJE BOAROV iz Novog magazina, primjerice, smatra da bi potpisivanje dugoročnih srpsko-francuskih međudržavnih sporazuma o energetskoj suradnji i naoružavanju moglo 'prekinuti ovdašnji monopol PUTINA i Rusije u prodaji našoj zemlji najmoćnijeg oružja u domenu ratne avijacije, a otvorila bi se i mogućnost da se naruši isti takav monopol ruskih državnih kompanija u domenu energetike'.

Pregovori o srpskoj kupovini 12 francuskih borbenih aviona Rafale prošarani su i eventualnom francuskom dokapitalizacijom srpske vojne industrije, čija bi se proizvodnja uskladila s potrebama članica EU-a. Srbija u doglednoj budućnosti neće moći kupovati nove MiG-ove jer joj ih Rusija ne samo zbog sankcija neće moći prodavati, a kao vojno neutralna zemlja ne može računati na pomoć sa strane u zaštiti svojeg komada neba i prinuđena je nove borbene avione nabaviti makar i pod uvjetom da svoju vojnu industriju uskladi s interesima onih od kojih će ih kupiti. Napadom na Ukrajinu Rusija je i Srbiju natjerala da potraži nove partnere u energetskom i vojno-industrijskom sektoru jer u njima više ne može ovisiti o ruskim izvorima. Zasad joj se kao partner u tim sektorima nameće Francuska i to kao članica Europske unije i NATO-a, a ne kao romantična povijesna zaštitnica Srbije. ■

Ућуткивање критике

Смију ли медији дјеловати у правцу формулисања политике, политичког или јавног интереса, јавног мнијења? Приједлог закона о посебном регистру и јавности рада непрофитних организација у ентитету Република Српска има намјеру то ускратити медијима чији су оснивачи невладине организације

Буду ли финансирани или потпомогнути на други начин из иностранства, медији чији су оснивачи невладине организације биће проглашени 'агентима страног утицаја'. Поред стигматизације, раднице и радници у медијима суочит ће се са другим изазовом: под лупом ће бити њихов утицај на органе, институције власти, изабране представнике, утицај у формулисању политичког или јавног интереса и формирању јавног мнијења. То произлази из приједлога закона о посебном регистру и јавности рада непрофитних организација у бх. ентитету Република Српска, а ко ће и како контролисати медије бит ће одлучено правилником Министарства правде РС-а, документом који ће бити усвојен иза затворених врата, без јавне и стручне расправе. Медији морају у најбољој намјери информисати грађане и откривати оно што није тако очигледно и што власт често жели да сакрије, упозорава НИКОЛИЈА БЈЕЛИЦА ШКРИВАН, новинарка портала Директ из Требиња.

— Како ће то утицати на јавност или како неко може да докаже тај утицај посве је друго питање. Медије не можемо одвојити од политике и институција, јер медији присто прате њихов рад, постављају питања и траже одговоре о њиховим активностима и потезима. Како ће то неко министарство тумачити, не знам – каже Бјелица Шкриван за Новости.

Предложени закон апсолутно гуши слободу говора и мијења улогу медија подстицајући аутократски режим, оцјењује САЊА ВАСКОВИЋ, уредница портала Спин из Источног Сарајева.

— Није тачно да се овим и раније усвојеним законом којим је криминализована клевета тобож уводи ред. Циљ закона је обрачун са неистомишљеницима, јер и један и други таргетирају тачно одређене медије, цивилни сектор који још увијек пружа отпор. Посматрати рад медија организованих у облику удружења одређеном 'политичког дјеловања' је ударање у срж постојања медија – каже Васковић, описујући декаденцију у односу на цивилизацијске вриједности.

Уколико власт заиста жели регулисати ову област, нека очисти медијски простор од оних који објављују лажне вијести и од порталоида без импресума, упозорава Васковић.

— Апсурдно је да новинар који именом и презименом стоји иза написаног текста може одговарати за клевету, све уз одредницу страног агента којом се цртају ме-

Закон је доспио у парламентарну процедуру – Народна скупштина РС-а (Фото: Дејан Ракића/PIXSELL)

те на чело, док непотписани текстови и њихови аутори немају апсолутно никакву одговорност, ни према јавности ни институцијама, једино према онима који су их креирали да буду дио увезаног коруптивног система који добро познатим мантрама ево већ годинама опстаје на власти. Ствари су озбиљне, а да тога и нисмо свјесни, јер нам се сервира потпуно сулуди систем вриједности гдје за криминал и корупцију нису криви они који их почине, већ новинари који су то објавили. Зато их је потребно на све начине ућуткати – закључује Васковић.

Најприближнији улози професионалних медија јесу они онлајн портали које оснивају невладине организације у којима раде људи са искуством у медијској индустрији, тврди КАТАРИНА ПАНИЋ, новинарка из Приједора.

— Транспарентност као у раду јавних органа пожељна је и у невладином сектору јер и донације из, на примјер, фондова еу-а једнако потичу из јавних буџета. Имамо примјере политичких партија које оснивају своје омладинске и невладине организације, по законима који уређују удружења грађана и фондације, чак и скривених вођења предизборних кампања из тих ресурса, па је транспарентност и због тога пожељна. Оно чему се противим јесу етикетирања страним агентурама. Улога медија јесте информисати јавност, легитимно критиковати, омогућити јавну дебату између грађана и доносилаца одлука и обезбиједити чујност различитих ставова и мишљења. Покушај сужавања утицаја медија исто је као кад би неко рекао да се не објављује временска прогноза – истиче Панић,

оцјењујући да се институције Републике Српске у великој мјери финансирају из иностраних извора.

Власт жели да једним потезом угуши критички глас медија који су досад откривали бројне афере и нису склапали труле компромисе, оцјењује СИНИША ВУКЕЛИЋ, главни и одговорни уредник портала Капитал.ба из Бањалуке.

— Овдје се не можете финансирати од маркетиншког тржишта које је сиромашно, не можете се финансирати прљавим новцем од власти и државних тајкуна, и преостаје само да се кандидујете за грантове које додјељују међународни донатори. Тако се, уосталом, финансира и власт у ентитету и држави. Ућуткати преостали мали број независних гласова који долазе из цивилног сектора и медија једина је интенција извршне власти која жели друштвено једноумље – оцјењује Вукелић.

Власт не жели да разговара са извјестеоцима Уједињених нација, не брину за мишљење ОСЦЕ-а, Савјета Европе, Делегације ЕУ-а, упозорава Вукелић.

— Они уопште не желе разговор, не прихватају ничију аргументацију, желе аутократију и желе зауставити демократски напредак у слободном говору, мишљењу и удруживању. Постоји само један циљ – спријечити независне гласове који су све гласнији што је већа владавина корупције и криминала који су преузели све полуге у овој земљи – закључује Вукелић, наводећи да у правцу обрачуна са непоћуднима иду и најављени закон о

медијима и закон о лбт популацији.

Гомилу организација овај закон уопште не догиче, сматра АЛЕКСАНДАР ТРИФУНОВИЋ, главни и одговорни уредник магазина БУКА из Бањалуке. Ријеч је, тврди Трифуновић, о организацијама које раде у полутајности, организацијама које не излазе јавно са резултатима свог рада, па је отуд ситуација таква да се свега неколико њих јавно супротставља законском рјешењу.

— Садржај који објављујемо допире до грађана и производи реакције оних који желе да утичу на рад институција. То је основна дјелатност медија, поготово када је ријеч о истраживању о корупцији. Нажалост, велики број медија у Републици Српској управо функционише тако да хвали актуелну власт, пишу романтичарске приказе резултата, не баве се катастрофалним резултатима ове власти. Наравно да такви медији не могу уопште утицати на јавне званичнике и институције власти. Са друге стране, неколико медија покушава да ради супротно: да објасни стварне резултате ове власти и тако желе да утичу на извршну власт с намјером да стање буде боље. То је више него потребна активност којој сви треба да се посветимо, а не да бјежимо од ње јер бисмо могли бити санкционисани – говори Трифуновић.

Стигматизација у друштву које је доведено у стање параноје свјесном активношћу овдашње власти може бити опасна за људе који раде у невладиним организацијама и за људе који критикују, упозорава Трифуновић.

— Озбиљно почињемо да размишљамо о начинима дјеловања размишљајући о нашем утицају, али и о сигурности запослених у редакцији који не смију бити угрожени рестриктивним, недемократским законом. Закон је толико недосљедан да се не зна шта је његова сврха. Олакшице које се дају нису јасне. Може се у цивилном друштву радити све оно што се не бави политичким животом. Проблем је у томе што смо ми веза између становништва и власти. Питање је зашто бисмо од нашег медија правили ћутљиви медији који ће се бавити периферним стварима у друштву – закључује Трифуновић.

Босанскохерцеговачке и међународне организације цивилног друштва те дипломатски канали упозоравали су да овим законом ентитет РС жели да се сврста у ред злокобних, репресивних, ауторитарних режима који прогањају неистомишљенике. Ипак, закон је доспио у парламентарну процедуру. ■

Pravo na zdravu klimu

U povijesnoj odluci
Evropski sud za ljudska pra-
va presudio je u korist 2.400
starijih Švicarki i potvrdio
da im je država nedovolj-
nom borbom protiv kli-
matskih promjena ugrozila
zdravlje u sve češćim toplin-
skim valovima. Spremnost
Švicarske na provedbu
presude je skromna

EVROPSKI sud za ljudska prava (ECHR) 9. travnja jednoglasno je presudio u korist velike skupine starijih građanki Švicarske koje su u tužbi tvrdile da im je vlast svojim neadekvatnim politikama za borbu protiv klimatskih promjena ugrozila zdravlje u vrijeme sve učestalijih toplinskih valova. U pitanju je prva takva odluka ECHR-a uopće, zbog čega se ona smatra presedanom kojim je taj međunarodni sud formalno potvrdio da je klimatska kriza ujedno i kriza ljudskih prava, te da nedjelovanje u cilju sprječavanja klimatskih promjena može biti tretirano kao kršenje ljudskih prava. Odlukom su, osim toga, otvorena vrata građanima svih 46 država potpisnica Evropske konvencije o ljudskim pravima da pokreću slične tužbe protiv svojih vlada zbog nedostatnih klimatskih politika.

Skupina od čak 2.400 Švicarki, od kojih je najmlađa stara 64 godine, svoju tužbu na ECHR-u podigla je potkraj 2020. U pitanju su umirovljene arhitektice, medicinske sestre, menadžerice i pripadnice različitih drugih struka, kojih se dobar dio bavi planinarenjem pa su stoga bile u prilici u realnom vremenu promatrati učinke klimatskih promjena na planinski lanac Alpa, koji vodom snabdijeva neke od najvažnijih evropskih rijeka. Tužiteljice, poznate pod grupnim imenom KlimaSeniorinnen, prethodno su iscrpile sve izvršne i pravosudne instance u svojoj zemlji. To uključuje i vrhovni sud koji je smatrao da nisu dovoljno uvjerljivo argumentirale tvrdnju da je vlada svojim nečinjenjem nanijela štetu njihovom zdravlju i životu, dok se švicarska vlada branila da sudovi nisu mjesta na kojima bi se trebale donositi klimatske politike.

Podizanje takve strateške tužbe prije desetak godina predložila je ekološka organizacija Greenpeace. Budući da klimatske promjene štete svima, što znači da bi sudovi u teoriji bili pretrpani kada bi prihvaćali sve tužbe, odvjetnici organizacija za zaštitu okoliša zaključili su da bi najpametnije bilo okupiti specifičnu skupinu tužitelja koji će na sudu tvrditi ne samo da im globalno zatopljenje negativno utječe na zdravlje i život, nego i da je u njihovom slučaju taj negativan utjecaj disproporcionalno velik.

Dvije godine nakon podizanja tužbe na ECHR-u Švicarskoj je u proljeće zabilježena prosječna temperatura od 15,9 stupnjeva Celzijevih, više od dva stupnja više u odnosu

Liječnici u Švicarskoj ustanovili su da su tijekom toplinskog vala 2022. najbrojnija skupina ljudi koji su umrli zbog vrućine bile starije žene. Te godine od vrućine je umrlo oko 600 ljudi, tri puta više nego inače, a 90 posto umrlih bili su stariji od 65 godina

na predindustrijsko razdoblje. Međunarodni panel za klimatske promjene (IPCC) objavio je lani da se područje Alpa zagrijava dvostruko brže od globalnog prosjeka i da su samo u dvije posljednje godine tamošnji ledenjaci izgubili oko deset posto volumena vode. Istovremeno, niz epidemioloških studija provedenih diljem svijeta pokazale su da su na vrućinu osjetljiviji stariji ljudi od mladih, te žene od muškaraca, dok su liječnici u Švicarskoj ustanovili da su tijekom toplinskog vala 2022. najbrojnija skupina ljudi koji su umrli zbog vrućine bile upravo starije žene. Sveučilište u Bernu objavilo je da je te godine u zemlji zabilježeno oko 600 smrti uzrokovanih vrućinom, što je trostruko više od prosjeka svake godine između 2009. i 2017. Saznali su i da su 90 posto umrlih bile osobe starije od 65 godina te da su upravo starije žene bile najugroženija od svih podskupina.

Razlozi za to nisu do kraja razjašnjeni, no sigurno je da je proces znojenja, koji regulira hlađenje organizma i time ga štiti od toplotnog udara, kod starijih ljudi dvostruko slabiji nego kod mladih. Studije pokazuju da se čak i mlade žene u prosjeku znoje dvostruko manje nego mladi muškarci, pa ta dva podatka zajedno starije žene smještaju u najrizičniju skupinu. Osim toga, osjetljivost na kardiovaskularni stres izazvan vrućinom također je izraženija kod žena, naročito nakon menopauze. Iste godine kada su švicarske zdravstvene vlasti objavile podatke o smrtnosti zbog toplinskih valova 2022. godine, u časopisu Nature Medicine objavljeno je istraživanje o smrtnosti za vrijeme istog tog toplinskog vala na razini cijele Evrope. Izračunato je da se vrućinama može pripisati 70 tisuća smrti diljem kontinenta tijekom toga ljeta, a među umrlima je bilo 56 posto više žena nego muškaraca.

Oslanjajući se na znanstvena istraživanja koja pokazuju da su dob i spol faktori koji povećavaju rizik od štetnog utjecaja vrućine na zdravlje, švicarske su se tužiteljice obratile ECHR-u, koji je ne samo pristao saslušati njihov slučaj, već ga je uputio u hitnu proceduru. Sud je u isto vrijeme razmatrao još dva slična slučaja, koja su međutim odbačena, kao i 90 posto svih ostalih pritužbi koje tamo dospiju. U jednome je skupina djece i

Nema snijega u švicarskom Gstaadtu – globalno zatopljenje utječe na Alpe koje vodom opskrbljuju neke od najvažnijih evropskih rijeka (Foto: Maria Seehofer/ImagoStock&People/PIXSELL)

Švicarke Rosmarie Wydler-Walti i Anne Mahrer, podnositeljice tužbe, na Europskom sudu za ljudska prava (Foto: Christian Hartmann/REUTERS/PIXSELL)

mladih iz Portugala tražila pokretanje prekogranične tužbe protiv ukupno 33 države zbog nepoduzimanja mjera za suzbijanje klimatskih promjena, no sud je smatrao da teritorijalnu nadležnost ima samo u slučaju Portugala. Drugu odbačenu tužbu podigao je DAMIEN CARÈME, bivši gradonačelnik francuskog obalnog grada Grand-Synthe a sada evropski parlamentarni zastupnik zelenih, koji je francusku vladu tužio zbog učestalih poplava. I njegova je tužba odbačena zbog proceduralnih razloga, odnosno zbog toga što tamo više ne živi. Unatoč tome što su dvije od tri tužbe odbačene, svi uključeni u sve tri tužbe izjavili su nakon čitanja odluka da je švicarska pobjeda ujedno pobjeda i svih ostalih, dok su švicarske umirovljenice rekle da je njihova akcija usmjerena prije svega na dobrobit mladih generacija, koje će snositi veći teret klimatskih promjena. Na ECHR-u je trenutno još šest klimatskih tužbi, među kojima je i tužba Greenpeacea protiv vlade Norveške zbog produljivanja licenci za istraživanje ugljikovodika u Barentsovom moru. Aktivna je i jedna tužba protiv Italije, jedna protiv Njemačke i dvije protiv Austrije, dok su dvije koje se tiču Velike Britanije odbačene.

U SVOM obrazloženju odluke suci ECHR-a napisali su da švicarska federalna vlada nije ispunila svoje obaveze koje ima kao potpisnica Evropske konvencije o ljudskim pravima a koje se odnose na klimatske promjene. Primjerice, da nije odredila ograničenja za nacionalne emisije stakleničkih plinova te da nije ispunila ni prethodno zadane ciljeve smanjenja tih emisija. Suci su zaključili i da švicarske pravosudne institucije nisu valjano objasnile

zašto su smatrale da nema potrebe ispitati meritum tužbe i da nisu ozbiljno uzele u obzir uvjerljive znanstvene dokaze o učincima klimatskih promjena na zdravlje. Za razliku od nacionalnih sudova, ECHR smatra da 'postoji dovoljan broj pouzdanih indicija da antropogene klimatske promjene postoje, da te promjene predstavljaju ozbiljnu trenutnu i buduću prijetnju uživanju ljudskih prava garantiranih Konvencijom, te da su države potpisnice toga svjesne i sposobne poduzeti mjere kako bi ih efikasno adresirale'. Sud je, osim toga, konstatirao da trenutni globalni naponi da se ispuni cilj zadržavanja globalnog zatopljenja na razini manjoj od 1,5

Švicarski mediji gotovo unisono su protiv presude. Neue Züricher Zeitung okarakterizirao ju je kao čin 'aktivističke pravde', a tužiteljice nazvao 'pijunima okolišnog lobija koji pokušava ugušiti demokratski dijalog u zemlji'

stupnja iznad predindustrijskog razdoblja nisu dostatni te da je u tom smislu dužnost država koje su ratificirale Konvenciju da usvoje i primijene u praksi mjere i regulative za ublažavanje klimatskih promjena.

Obrazlažući presudu predsjednica suda SIOFRA O'LEARY rekla je da je švicarska vlada tužiteljicama prekršila pravo na privatni i obiteljski život, pa bi ona sada, u idealnom scenariju, trebala revidirati svoje klimatske politike kako bi ih uskladila s ciljevima Pariškog sporazuma. Presuda bi sasvim sigurno mogla utjecati i na potencijalne slične tužbe protiv preostalih država potpisnica Konvencije, dakle svih 46 članica Vijeća Evrope, s obzirom na to da nijedna od njih nema klimatske politike dovoljno ambiciozne da bi se njima mogao ostvariti cilj zadržavanja globalnog zatopljenja na maksimalnih 1,5 stupnjeva iznad predindustrijske razine. Jednako tako, uskoro se očekuje i donošenje savjetodavnih mišljenja o klimatskim promjenama na još dva međunarodna suda, Međunarodnom sudu pravde u Hagu i Inter-Američkom sudu za ljudska prava u Costa Rici. Izvjesno je i da će presuda iz Strasbourga dati vjetra u leđa inicijativi koju je prošle godine pokrenuo Island da se u Evropsku konvenciju o ljudskim pravima uvrsti pravo na čist, zdrav i održiv okoliš, kao što je to 2022. rezolucijom učinila UN-ova Opća skupština.

Klimatska politika Švicarske, inače, predviđa 50-postotno smanjenje emisija stakleničkih plinova do 2030. No federalna vlada neuspješno je 2021. provela referendum kojim se tražilo odobrenje građana za uvođenje konkretnih mjera kojima bi se taj cilj ispunio. Presuda ECHR-a vlastima bi mogla zadati dodatne probleme s obzirom na to da su obavezne provoditi referendume o pitanjima kakva

je klimatska politika. U referendumu iz 2021. vlada je bila predložila uvođenje dodatnog poreza na gorivo i na avionske karte, zabranu korištenja umjetnih gnojiva te državno subvencioniranje samo onih poljoprivrednika koji se u proizvodnji ne koriste kemikalijama kako bi se smanjilo onečišćenje vode. Birači su odbili sve prijedloge i time ugrozili cjelokupnu strategiju čiji je cilj bio uskladiti nacionalne politike sa zahtjevima Pariškog sporazuma. Kao jedan od glavnih razloga za protivljenje u tamošnjoj se javnosti navodi podatak da je Švicarska odgovorna za manje od jedan posto ukupnih globalnih emisija stakleničkih plinova, pa stoga njezini građani ne bi trebali snositi toliki ekonomski teret. Očito je stoga da švicarsku vladu čeka težak posao ako se namjerava povinovati odluci ECHR-a, no po reakcijama na presudu dalo bi se zaključiti da to neće biti tako.

Naime, nakon objave presude švicarski mediji gotovo su se pa unisono raspisali protiv nje, nazivajući je apsurdnom i prijetnjom demokraciji. U jednom od vodećih dnevnika, Neue Zürcher Zeitungu, presuda je okarakterizirana kao čin 'aktivističke pravde', a tužiteljice nazvane 'pijunima okolišnog lobija koji pokušava ugušiti demokratski dijalog u zemlji'. Najveći nacionalnih dnevnika, tabloid Blick, nacionalističkim se pak komentarom ostrvao na 'strane' suce suda u Strasbourgu, dok je desničarska Švicarska narodna stranka, inače najveća u federalnom parlamentu, uputila službeno priopćenje u kojemu traži da Švicarska izađe iz Vijeća Evrope, čija je članica od 1963. godine. ■

Kome je omogućeno da se
'uštedi' u solarnu energiju?

Energetska pravda umjesto profita

S obzirom na njenu sve manju cijenu i sve veću učinkovitost, raskorak između razvoja solarne tehnologije i njene široke implementacije primarno je politički problem, a ne tehnološki ili ekonomski. No jeste problem profita za brojne industrije, poput elektroprivrede i industrije fosilnih goriva

DAN planeta Zemlje (22. aprila) obično slavimo simbolički, posvećujemo dan podsjećajući se na to koliko zapravo volimo biti 'u prirodi'. Čak i taj, 'njezin' dan koristimo tako da od nje crpimo svoju ugodu. Pa i kada smo pronašli

način da joj 'pokušamo nešto vratiti', simbolički gasimo sva gradska svjetla na sat vremena (što zahtijeva mnogo energije za ponovno pokretanje) ili taj dan vozimo na parne/neparne registracije. No čim trenutak završi, reteriramo na staro. Na ovakve brojne simboličke dane političari jedva

pronalaze neki projekt održivosti koji bi pustili u pogon. Ako razmišljamo o klimi na simboličke dane i okolišu, možemo imati i oprečne emocije – od grižnje savjesti što ne radimo više, do osjećaja zadovoljstva i optimizma za svaki mikroskopski pomak unaprijed. I cijelo to vrijeme pored nas prolaze

gotovo znanstveno-fantastične prilike. Na primjer, što ako nitko od nas nakon početnog ulaganja više ne bi morao plaćati struju? Ili, još luđe, što ako bi se nama plaćalo da prodajemo višak struje koji proizvedemo? Za brojna kućanstva, ali ne sva, to je ostvareno već sada, sa solarnom tehnologijom čije

se vrste množe iz godine u godinu, čija cijena svake godine pada oko 15–20 posto i čija se učinkovitost u istom periodu povećava za isto toliko.

Ova tehnologija samouvjereno prevazilazi svaku prepreku i kontraargument koji se postavi pred nju. Šanse su velike da što god možete pomisliti o solarnoj tehnologiji više nije točno. Na primjer, solarna tehnologija više nije skupa, ono što je čini skupom su porezi i carine koji su žetončići u igri politike i tržišta, nikako tehnologija. Nadalje, raznovrsnost proizvoda danas je tolika da ih je moguće pronaći u rasponu od lagano zastarjelih solarnih panela, preko folija koje možete prelijepiti preko kućnog stakla i proizvoditi struju, do solarnih panela nerazpoznatljivih u odnosu na običnu šindru ili dalmatinske kupe. Postoje solari koji se poput suncokreta okreću za suncem, kao i solarne fasade, pa i solarne trake kojima se mogu premazati ceste, da bi onda punile baterije električnih automobila dok su u vožnji. Svaki tehnički prigovor, od mehaničkog habanja, preko radijacije, vjetrovika trajanja, recikliranja i drugog, polako dobiva svoje rješenje. Štoviše, tehnologija je tako stara da su šanse velike da će već biti zastarjela u trenutku kada cijeli svijet bude njome pokriven. Raskorak između razvoja tehnologije i njezine implementacije ovdje je primarno politički problem. Nije ni ekonomski, barem ne za obične ljude. No jeste problem profita za brojne industrije, poput elektroprivrede ili industrije fosilnih goriva, koje su navikle mijenjati cijenu struje uz alibi tržišnih zakona. Pred tehnologijom koju donekle mogu usmjeravati, dok znanost u njezinoj pozadini ne mogu zauzdati, takvim je društvenim faktorima preostalo samo da kontroliraju društvene aspekte 'problema' kako ga oni vide.

Stručnjaci za energiju često su zaposleni u tradicionalnim industrijama te su poželjni medijski sugovornici i politički savjetnici, iako njihova perspektiva može biti nenamjerno iskrivljena. Radi se o tome da su energetske sustave navikli promatrati s obzirom na masovne pogone koji proizvode ogromne količine energije za industrijske, nacionalne i šire regionalne potrebe. Problem sa solarnom energijom iz ove perspektive leži u tome što je ona jednosmjerna, dok su nacionalni distribucijski sustavi građeni za dvosmjernu struju. Pri transferu ogromnih količina solarne energije u nacionalnu mrežu u pretvorbi se gubi jako puno energije. Pretvaranje cijele nacionalne distribucijske mreže u onu pogodnu za solarnu tehnologiju nezamislivo je skup i dugoročan proces koji se zapravo ne isplati. A malo što osim toga isplati se tradicionalnim energetske kompanijama. Stoga posebnosti solarne tehnologije i njezine društvene prednosti ili pogodnosti ostaju slabo iskorištene. Osim, naravno, srednjih pogona koji sada dolaze u obliku nepreglednih polja zasijanih solarima. Jasno je da se radi o dugoročno neodrživom modelu. S druge strane dolaze maleni, mikroprojekti solarne tehnologije na pojedinačnim objektima – poslovnim i stambenim zgradama, institucijama i obiteljskim kućama. Uz pomoć baterija koje postaju sve jače i sve bolje, problem gubitka energije u pretvorbi iz jednosmjerne u dvosmjernu struju kompenzira se decentralizacijom. Solarnu energiju moguće je proizvoditi izvan nacionalne mreže, što u pravilu nije dozvoljeno, već morate platiti priključak na elektroprivredu, kao i porez. Još malo više ćete platiti ako kojim slučajem proizvodite više struje nego što trošite: onda vas se na temelju europskih zakona prebacuje iz kategoriju potrošača u kategoriju proizvođača

i tretira vas se kao bilo koji drugi poslovni subjekt u trgovinskoj razmjeni EU-a – dakle, podložni ste drugim pravilima i ograničeni mogućnostima mreže da primi vašu struju. U konačnici, u tako nepovoljnim i rigoroznim poreznim i političkim uvjetima većina ljudi bira postaviti tek onoliko solara koliko su stručnjaci izračunali da će potrošiti. Time se mogućnosti ovog izvora energije ograničavaju i sputavaju političkim odlukama i poreznim politikama, a nisu ograničene voljom naroda da prihvati promjene ili tehnološkim problemima. Tradicionalno promatranje energetske sustava prioritetnu važnost daje oblicima solarne tehnologije koji mogu osigurati daljnji tok profita, ne onima koji čuvaju kućanstva od energetske siromaštva i klimatske nesigurnosti.

Nasuprot tim čimbenicima stoje organizirane lokalne zajednice. Nažalost, prvi porezi na solarnu energiju uvedeni su još prije desetak godina u područjima ekonomske jezgre najbogatijima suncem: Španjolskoj, Kaliforniji i Floridi. Čak i oni najneučinkovitiji kruti solarni paneli niske efikasnosti već su prije deset do petnaest godina ugrožavali profite energetske kompanije. Najpoznatiji europski primjer izvan Španjolske dolazi iz Berlina koji i nije poznat po velikom broju sunčanih sati. Tamo je u prošloj dekadi gradska skupština zabranila energetske zadruge građana da se isključe s gradske mreže i osnuje svoju samoodrživu, nepovezanu s nacionalnom distribucijom. U jednako tamnoj Nizozemskoj i u Walesu, u Velikoj Britaniji, postoje kvartovi u malim gradićima koji su uspješno umrežili nekoliko ulica u jednu mrežu u kojoj struja međusobno kola. Višak se prodaje nacionalnoj mreži, a prihodi se koriste za održavanje kvartovske mreže. Struju i gorivo ne plaćaju; viškom sredstava stvorenih od uštede na računima za struju sufinancirali su sami sebi kupovinu električnih automobila.

ISTRUČNJACI u tehničkoj grani prepoznali su da problem više nije tehnološki, nego onaj društvene (ne)pravde. U časopisu Nature u rubrici Energy objavljen je rad o nelagodnim tenzijama u pitanjima energetske pravde i transformacije sustava ('Uneasy tensions in energy justice and systems transformations') s popratnom tablicom o tome kako komunicirati transformacije energetske sustava lokalnim zajednicama da bi nove tehnologije bile prihvaćene. Iz potpuno prirodnačke i tehničke perspektive bazirane na tablicama složenima od koncepata iz sociologije, prava i psihologije, čak i tehnički znanstvenici dolaze do konsenzusa da je zelena tranzicija društveno i političko pitanje, a ne ekonomsko ili tehnološko. Društvena, ekološka ili energetska pravda tako postaje sve istaknutiji koncept u najširem dijapazonu znanstvenih disciplina koje se bave klimatskim promjenama. Znanstveno propitivanje problema počelo je s idejom da je društvena provedba novih i ne tako skupih tehnologija obnovljivih izvora energije spora s obzirom na hitnost klimatske krize zbog sklonosti lokalnih zajednica od kojih je satkan svijet da odbijaju nove stvari i ideje. Posljednjih se godina pokazalo kako je lokalne zajednice zapravo lako nagovoriti na promjenu ako im se ono što se mijenja dobro objasni (ako ih se educira), ako se s njima vodi dijalog (ako se sasluša i iskoristi njihovo lokalno znanje) i ako im ta promjena nosi neku korist – na primjer uštedu, zaradu ili otklanjanje poteškoća, a time i oslobađanje od fizičkog napora te višak slobodnog vremena. Odgovor na problem spore društvene provedbe nove energetske tehnologije time se znanstvenicima počeo otkrivati u raznim

Što ako nitko od nas nakon početnog ulaganja više ne bi morao plaćati struju? Ili ako bi se nama plaćalo da prodajemo višak struje koji proizvedemo? Za brojna kućanstva to je ostvarivo već sada, sa solarnom tehnologijom čije se vrste množe iz godine u godinu

oblicima društvene nepravde i potrebe da je se ubrzano riješi.

Od znanstvenih časopisa do politika EU-a kratak je put. Europska federacija energetske zadruga građana REScoop.eu sada je službeno priznata u paketu zakona o čistoj energiji Europske unije. Dvije zadruge s našeg govornog područja njezini su članovi: Elektropionir iz Srbije i Zelena energetska zadruga iz Hrvatske. Ova federacija zadruga podržava i potiče građane da osnivaju svoje energetske zadruge, a na njihovim su stranicama dostupne konkretne upute i brojna edukacijska literatura. Ovakav oblik organizacije smatraju 'ulaganjem kroz vlasništvo u obnovljive izvore energije, energetske učinkovitost i druge tehnologije koje doprinose dekarbonizaciji energetske sustava'. Energetske zadruge građana oblik su ispravljanja društvenih i ekonomskih nepravdi koje su rezultat dosadašnjih politika. Ne čudi stoga, da su najveći zagovornici ovih oblika zelene tranzicije upravo Europski zeleni koji su pojedinačno potpisivali REScoopov manifest za predstojeće izbore za Europski parlament. Ove zadruge 'ulažu u proizvodnju, dijeljenje, opskrbu i distribuciju električne energije, grijanja i hlađenja iz obnovljivih izvora energije. Osim toga, pomažu svojim članovima u sudjelovanju u energetske učinkovitosti, ublažavanju energetske siromaštva' itd. Također, prema vlastitim riječima, 'predstavljaju alternativu komercijalnim energetske tvrtkama i karakterizirane su otvorenim i dobrovoljnim sudjelovanjem, izravnim vlasništvom građana, suradnjom s lokalnim malim i srednjim poduzećima i lokalnim vlastima, demokratskom kontrolom i predanošću koristi zajednice, a ne težnji za profitom'.

Rezultati istraživanja u području društvenih aspekata klimatskih promjena sve više dolaze do centralnosti koncepta pravde u zelenoj tranziciji. Dakle, suprotno svim političkim narativima fokusiranim na klimu kao tehnološki problem, možda ćemo morati pričekati još jedan izborni ciklus da socijalna, ekonomska i klimatska pravda postanu dio provedbenih planova nacionalnih i lokalnih politika. Kao što primjećuju autori REScoopova izvješća, 'energetska tranzicija podrazumijeva zna-

čajne društvene promjene koje se ne mogu uspješno postići bez prepoznavanja i osnaživanja građana i njihovih lokalnih zajednica. Nedavna kriza troškova života i strmoglavi porast stope energetske siromaštva, pogoršani tekućom energetske krizom, naglašavaju potrebu za pravednim, uključivim pristupom energetske tranziciji i gospodarstvu, koji će se odvijati odozdo prema gore, pod vodstvom građana.' No ovakve poruke i apeli političarima zaista nisu ništa novo. Stoga nije za očekivati da će ijedni izbori to promijeniti. Ono što može ovim porukama dati djelatnu društvenu snagu je udruživanje građana u oblike koji im nude osjećaj veće slobode i nove ekonomske sigurnosti. Naravno, većina stanovništva nema dovoljno slobodnog kapitala da uloži u proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora. I tu smo gotovo pred kvakom 22, s obzirom na to da su za organiziranje radničke klase u energetske zadruge nužne javne subvencije. Ali javne subvencije radnička klasa ne može dobiti jednako lako kao što to može poduzetnička klasa koja će graditi elektrane srednjih proizvodnih kapaciteta kako bi mogla prodavati struju radničkoj klasi koja si ne može priuštiti obnovljive izvore energije. Time oni postaju naizgled skupi, iako nisu, već je politika fokusirana na održavanje profita korporacija umjesto na socijalnu pravdu.

No i bez pojedinačnog kapitala udruživanje građana u zadruge omogućava njegovo prikupljanje putem onog malog dijela zelenih politika EU-a i nacionalnih država koje adresiraju socijalnu pravdu. Malo-pomalo, što pod omasovljenjem broja zadruga i interesa građana koji si to naizgled i ne mogu priuštiti, što pod pritiscima znanstvenika i neizvjesnosti koje nose klimatske promjene, udio socijalne pravde u europskim zelenim politikama postaje sve vidljiviji. S vidljivošću razvijaju se i novi oblici modela poticaja za građane, a najpravedniji bi bio onaj gdje bi kompletna instalacija išla na račun države, pri čemu bi građanin to otplatio u obliku naknade izmijenjenih računa za struju umanjene za struju koju je pogon proizveo. Malo manje pravedan bio bi model u kojem država naplaćuje otplatu instalacije u redovnim mjesečnim apoenima i pritom akumulira višak – odnosno prodani dio struje – sebi u džep. Problem s ovim modelom je što su spomenuti porezi i carine na ovu tehnologiju toliko visoki da trenutno privatna otplata traje gotovo koliko i sami pogon. Time se i ovaj manje pravedni model pokazuje kao nepravedan, politički, a ne tehnološki.

No problem možemo uokviriti i kao pitanje ljudskih prava – koje osim moralnih konotacija nosi i svoje pravne posljedice. Ako je pristup energiji osnovno ljudsko pravo, ako je zdrav okoliš također pravo i ako se odgovornost za emisije stakleničkih plinova napokon počne pravno provoditi, onda bi zadovoljavanje prava na instalaciju solarnih tehnologija na nekretnine svakog pojedinca u zemlji koji si to ne može sam priuštiti (baš kao s udžbenicima za osnovnu školu, dječjim doplatkom i drugim sličnim politikama) trebala biti zakonska obaveza države. I to po ovom jedinom pravednom modelu. A profiti tradicionalnih industrija više ne smiju biti glavna politička valuta na planeti. Štoviše, istraživanja REScoopa u Francuskoj i Njemačkoj 'pokazuju da lokalno kontrolirani i financirani projekti obnovljivih izvora energije donose dva do osam puta više povrata lokalnom gospodarstvu od projekata koje su izgradili vanjski poduzetnici'. Adekvatna proslava Dana planeta Zemlje bila bi implementacija socijalne ekološke i ekonomske pravde u sve naše politike. Sve osim toga je simbolička razina. ■

INTERNACIONALA

EDVIN KANKA ČUDIĆ Za muke bosanskih Hrvata dobrim je dijelom odgo- vorna Hrvatska

Hrvatska se prema Hrvatima ponaša kao prema dijaspori, a ne prema narodu koji je stoljećima svoj na svome pa je nekom iz centralne Bosne Zagreb bliži srcu nego Sarajevo. Milanović i Plenković u jednom su istomišljenici, BiH mora biti etnički podijeljena država, govori koordinator Udruge za društvena istraživanja i komunikacije

Uhrvatskoj javnosti je mimo tribine i prosvjedne akcije u vašoj suorganizaciji gotovo posve prešućena 31. godišnjica pokolja koji su postrojbe Hrvatskog vijeća obrane 16. travnja 1993. izvršile u Ahmićima. Nevladine udruge prošle su godine uputile zahtjev da jedan trg u Zagrebu imenuje po žrtvama Ahmića. Koja je važnost obilježavanja tog događaja? Jesu li zagrebačke vlasti odgovorile na zahtjev?

Kako se službena Hrvatska prisjeća ovog pokolja najbolje pokazuje i muk zvaničnih predstavnika Grada Zagreba, koji još nisu odgovorili na naš zahtjev. Prošlog mjeseca smo uputili požurnicu. Zahtjev su potpisali Centar za žene žrtve rata – ROSA, Udruženje za društvena istraživanja i komunikacije (UDIK), Centar za građansku hrabrost, Docu-

menta, Ženska mreža Hrvatske, Centar za ženske studije i Regionalna adresa za nenasilno djelovanje. Imenovanjem trga pokazala bi se volja države za odgovornim sjećanjem, a mlade generacije dobile bi priliku da uče o odgovornosti njihove države u ratu protiv Bosne i Hercegovine. Prošle je godine Hrvatski narodni sabor BiH na ovu inicijativu negativno reagirao i oštro negodovao. Možda je i to razlog zašto još uvijek čekamo odgovor.

Haški sud je u slučaju Prlić i ostali utvrdio postojanje udruženog zločinačkog poduhvata na čelu s Tuđmanom, a s ciljem etničkog čišćenja i pripajanja dijelova BiH. Hrvatska i danas podupire falsificiranje povijesti i prezir žrtava, pa i sufinanciranjem izgradnje Muzeja HVO-a na prostoru bivšeg logora Heliudrom. Kakve su posljedice takve politike povijesti na odnose Bošnjaka i Hrvata?

Organizacija koju predstavljam obraćala se Ministarstvu odbrane BiH povodom izgradnje Muzeja na prostoru bivšeg logora. U odgovoru nam je jasno stavljeno do znanja da se tu ništa neće mijenjati, odnosno da je proceduralno sve korektno. No vjerujem da kada bi Hrvatska ukinula finansijsku podršku, od Muzeja ne bi bilo ništa. Kada bi za-

padni susjed moje zemlje iskreno nastupao u ideji suživota Bošnjaka i Hrvata, manje bi se potenciralo na učvršćivanju etničkog aparthejda. On se prije svega očituje kroz nevidljive granice u nekim gradovima, ali i u modelu 'dvije škole pod jednim krovom' ili pri biranju na položaje gdje je važnija etnička pripadnost, a ne kompetencija. Za muke bosanskih Hrvata dobrim dijelom je odgovorna i Hrvatska, odnosno politika koju nastoji implementirati u BiH. Prema njima se ponaša kao prema dijaspori, a ne prema narodu koji je stoljećima svoj na svome. To nas dovodi u paradoksalnu poziciju u kojoj je nekom građaninu centralne Bosne Zagreb bliži srcu od Sarajeva.

Razlikuje li se po vašem mišljenju odnos Andreja Plenkovića i Zorana Milanovića prema BiH?

MILANOVIĆ govori ono što dobar broj hrvatskih političara misli o BiH. On i PLENKOVIĆ se ne slažu oko mnogih pitanja, ali su u jednoj stvari istomišljenici: Bosna i Hercegovina mora biti etnički podijeljena država. Samo zato da bi Bosna i Hercegovina bila po mjeri onako kako ju u budućnosti vidi HDZ BiH. Za mene je to politika etničkog aparthejda. No oni to predstavljaju kao evropske vrijednosti.

Odnose hrvatskih i bošnjačkih elita odavno opterećuje pitanje izbora predsjedništva države. HDZ BiH kao vodeća hrvatska stranka inzistira na rješenju koje bi spriječilo mogućnost da hrvatskog predstavnika uglavnom biraju Bošnjaci. Vidite li mogućnost kompromisa?

Među Bošnjacima postoji strah od uskrsnuća Herceg-Bosne. Oni koji predvode politiku među bosanskim Hrvatima i dalje negiraju zločine, slave Herceg-Bosnu, potajno glorifikuju ustaše i saraduju s MILORADOM DODIKOM na štetu Bošnjaka. Također, za sva bitna pitanja na konsultacije odlaze u Zagreb. U njihovim očima Stari most je hrvatsko nasljeđe. No na plakatima povodom kojekakvih aktivnosti, sve džamije oko istog mosta će u crkvene tornje pretvoriti. U očima bošnjačkog etničkog korpusa jednako je to politici koju provodi Dodik. S obzirom na već postojeća negativna iskustva sa Republikom Srpskom, rješenje hrvatskog pitanja neće uslijediti tako skoro.

Hrvatski političari ne posjećuju Ahmiće, bošnjački ne odlaze na komemoracije hrvatskim žrtvama koje su pripadnici Armije BiH istog dana ubili u Trusini. Spremnost za iskreno suočavanje s prošlošću ne iskazuje ni SDP BiH, a nedavno je povodom kritike bošnjačkog nacionalizma organizirana hajka na Franju Šarčevića. Dojam je da je i u bošnjačkom korpusu prevladao tvrdi nacionalizam?

Prije slučaja FRANJE ŠARČEVIĆA imali smo linč NEVENA ANDELIĆA koji je u jednom tekstu analizirao politiku i postupke gradonačelnice Sarajeva što je kao rezultat imalo žestoke reakcije bošnjačkih radikala. Time se pokazalo da argumentovana kritika u našem društvu nije prihvatljiva. Bošnjaci se nisu izdigli iz pozicije žrtve. UDIK je 2016. objavio prve podatke Centralne evidencije spomenika. Mapirano je više od 2.100 spomenika koji su posvećeni ubijenim žrtvama proteklog rata.

Oko 1.400 spomenika nalazi se na području Federacije BiH. Od tog broja 76 odsto je posvećeno Bošnjacima. Analize su pokazale da je sveprisutna autoviktimizacija. A to se opet može primijeniti i na ostale narode u BiH. Gradonačelnici Banjaluke i Sarajeva su dobar primjer trenutnih politika u našoj zemlji, naročito kada su komemorativne prakse u pitanju. Dvije relativno mlade osobe odrasle su u podijeljenom društvu, no ne razumiju šta predstavlja suočavanje s prošlošću. Neprijatne teme odrađuju lukavo ili ih potpuno ignorišu. Nema propitivanja. BENJAMINA KARIĆ odbija skinuti spomen-ploču na sarajevskoj Vijećnici, iako je njome cijeli srpski narod okarakterisan kao krivac za paljenje Vijećnice. DRAŠKO STANIVUKOVIĆ vojski koja je počinila genocid u Srebrenici i etničko čišćenje u polovini BiH gradi spomenik u Banjaluci.

Predsjednik RS-a Dodik neprestano prijeti odcjepljenjem i negira genocid, pa i povodom najave nove Rezolucije UN-a o Srebrenici. Što očekujete od Dodika i koliko je za otrovanu političku atmosferu odgovorna podrška koju dobiva iz Beograda?

Za Dodika bi vjerovatno bilo idealno da se riže strani uticaja, a da pritom ostane strani kapital. Povlačenje međunarodne zajednice značilo bi nove sukobe za BiH. Zato se sve radi na njenom umaranju, a to je najbolje postići svakodnevnim provokacijama i skandalima. Koliki je uticaj VUČIĆEVE politike na vođu bosanskih Srba svjedočimo svakodnevno. Očigledno je da Beogradu pogoduje destabilizacija naše zemlje. S obzirom na to da kultura briše granice gdje politika ne može, političari Srbije i RS-a sve više pokazuju interes za uvezivanje na polju kulture. I to ne bi bilo loše da se kao proizvod takvih politika ne dobije Andrićgrad kao važno turističko odredište koje nerijetko posjećuju gosti iz Srbije, pri čemu se potpuno ignoriše istrebljenje višegradskih Bošnjaka. Kada bi došlo do ozbiljnije destabilizacije svako bi htio svoje parče kolača. Znamo koji su rezultati toga, na hiljade ubijenih i raseljenih. Zato i jesu strogi protivnici Rezolucije UN-a o Srebrenici. Ona bi bila dokaz monstruoznosti takvih politika i ideja koje su još uvijek prisutne.

Elite u svrhu održavanja vlastite političke, društvene i ekonomske moći cementiraju nacionalističku politiku sjećanja. Je li suočavanje s prošlošću propalo i vidite li mogućnost za promjenu?

Suočavanje s prošlošću je trn u oku aktuelnim politikama, naročito onima koje mijenjaju historiju, zločince nazivaju herojima, posežu za autoviktimizacijom i ugroženošću svoga naroda. Proces suočavanja s prošlošću često stagnira. Ponekad se naprave mali pomaci naprijed, ali onda obično te etnonacionalističke elite povuku svoje poteze što opet dovede do nazadovanja ili trajnog stagniranja. Nedostaje nam regionalne političke saradnje na tom putu. Sve dok štitimo ratne zločince, imenujemo ih herojima, naše žrtve duboko poštujemo a druge ignorišemo, ne možemo govoriti o pomirenju i suočavanju. To je problem društva u tranziciji, kojem mi, bez pomoći međunarodne zajednice, nismo dorasli. Najbolji primjer za to je Haški tribunal kojeg ne bi bilo da smo se sami znali nositi sa našim zločincima.

■ Jerko Bakotin

Foto: Jusuf Hafizović

Iran i Izrael u ringu

Dvije države desetljećima se sukobljavaju posredno, od prošlog vikenda prvi su put u izravnom sukobu. Iranski napad je bio čudan, najavljen. Izrael priprema odgovor, ali ne zna kako bi odgovorio, a da ne izazove potencijalno zastrašujući regionalni rat

Dva boksača međusobno se bore već desetljećima, ali posredno. Od proteklog vikenda ta se dva boksača izravno sukobljavaju u ringu. Boksači su Izrael i Iran. Donedavno su se sukobljavali preko Hezbolaha (koji je osnovala Islamska Republika Iran u Teheranu), Hamasa, u Siriji, Iranski korpus revolucionarne garde ratuje u regiji, Izrael ga je obavještajno prilično uneredio prije dvije

godine, sukobljavali su se na neutralnim terenima. Iran otkako je 1979. u njemu pobijedila islamska revolucija sanja o uništenju Izraela, Izrael strahuje od iranske veličine, snage i atomskog programa. Tenzije između dvije države ovisile su i o tome tko je na čelu države. Bivši predsjednik Irana MAHMUD AHMADINEDŽAD govorio je da će Izraelu prirediti 'nuklearni holokaust'. Od listopada i izraelskog udara na Hamas u Gazi napetost je povećana. Do promjene je došlo nakon što je Izrael gađao, i pogodio, teritorij Irana u Siriji. Konkretno, konzulat u Damasku. Izrael inače nastoji presjeći opskrbenje linije koje pre-

Antiizraelski plakat na kojem su iranski projektili u Teheranu (Foto: Majid Asgaripour/REUTERS/PIXSELL)

ma Hezbolahu u Libanonu idu preko Sirije, ali napad na konzulat, u kojem su poginuli i pripadnici Revolucionarne garde, formalno je napad na iranski teritorij. Iran je odgovorio lansiranjem 300 dronova i raketa na Izrael. Prvi je to izravni napad iz Irana na Izrael.

Čudan napad izazvao je golemu zabrinutost u svijetu. Čudan je zato što ga je Iran praktički najavio. Navodno je 99 projektila uspješno srušeno, a u rušenju su sudjelovale i vojske SAD-a, Velike Britanije i Francuske. Šteta je malena, a nakon napada skoro svi traže da se stane na dron i raketu. Napad je očito primarno politička poruka Teherana čiji se napad čini kao mamac bačen vladi NETANJAHUA koji ona zasad oprezno guta. Izraelska vlada je zasjedala, zaključila da će odgovoriti na napad, ali ne kada i kako. Jerusalem Post je u utorku, 16. travnja, pozvavši se na više izvora, objavio da je vojska odlučila da će odgovoriti Iranu, ali ne kada. Očito je, a to i slično navode i mediji u Izraelu, da se pri planiranju akcije, a to znači određivanju ciljeva, vodi računa o tome da spirala nasilja ne preraste u kovitlac regionalnog rata. Izrael će malo pričekati s odgovorom, uz ostalo i zato što je tjedan velikog židovskog blagdana Pesaha. Načelnik glavnog stožera IDF-a general HERZI HALEVI izjavio je da žele (i politika i vojska) u tjednu Pesaha omogućiti stanovnicima da žive 'gotovo potpuno normalno'.

Razloga za oklijevanje ima i zbog vrlo jasnih međunarodnih signala Izraelu. Svi pozivaju na smirivanje i oprez. Najvažniji signal stigao je iz Washingtona. Američki predsjednik JOE BIDEN razgovarao je s Netanjahuom, potvrdio da je SAD predan izraelskoj sigurnosti, ali se neće pridružiti nikakvom protunapadu na Iran. Predsjednik Irana EBRAHIM RAISI ustvrdio je da je napad dronovima bio 'ograničen' i 'kaznen', ali sljedeća akcija odmazde, na eventualni izraelski odgovor na iransku akciju, 'neće biti ograničena'.

Izrael si ne može priuštiti otvoreni sukob s Iranom koji je protivnik s kakvim se vojno nije suočio desetljećima. Valja imati na umu da je izraelska vojska snažno angažirana u Gazi, a razvučena je i na svojim tradicionalnim područjima djelovanja poput Zapadne obale i južnog Libanona. Još jedan rat pogoršao bi i vanjskopolički položaj Izraela. Jedini kojem bi rizik velikog sukoba mogao odgovarati je Netanjahu jer završetak rata, bez potpune pobjede, znači vraćanje unutar-njepolitičkim temama, što je za njega itekako nepovoljno, kao i odgovor na pitanje tko je kriv za propuste koji su omogućili napad Hamasa 7. listopada prošle godine. Iranski režim je ponovno u fazi otvrdnjivanja, što se vidi na ponovnom vježbanju čistoće revolucije u samom Iranu. Režim želi očvrstnuti i zato što je vrhovni vođa ALI HAMENEI star, ima 85 godina i nije najboljeg zdravlja, pa se treba pripremiti za moguću buduću borbu za vlast. No malo je vjerojatno da Iran, također snažno vojno angažiran u regiji (od Sirije do Jemena), želi oštar sukob s Izraelom, uz ostalo i zato što (vjerojatno) još ne raspolaže nuklearnim oružjem, a po svemu sudeći među mladima, barem dijelom njih, vojne ambicije režima u inozemstvu nisu naročito popularne jer povlače za sobom ekonomske sankcije. Bidenu pored svih nevolja u kampanji, a koje su dijelom prouzročene i američkim stavom prema načinu na koji se Izrael angažirao u Gazi, ne treba još i regionalni rat sa zastrašujućim potencijalom.

■ Tihomir Ponoš

(Ne)vrijeme popisa

TRI puta odlagan, četvrti put bojkotovan, možda će glasiti naslov nakon 17. maja kada se na Kosovu završava popis stanovništva koji je počeo 5. aprila. Naravno, ovo 'bojkotovan' važi pre svega za srpsku zajednicu koja je mahom bojkotovala i popis 2011. godine. Prema tom popisu na Kosovu je živelo 1,8 miliona ljudi, od čega se njih 25.000 izjasnilo kao Srbi. Popis na severu Kosova, sa četiri opštine koje čini većinsko srpsko stanovništvo, nije održan, a oni koji žive južno od reke Ibar uglavnom su poslušali poziv iz Beograda na bojkot pa je ukupan broj Srba koji živi na Kosovu ostao u domenu procena, a procene su govorele da ih je bilo oko 200.000.

Kažemo da će možda biti takvog naslova iako iz Beograda instrukcije o tome šta činiti nisu stigle. Nisu iz Beograda, ali jesu od Srpske liste, stranke koja je predstavljala kosovske Srbe i u parlamentu Kosova, ali čiji uticaj je poprilično opao nakon dešavanja u Banjskoj, za što se optužuje, sad već bivši potpredsjednik stranke, MILAN RADOIČIĆ.

'Imajući u vidu višegodišnju represiju režima ALJBINA KURTIJA nad našim narodom na Kosovu i Metohiji, sa ciljem etničkog čišćenja svega srpskog sa ovih prostora, želimo da mu pošaljemo jasnu poruku da Srbi neće učestvovati na predstojećem lažnom popisu koji organizuje jer želi da potvrdi svoj sramni uspeh u proterivanju Srba', navode iz Srpske liste. Kao još jedan od razloga za bojkot navode represiju Kurtija, odnosno odluku da platežno sredstvo bude euro, čim je otežana isplata dinarskih primanja iz Srbije.

Specifičnost ovog popisa je što se prvi put kao pitanje postavlja ono o fizičkoj i materijalnoj šteti, odnosno popisuje se ratna šteta koja je nastala u periodu rata na Kosovu (28. februar 1998. – 11. jun 1999.). To je pitanje problematično jer je nemoguće utvrditi tačnost datih podataka o nastaloj šteti.

Rano je za procene o tome hoće li kosovski Srbi učestvovati na popisu, šta će uraditi oni koji su poslednjih godina napustili Kosovo, a njih je prema slobodnim procenama između 15 i 30 odsto. Problem je što su i te brojke proizvoljne jer su Srbi bojkotovali poslednji popis. Poslednji popis koji nije bojkotovan održao se daleke 1981. Tada je utvrđeno da na Kosovu živi 1,58 miliona stanovnika, od toga je Srba bilo 209.497. Deset godina posle Albanci sa Kosova bojkotuju popis. U periodu između 2010. i 2013. OEBS je procenio broj Srba na Kosovu na oko 150.000, što je oko osam odsto stanovništva. Od tog broja više od 70.000 živelo je na severu, dok je oko 75.000 živelo na južnom delu Kosova.

Onima koji se odluče da bojkotuju popis pretili se kaznama od 30 do 2.000 evra. Kazne za privrednike su još veće i idu do 20.000 evra. Problem koji Srbi ističu jeste činjenica da je malo ili gotovo da nema popisivača srpske nacionalnosti, nakon što su poslušali poziv političkih predstavnika Srba da napuste kosovske institucije, pa postoji i jezična barijera.

■ Dejan Kožul

PERSONA NON CROATA

Foto: Federico Gambarini/DPA/PIXSELL

Bayer, nogometni klub iz Leverkusena, imao je dva nadimka. 'Apotekari' jer su tvornička momčad farmaceutskog diva i 'Neverkusen' jer su, kad bi bili u prilici osvojiti neki trofej, na kraju ostali korak do cilja. Drugi nadimak može se arhivirati. Bayer je pet kola prije kraja osvojio naslov prvaka Njemačke, 25 pobjeda i četiri neriješene utakmice dosad u prvenstvu, niz duži od 40 utakmica bez poraza. Veliki junak Leverkusena je XABI ALONSO, španjolski velikan koji je kao igrač osvojio sve, a ovo mu je prvi trenerski trofej. Za prekid dosadne dominacije Bayerna i razbijanje kompleksa drugog mjesta aleja je najmanje čime mu navijači mogu zahvaliti.

■ T. P.

Divna diva Puccinija

Osvajajući prostor svojim decentnim umjetničkim izrazom, koji je posve unisono pratio i izuzetno pohvalan ton kritike, Mirka Klarić postupno se afirmirala kao stup zagrebačke Opere, da bi s vremenom postala jednom od najvažnijih opernih umjetnica s ovih prostora

Evo ovako, za ovaj tekst nema puno mjesta, a ni ja baš nemam nešto vremena, pa moram odmah u glavu: Jugoslavija je vazda davala najveće svjetske operne primadone, s brojem kojih ne može se mjeriti ni domovina opere – Italija! A bilo bi mi drago da mi netko dokaže kako je u 20. stoljeću ikoja zemlja na ovome svijetu dala više svjetskom slavom okrunjenih diva, negoli što se tih okrunjenih diva bilo rodilo u bivšoj nam državi...

Ovo su moji argumenti.

Mi u Hrvatskoj, ipak, dali smo ih najviše. Počevši od onoga slavnoga kvarteta: MILKA TRNINA, SENA JURINAC, DRAGICA MARTINIS i ZINKA KUNC. Sve odreda sopranistica do

sopranistice koje su najveće uloge pjevale u najvećim svjetskim opernim hramovima, a za ovu priliku ćemo usput napomenuti samo dva detalja vezana za Metropolitan Operu u New Yorku. Kad je opera 'Parsifal' prvi put izvedena, nakon 21 godinu, izvan Bayreutha u koji ju je bio 'zavezao' njezin autor RICHARD WAGNER, izvedena je baš u Velikoj Jabuci, gdje je rolu Kundry pjevala naša Milka Trnina (1903.). Više od pola vijeka kasnije, kad je Met na Manhattanu 1966. imao preseliti u novu i prostraniju, današnju opernu zgradu, čast polaganja kamena temeljca za to buduće zdanje podana je našoj – Zinki Kunc.

Ovome apsolutnom pokeru diva pridodat ćemo još dvije sopranistice: LJILJANU MOLNAR TALAJIĆ, Hrvaticu iz Bosne i Hercegovine,

i RADMILU BAKOČEVIĆ iz Srbije. A onda slijedi i još jedan divotni poker primadona iz faha dubljega ženskoga glasa, mezzosoprana i alta, koji upotpunjuje ovu po svemu naročitu opernu reprezentaciju svijeta: BISERKA CVEJIĆ i NADA PUTTAR GOLD (obje rođene na isti dan, 5. studenog 1923. – ni mjesec dana starije od najveće među najvećima: MARIJE CALLAS!) te RUŽA POSPIŠ BALDANI i DUNJA VEJZOVIĆ.

A jednoj vrloj meštrovici iz njihove ekipe – koja je svoju karijeru nešto čvršće vezala uz domaće pozornice, s brojnim gostovanjima po Europi – upravo se navršila i 90. obljetnica rođenja: primadoni MIRKI KLARIĆ, rođenoj 10. travnja 1934. u Donjem Vidovcu i preminuloj u Zagrebu, 4. prosinca 2022.

Kuriozitet je da Klarićeva svoje vokalne vještine nije brusila na Muzičkoj akademiji, već je – nakon Realne gimnazije u Novoj Gradiški – *per professionem* studirala i diplomirala jugoslavenske književnosti, engleski i ruski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Umjetnost opernog muziciranja, kao i mnoge njezine kolegice i kolege u povijesti, učila je privatno, kod LEE VOMAČKE. Debitirala je vrlo uspješno kao dvadesetogodišnjakinja na pozornici HNK-a Zagreb zahtjevnim ulogom Santuzze u jednočinki 'Cavalleria rusticana' PIETRA MASCAGNIJA, kad ju je i stručna kritika obasula neskrivenim komplimentima. Doajen operne umjetnosti u nas NENAD TURKALJ ovim ju je riječima bio dočekao na otvorenoj sceni: 'Njena interpretacija bila je muzikalna i koncentrirana, dok je iznenadila dostatnom glumačkom snalažljivošću na sceni, što uz njenu lijepu pojavu obećaje mogućnost razvoja u odličnu scensku umjetnicu. Stvar je potpune pedagoške razrade tog dragocjenog glasovnog materijala, kao i opreznog plasmana na kazališnim daskama, da li će se ovoj mladoj umjetnici omogućiti maksimalni razvoj za kakav ona danas posjeduje sve predispozicije' (Narodni list, 5. V. 1954.). Usprkos nesumnjivom uspjehu što ga je postigla mlada pjevačica, nije se uspjela izboriti za konkretniji angažman u kazališnoj kući glavnoga hrvatskoga grada, već je otišla u Sarajevo.

U Narodnom pozorištu uz Miljacku stekla je prevažno formativno iskustvo za uzlet, pa je onamo nastudirala tri uloge: Donnu Elviru u MOZARTOVOJ operi 'Don Giovanni', naslovni lik u 'Morani' JAKOVA GOTOVCA i Frasquitu u 'Carmen' GEORGESA BIZETA. Upravo je s naslovnom junakinjom iz prve Gotovčeve opere gostovala u zagrebačkoj Operi, nakon čega je opet nastupila i kao Santuzza, što će joj se sad već pokazati kao ulaznica za angažman u HNK-u Zagreb. Dimalo potom pjevat će i ulogu Lize u operi 'Pikova dama' PETRA ILJIČA ČAJKOVSKOG, uz tenora JOSIPA GOSTIČA, koji će se pokazati kao njezin budući čest partner.

Maestro DEMETRIJ ŽEBRE, zajedno s redateljem VLADIMIROM HABUNEKOM, povjerit će joj delikatnu ulogu u glazbenoscenskom raritetu 'Angelique' JACQUESA IBERTA (1957.), nakon čega će Klarićevu stalno uzimati u svoje operne produkcije. Osvajajući prostor svojim decentnim umjetničkim izrazom, koji je posve unisono pratio i izuzetno pohvalan ton kritike, Mirka Klarić postupno se počela afirmirati kao stup zagrebačke Opere.

Doskora nastupa u lirskoj ulozi Đule u Gotovčevom remek-djelu 'Ero s onoga svijeta' te kudikamo zahtjevnijoj roli Desdemone u 'Otellu' GIUSEPPEA VERDIJA. Strelovit uspon sugeriraju i Jaroslavna u 'Knezu Igoru' ALEKSANDRA PORFIRJEVIČA BORODINA, Madeleine de Coigny u komadu 'Andrea Chénier' UMBERTA GIORDANA te posebice titl-rola u operi 'Manon Lescaut' GIACOMA PUCCINIJA. Uz partnere tenora Josipa Gostiča i baritona FRANU LOVRIČA Mirka Klarić je počela uspjehe o kojima se i dandanas govori.

Uloga koja ju je ponajvećma obilježila i koja se prometnula u njezin zaštitni znak, bila je Tosca u Puccinija. Također, i ovaj autor će joj nekako prirodno leći, jer je on akcent vazda bio metnuo na žensko biće, a rafinman koji je Klarićevoj bio urođen prirodno je srastao s autorskim izrazom slavnoga toskanskoga kompozitora. U režiji BRANKA GAVELLE i pod dirigentskim štapićem MILANA HORVATA, Mirka Klarić je 1959. briljirala u ovoj stožernoj ulozi verističkoga repertoara, posve se identificiravši s njom. Kad je na jesen te iste godine u Zagrebu gostovao veliki bariton TITO GOBBI (koji je ovu operu snimio s M. Callas), za mladu Klarićevu to je bila evidentna karta za inozemstvo.

Boravit će i kao stipendistica u studiju milanske La Scale, gdje će svojoj pučinijevskoj profilaciji pridodati i ulogu Cio-Cio-San u njegovoj 'Madami Butterfly', te će nastupati u Bologni, Palermu, Cataniji, Genovi, Modeni, Parmii...

GODINU kasnije sudjelovat će u praiizvedbi opere 'Marko Polo' IVE TIJARDOVIČA, u prosincu u Zagrebu, u kojoj je tumačila čak pet uloga! Nakon toga bit će i jednom od osovina vrlo ambicioznog pothvata, kad su se redatelj KOSTA SPAIĆ i dirigent Milan Horvat prihvatili postavljanja opere 'Rat i mir' SERGEJA PROKOFJEVA. Klarićeva je tada ostvarila antologijsko tumačenje svoje Nataše Rostove koja joj je, uz lik Jelene iz 'Nikole Šubića Zrinjskog' IVANA PL. ZAJCA, donijela i prestižnu nagradu Milka Trnina.

Jak slavenski sentiment zagrebačke Opere uskoro na repertoar stavlja i kolosalno djelo DMITRIJA ŠOSTAKOVIČA – operu 'Katarina Izmajlova'. Bit će to ujedno i jedan od najposebnijih nadnevaka hrvatske operistike općenito, 7. siječnja 1964., jer je na jugoslavenskoj praiizvedbi prerađene verzije ove opere nazočio osobno i Šostakovič! Ujedno, ova produkcija bila je i sjajna pokaznica za zagrebački teatar, jer ju je odvela na gostovanja u niz europskih zemalja. Tandem Spaić-Horvat, na čelu s Mirkom Klarić, doista je osvojio tadašnju publiku diljem Staroga kontinenta, a neka za ovu priliku bude izdvojen nastup u velikom Teatru San Carlo u Napulju... Ta je rola našoj pjevačici donijela i Nagradu grada Zagreba.

Na Dubrovačkim ljetnim igrama s maestrom Lovrom pl. Matačićem Klarićeva bila je i divna interpretkinja naslovne junakinje u operi 'Krunidba Popeje' CLAUDIJA MONTEVERDIJA (1964.), dok je na Splitskom ljetu, na Peristilu, 1969. pod vodstvom maestra MLADENA BAŠIĆA bila sjajna Saloma u istoimenom operi RICHARDA STRAUSSA, za što je bila i laureatkinjom nagrade Vladimir Nazor. U svojoj je prebogatoj karijeri primadona Klarić, pored spomenute Tijardovićeve, sudjelovala i u nekoliko praiizvedbi opera hrvatskih autora, bivajući važnim kotačićem u dvjema stožernim djelima suvremene domaće glazbe. Prvo je 26. prosinca 1967. pjevala u operi 'Adam i Eva' SILVIJA BOMBARDELIJA, eda bi dvije godine kasnije bila dionicom oživotvorenja opere 'Oluja' STJEPANA ŠULEKA. Nakon što ju je u Zagrebu praiizveo NIKŠA BAREZA, Klarićevu je i sâm Bombardelli bio angažirao za prvoga izvodenja u HNK-u Split (1968.), kao i na Peristilu u okviru Splitskog ljeta (1972.).

Mirka Klarić bila je poput Dunje Vejzović ili splitske Ukrajinke NELLI MANUILENKO pjevačica s vrlo širokim dijapazonom glasa, tako da je pjevala različit repertoar: od Puccinijeve Mimi u 'La Bohème' do naslovne uloge opere 'Carmen' Georges Bizeta, a bilo je tu i koloraturnih rola. Kako god da se uzme, ova divna diva bila je i ostala jednom od najvažnijih opernih umjetnica s ovih prostora. ■

Širok dijapazon glasa i rola – primadona Mirka Klarić (Foto: Arhiva HNK Split)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Posljednja Sidranova knjiga

PIŠE Sinan Gudžević

Piero Del Giudice, stoji u pozadini svih Sidranovih knjiga u Italiji, 'telematski' stoji i iza posljednje. Kažem telematski, jer je Del Giudice preminuo 30. avgusta 2018. ne ostvarivši nakanu da priredi i objavi u Italiji sve što je Sidran napisao. A veliki dio svoje nakane je ostvario

UDANIMA nakon SIDRANOVE smrti stigla mi je fotografija, ova uz ovaj tekst. Snimljena je u Sarajevu 23. maja 2003. u Galeriji Mak, prilikom predstavljanja Sidranove dvojezične knjige pjesama 'La bara di Sarajevo/Sarajevski tabut' (Edizioni E, Trieste 1995). Osim fotografije, ovih dana mi je stigla i knjiga Sidranovih izabranih stihova, štampana u Genovi decembra 2023. Za obje pošiljke zahvalnost dugujem piscu i prevodiocu SILVIJU FERRARIJU. On je na fotografiji ovaj prvi s lijeve strane, sa flasterom ispod oka. Ferrari je preveo sve Sidranove knjige objavljene na talijanskom, i ove spomenute. Ova posljednja, s naslovom 'Nuove poesie 1996 – 2006' (Nove pjesme) posljednja je Sidranova knjiga koju je pjesnik vidio za života. Silvio Ferrari je napisao i kratak predgovor knjizi, u kojem, između ostaloga, kaže:

'Abdulah Sidran je najautentičniji bosanski pjesnik posljednjih pedeset godina. Ovo je skromno mišljenje autora ove bilješke. No, ako bismo u njegovu Sarajevu (i okolini) načinili istraživanje o tome, uvjeren sam da bi odgovor većine stanovnika bio isti, čak i u današnjem stanju zemlje 'cementirane' i politički podijeljene.

Pjesme je pisao i objavljivao još od srednjoškolskih dana. Oslanjajući se na događaje iz života svoje porodice, napisao je scenarije dvaju filmova, za koje je, prije mnogo godina, EMIR KUSTURICA osvojio u Cannesu i u Veneciji najčuvenije filmske nagrade: 'Sječaš li se Dolly Bell?' i 'Otac na službenom putu'.

Sidran je, uz razne druge poslove, ostavio i pjesničko svjedočanstvo o najtragičnijem stradanju svoje zemlje, između 1992. i 1996. čije brojne posljedice traju i danas. U svemu tome on je ostao nadasve simpatičan čovjek, a kao pjesnik priznat i cijenjen, ne samo u domovini. A već je na pragu i visoke životne dobi. Godine 2024. će napuniti osamdeset godina.

Sreo sam ga u Bolonji 1995, s njime me je upoznao PIERO DEL GIUDICE, kome pripada zasluga da ga je sreo i s njime se prijateljio u Sarajevu za vrijeme svojih teških i požrtvovanih putovanja solidarnosti i pomoći, koje su stotine Talijana u ono vrijeme poduzimale kako ne bi ostali ravnodušni za bosansku dramu i kako bi pomogli mnogim ljudima da doslovce ne umru od gladi. Piero Del Giudice mi je na povratku s jednog od svojih boravaka u Sarajevu, predložio da prevedem Sidranove pjesme, kako one ranije tako i one koje je odredila osjetljivost čovjeka koji je ostao u svojoj zemlji u nesigurnosti i patnji.

Smatram privilegijom što sam prihvatio priliku da stanem uz blistavu originalnost njegovog načina pisanja stihova, efikasnim i često izvanredno pronađenim rješenjima u raznim prilikama, u čemu je sličan antičkom aedu. U toj radosti sam, a u namjeri da Sidranu priredim iznenađenje, načinio jedan, iako malo preuranjen rodendanski poklon, te predložio izdavaču ovu malu antologiju njegovih tekstova.'

Ovaj sud o Sidranu nije izrekao čovjek koji ne poznaje poeziju. Ferrari je preveo silu pjesama jugoslavenskih pjesnika, među njima su i neki najveći, KRLEŽA, PALJETAK, SARAJLIĆ. U njegovom prevodilačkom radu ističe se i

jedan podvig: 'Balade Petrice Kerempuha'. A proznih knjiga je načinio toliko da bi se, kad bi im se pridružile i pjesničke, od njih napravila velika hrpa. Sa Ferrarijem se u Italiji po pitanju prevodenja i poznavanja jugoslavenskih književnosti teško može mjeriti ijedan drugi prevodilac. A prevodenje je, to najbolje znaju prevodioci, najpomniji i najposvećenije čitanje.

Antologija koju je priredio Ferrari ima 80 stranica, na koricama je crtež crnim tušem SAFETA ZECA, a u knjizi je 13 pjesama. One su prevedene, ako je netalijanu dopušteno kazati, tako da se ne primjećuje da su prevodi, čini se da su napisane na talijanskom. Njima u knjizi prethodi razgovor na 20 stranica, koji je jula 1993. sa Sidranom u Sarajevu vodio Piero Del Giudice. Taj razgovor se završava ovim Sidranovim odgovorom u kojem se evocira sjećanje na jedan njegov raniji televizijski nastup u Italiji: 'Mi smo Evropa više nego Madrid, Pariz i London. Ovdje je kolijevka evropske kulture. Ovdje su Rim i Grčka. Dođao sam: 'Držite se, izdržite, mi smo sa vama' jer činjenica da Evropa gleda i šuti predstavlja monstruoan zločin prema našem narodu, ali je i moralni krah Evrope. Ništa dobro se ne može očekivati od takve Evrope. Takva Evropa nema budućnosti. A što se tiče morala i demokratije, mi nemamo šta da učimo. Evropa može doći ovamo da nešto nauči. Mi ćemo na neki način preživjeti. Šta će biti sa Evropom, Bog sami zna!'

Piero Del Giudice, stoji u pozadini svih Sidranovih knjiga u Italiji, 'telematski' stoji i iza ove. Kažem telematski, jer je Piero Del Giudice preminuo 30. avgusta 2018. ne ostvarivši nakanu da priredi i objavi u Italiji sve što je Sidran napisao. A veliki dio svoje nakane je ostvario. Del Giudice je Ferrarija doveo do Sidrana, a Ferrari je preveo već pet Sidranovih knjiga stihova. Bez prevodenja i prevodilaca ne bilo svjetske književnosti. U prevodilačkom poslu na Sidranovim stihovima Ferrariju je od pomoći bila i sarajevska talijanistica NADIRA ŠEHOVIĆ. Na našoj fotografiji je i ona, prva s desne strane. Na fotografiji Piero Del Giudice sjedi između nje i Sidrana.

Piero Del Giudice je bio jedinstvena pojava. Pjesnik, prozaista, nastavnik, povjesničar umjetnosti, ali i društveni aktivista, cijeloga života uvjereni komunist, član organizacija Circolo Lenin, potom Lotta Continua, Prima Linea i CoCoRi (Comitati Comunisti Rivoluzionari). Kao priređivač je učestvovao u objavljivanju talijanskih knjiga MARKA VEŠOVIĆA i DAVIDA ALBAHARIJA. Del Giudice je u svojoj

Razgovor o Sidranovoj knjizi 'La bara di Sarajevo', 23. maja 2003. u sarajevskoj Galeriji Mak. Slijeva nadesno: Silvio Ferrari, Amela Zec Filipović (moderatorica), Abdulah Sidran, Piero Del Giudice i Nadira Šehović. Ustupio Silvio Ferrari

odanosti ljudima u Sarajevu bio čovjek bez paralele. Za vrijeme rata je mnogo puta dolazio u opkoljeni grad, donosio lijekove, odjeću i svu moguću drugu pomoć. Od kooperacije Suada Dilberović, čiji je bio predsjednik, kupio bi radove koje su žene pod opsadom izrađivale, pa bi ih prodavao u Italiji, i odmah bi novac donosio u Sarajevu i davao ga da se podijeli. To je činio više puta. Pri tome nije ni imao ni tražio ikakav profit od svoga bavljenja, on je pomagao da bi pomagao. U svojoj odanosti prema Sidranu bio je zadivljujuće bezgraničan, Sidran ga je izabrao za kuma na svom vjenčanju sa SABIJOM DELIĆ, 7. juna 1995. Pjero je ponekad u toj svojoj odanosti znao doći i do granice posesivnosti, što je, u barem dva slučaja, ispalo štetno po izlaženje Sidranovih knjiga kod drugih izdavača, jer bi on na takvu mogućnost stavljao svoj 'veto'. Del Giudice je doduše i činio i uspijevao da se Sidranove knjige u Italiji (jedna i u Laganu) objavljuju, ali nije dao nijednom drugom izdavaču da to čini. To je bilo tako, i tome je sad kasno dodavati hipotetičke ishode o tome kako bi stvari išle da je bilo drukčije. Sam Sidran je Pierovu čestu plahost opravdavao njegovim zatvorskim iskustvom. Piero Del Giudice je bio osuđen na 28 godina zatvora, za navodno pomaganje pri jednom ubistvu koje su učinili članovi organizacije Prima Linea. Piero je u svemu tome bio nevin, ali je do utvrđivanja njegove nevinosti morao odrobijati šest godina i tek tada bio pušten na slobodu. On nije nikada bio član Brigate Rosse, a Sidran je to, možda i ne snalazeći se u nazivima svih struktura kojima je njegov kum ranije pripadao, poneki put i tvrdio, svakako želeći da time kod drugih izazove razumijevanje za Pierove kaprice, koji su ponekad bili nerazumljivi, a nisu bili ni rijetki.

Sidranovu knjigu 'Nuove poesie 1996 – 2006' izdao je ANDREA VEZZALI u svojoj izdavačkoj kući L'Amico Ritrovato koja ima sjedište u Genovi, gradu gdje je objavljeno nekoliko knjiga prevoda Silvija Ferrarija. Gospodina Vezzali je zapala čast da objavi posljednju knjigu stihova Abdulaha Sidrana, kojoj se Sidran jako obradovao, kad ju je dobio januara ove godine, već u odmakloj bolesti. Mi smo za to objavljivanje i tu radost učinjenu pjesniku zahvalni gospodinu Vezzaliju. ■

Ar(baj)t za gazdu Kurta

Izložba 'Gastarbeiter 2.0 – Arbeit means Rad' uspješno reflektira na svakodnevni savremeni život rastuće (post)jugoslovenske zajednice u Njemačkoj a da pritom ne otuđuje tradicionalno gastarbajtersko iskustvo i ne glamurizira umjetničko

U SVOJIM *stand-up* nastupima, berlinska umjetnica i komičarka MILA PANIĆ često se šali na račun berlinskog iskustva, opisujući kako je jednom primijetila da se red ljudi koji čekaju ispred poznatog kluba Berghain proteže tako daleko da se spaja s redom ljudi ispred zloglasnog njemačkog Ureda za strance, a potom i s redom turista koji čekaju na svoju porciju nespektakularnog Mustafa's Gemüse kebaba. U petak, 12. aprila, Mila je tom berlinskom kolažu svakako mogla pridodati i red posjetitelja i posjetiteljki izložbe 'Gastarbeiter 2.0 – Arbeit means Rad', čiji su kapaciteti galerije od 200 osoba satima i iznova bili popunjeni.

U galeriji nGbK am Alex u Berlinu do sredi-
ne juna moguće je pogledati ovu izložbu, koju je osmislio sarajevski umjetnik BOJAN STOJČIĆ, a ostvario je u suradnji s radnom grupom koju su uz njega činili HANNAH MARQUARDT i JELENA VUKMANOVIĆ, osnivačice novog berlinskog udruženja Ambasada, ANDREJ MIRČEV i ADNA MUSLIJA kao predstavnica partnerske galerije Manifesto iz Sarajeva. 'Gastarbeiter 2.0' rezultat je saradnje kulturnih radnika i radnica rođenjem i životom vezanih za prostor bivše Jugoslavije i Njemačke. Jasno komunicirajući nove pozicije prema proizvodnim i klasnim odnosima, izložba uspješno reflektira na svakodnevni savremeni život rastuće (post)jugoslovenske zajednice, koja nije ograničena isključivo na osobe porijeklom iz bivše Jugoslavije. Istovremeno rekontekstualizirajući pojam gastarbajtera u svim njegovim oblicima i afirmirajući njihovo nasljeđe savremenim interpretacijama, izložba se politički pozicionira i putem bogatog diskurzivnog i umjetničkog programa.

Uz javnu postavku rada 'Builder's Daughter: Everything is Peachy' JELENE FUŽINATO u kojoj umjetnica (ne) postavlja skelu, događaj otvaranja označio je i performans umjetnika SINIŠE LABROVIĆA 'Rad na sebi'. Postavljajući svoje tijelo u poze koje podsjećaju na one iz klasičnih umjetničkih djela, držeći srp i čekić, Labrović ukazuje na mehanizme kontrole koji se otkrivaju kroz stalnu kapitalističku težnju prema usavršavanju ljudskog rada. U izravnoj komunikaciji sa Stojčićevom višekanalnom instalacijom 'Die Deutsche Turnkunst', u kojoj prijatelji i prijateljice u berlinskoj urbanoj sredini izvode vježbe gimnasta

FRIEDRICHA LUDWIGA JAHNA propisane za jačanje nacionalnog duha njemačke omladine, ovi radovi tematiziraju discipliniranje migrantskih tijela i svođenje njihove funkcije na radišnu poslušnost, pritom ukazujući i na velik broj radnika i radnica s prostora bivše Jugoslavije različitih generacija koji su po dolasku u Njemačku nerijetko primorani da pristaju na obavljanje teških fizičkih poslova.

Rad u kulturi u (post)jugoslovenskom društvenom kontekstu često podrazumijeva i svaki drugi rad. Tako se u perspektiva-
ma izložbe nalaze prepoznatljive tematske

cjeline generalnog iskustva života vani kao što su suočavanje s izazovima administracije (Jelena Vukmanović – 'Oktobar 2020 – Mart 2024'), odnosi tijela i pravila (Bojan Stojčić – 'Die Deutsche Turnkunst'), stvaranje mreža podrške na osnovu porijekla (KEMIL BEKTEŠI – 'Sofra Shqiptare'), šverc (Mila Panić – 'Südost Paket'), generacijsko učenje vještina u radu (Jelena Fužinato – 'Builder's Daughter: Everything is Peachy') i rad na baušteli (NIKOLETA MARKOVIĆ – 'Svakodnevne muke'), kao i druge aktivnosti koje svi, pa tako i umjetnici i umjetnice, često obavljaju. Uz adresiranja

Radovi 'Aptiv Syndrome' Dejana Markovića (naprijed) i 'a za kad ti to treba' Nadežde Kirčanski (u pozadini)

Izvedba performansa 'Rad na sebi' Siniše Labrovića na otvorenju izložbe

iskustva dugoročno obavljanih poslova van kulture poput onog stjuardese (ALMA GAČANIN sa 'The Good Life' i 'Standard Operating Procedure'), koordinatorice filmskih setova (NADEŽDA KIRČANSKI – 'a za kad ti to treba'), ali i definiranja vrijednosti uspostavljanjem odnosa ka umjetničkom radu (Nadežda Kirčanski – 'Ipe slike' i ADRIJANA GVOZDENOVIĆ – 'Arbeitsraum/Ausstellung: Who is Adrian Lister?'), izložba uspijeva da ne otuđi tradicionalno poimanje gastarbajterskog iskustva i ne glamurizira umjetničko, već ih čini srodnima. Stvaranje zajedničke publikacije planirano za zimu, kao i radionice umjetnica Adrijane Gvozdrenović i Nikolette Marković koje će biti održane u aprilu i maju prilika su da izložba dodatno artikuliše i pozicionira internacionalistička, feministička stajališta koja se kroz cjelinu čine naznačenima, kao i da već inkluzivan prostor izložbe zaista bude gostoljubiv za gastarbajtere i gastarbajterke starijih generacija.

Veoma je značajno da većina predstavljenih umjetničkih radova počiva i na ostvarenju neformalnih veza kao umjetničkom procesu te kritiziranju eksploativnog odnosa Njemačke prema radnoj snazi s prostora bivše Jugoslavije. Tako rad DEJANA MARKOVIĆA 'Aptiv Sindrom', ostvaren u suradnji s radnicama u proizvodnji kablova za popularne električne aute u jugoistočnoj Srbiji, adresira fizičke i mentalne posljedice koje je produženje sati rada u fabrici ostavilo na njih, a mladi umjetnik Kemil Bekteši nastavlja uspješno razvijati svoju praksu stvarajući mapu berlinskih pekara u kojima je pronalazio sagovornike koji se bave istom djelatnošću kao članovi njegove porodice i dolaze iz umjetniku prepoznatljivog geografskog konteksta. Autentično kolektivna kustoska praksa vidljiva je i u procesu stvaranja rada 'Varijacije Fritz kole' sarajevskog zanatlije AMIRA SILAJDŽIĆA, čije su vještine stakloduhača i dugogodišnja kreativna suradnja u oblasti umjetnosti dobile poseban prostor u izložbi 'Gastarbeiter 2.0'. Različite osobe koje su putovala od Berlina prema Sarajevu Silajdžiću bi donosile boce popularnog njemačkog pića Fritz-Kola, a on bi ih zatim oblikovao u umjetnički rad, da bi potom one jednako neformalnim načinima pronalazile put nazad do berlinske galerije.

Budući da učesnici i učesnice izložbe mahom predstavljaju generaciju rođenu između sredine osamdesetih i početka devedesetih godina 20. stoljeća, dodatno kontekst ovom nepretencioznom kustoskom poduhvatu daje i nastojanje tima da istakne i valorizira izložbu 'Spaceship Yugoslavia: The Suspension of Time' koja je održana u staroj galeriji nGbK 2011. godine. Tadašnji, jednako raznolik i mlad tim također je težio pozicioniranju specifične (post)jugoslovenske temporalnosti kao osnove za promišljanje savremenih i globaliziranih odnosa moći. Postava izložbe 'Gastarbajter 2.0' čini se jednako lišena neproduktivne vrste nostalgije te informisana historijskim nasljeđem, iako tim u kustoskoj izjavi eksplicitno odbija rad s dokumentarističkim ili arhivskim materijalom. Suptilan osvrt na vrijednosti koje informišu izložbu ipak je programski duhovito sažet u nastupu berlinskog Antifa Chor hora tokom događaja otvaranja. Pored događaja zatvaranja planiranog 14. juna uz najavljeni *stand-up* nastup Mile Panić i performans Jelene Fužinato, 'Gastarbeiter 2.0' nudi i kustoske ture na različitim jezicima. Svojom angažovanošću i pažljivim korištenjem jezika dobro korespondira s aktualnim kulturološkim interpretacijama figure *Gastarbajtera* i gastarbajtera, istovremeno bivajući neopterećena akademskim teretom. Posjet izložbi 'Gastarbeiter 2.0' ne iziskuje tematsku uronjenost u prostor bivše Jugoslavije, ali je pritom izaziva, čineći ovo iskustvo zabavnim, informativnim i cjelovitim. ■

Cave na vodi

Skorašnji koncert Nicka Cavea u Beogradu na vodi samo je nastavak culture washinga režima Aleksandra Vučića, pa je beogradska kulturna scena ovih dana pred dilemom da li da svirku bojkotira. Fanovima šaljemo poruku solidarnosti, a Caveu nekoliko preporuka za playlistu

Go son, go down to the water', otvara NICK CAVE antologijsku tužbalicu 'The Weeping Song' s albuma 'The Good Son', a njom bi komotno mogao otvoriti i svoj skorašnji nastup u Srbiji, zakazan za 18. juna. Osim što Cave ne ide na vodu, nego ide na Beograd na vodi, a tugovanje je – u skladu s tim – ovog puta rezervirano za njegove beogradske fanove. Pa mu ovih dana preko interaktivne autorske stranice Red Hand Files masovno šalju poruke kako bi objasnili da je Beograd na vodi ustvari Beograd pod vodom, da se vođa zove ALEKSANDAR VUČIĆ, da je pomoću maskiranih kriminalaca prije koju godinu rastjerao stanovnike Savamale i sravnio im kuće s obalom, da je obalu zatim redizajnirao luksuznim zdanjima i basnoslovno skupim kvadratima u skladu s prohtjevima investitora iz Abu Dhabija, da je njihovom profitu podredio državne zakone i urbanističke planove te da nastupiti na ovogodišnjem Belgrade River Festu ne znači ništa drugo nego staviti se u službu Vučićevog režima. Ali Cave ne odgovara.

Pitanje bojkota njegovog koncerta u međuvremenu se pretvorilo u centralnu dilemu beogradske kulturne scene. A ondje se razvilo, saznajemo iz medija, nekoliko škola mišljenja. Jedni opravdavaju i sebe i Cavea, poput radijskog voditelja DRAGANA ILIĆA koji kaže da za bilo koju svirku u Beogradu ionako morate dobiti dozvolu države ili grada, pa vuče paralelu jugozapadno, sve do Valjeva: 'To je kao kad kažeš, ja ću da idem za Valjevo, pa ću da idem Ibarskom magistralom, a neću da idem autoputem jer je njega pravio Vučić.' I drugi posežu za građevinskim metaforama, poput kolumnista i književnog kritičara TEOFILA PANČIĆA, koji na koncert neće ići jer, kako govori, 'postoji neka vrsta nevidljivog zida između Beograda i Beograda na vodi, i ta se granica ne prelazi bez velike nužde'. Trećima metafore nisu potrebne, poput pisca SRĐANA VALJAREVIĆA, koji na pitanje o Caveovom nastupu odgovara kratko i jasno: 'Dabogda se udavio tamo, boli me kurac za Nicka Cavea.'

Bijes je razumljiv. Caveov koncert na platu Geozavoda zaista je samo nastavak culture washinga Vučićevog gentrifikacijskog projekta. I dok se na razvijenom i poštenom kapitalističkom Zapadu dobro zna kojim redom ide gentrifikacija, toliko dobro da su taj redoslijed odavno opisali čak i internetski memeovi – prvo vam u kvart dođu pankeri, za njima stižu artisti, artiste prate hipsteri, a na

Ne odgovara obožavateljima
– Nick Cave (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

kraju vas iz vašeg kvarta istjeraju bogati investitori – dotle je u pitoresknoj Srbi sve neka-ko naopako. Pa vas prvo iz kvarta udruženim snagama izbacе visoka politika i razbijači pod fantomkama, teren zatim zaposjednu investicijski fondovi, a tek na samom kraju radova netko primijeti da je novoizgrađena

Onaj tko, poput Cavea, nije imao problema da relativizira aparthejd i okupaciju palestinskih teritorija, teško da može imati obzira prema svojim beogradskim fanovima i njihovoj averziji spram Aleksandra Vučića

elitna četvrt lišena sadržaja i identiteta pa pozove ondje raznorazne kulturnjake, bjelesvjetske artiste i jednog starog, mnogima dragog australskog pankera. Tako to, naopako, valjda i mora biti na evropskoj kapitalističkoj periferiji, tamo gdje je manje-više sve pod direktnom političkom kontrolom jednog čovjeka: 'designed and directed by his red right hand', kao što bi rekao pjesnik. U skladu s njegovim direktivama, Beograd na vodi preplavljuje sada kulturni sadržaji koji bi ga trebali učiniti atraktivnijim mjestom za život bogataša i podnošljivijim kvartom za ukus onih drugih, obezvođenih Beogradana. Preselit će se tako idućih godina na obalu Save Muzej Nikole Tesle, otvorit će se u blizini centar kreativnih industrija s multifunkcionalnom dvoranom za predstave i modne revije, srušit će se zgrada Pošte kako bi na njenom mjestu niknula ljepša i starija – vjerna replika zgrade teško oštećene u Drugom svjetskom ratu – s kazališnom scenom, galerijom, dječjim muzejom, umjetničkim radionicama... Već je u funkciji multipleks kino s 'najvećim platnom u regionu', a prije koji tjedan restoran je otvorio JAMIE OLIVER: Najdraži Gost odmah ga je posjetio, probao lazanje i slikao se za Instagram. U tako – rekli bi turistički letci – vibrantnoj kulturnoj po-

nudi Beograda na vodi nedostajao je samo još neki malo opasniji lik, divlji i rubni umjetnik, da projektu pribavi *underground* štih.

Što se scene tiče, dakle, sve je jasno, a što ćemo s umjetnikom koji na sceni nastupa? Tu već priča postaje zanimljivija. Cave će u Beogradu pjevati uz pratnju basista Radioheada COLINA GREENWODA, što je zgodna podudarnost, jer upravo su Cave i Radiohead, možda ćete se sjetiti, prije ravno sedam godina završili u središtu jedne velike polemike oko muzike i politike, oko koncerata i bojkota. Pokret BDS – Boycott, Divestment, Sanctions – tada ih je javno prozvao zbog planiranih svirki u Izraelu, apelirajući da odustanu od nastupa u državi koja pod okupacijom drži dio palestinskog teritorija i otvoreno provodi politiku aparthejda. Posebno su glasni bili ex-floydovac ROGER WATERS, THURSTON MOORE iz Sonic Youtha i BRIAN ENO. Radioheadovce međutim nisu pokolebali, a Cavea su samo isprovocirali: 'Upravo sada je važno ustati protiv ljudi koji pokušavaju isključiti muzičare, zlostavljati muzičare, cenzurirati muzičare, utišati muzičare... Tako da zapravo možete reći da me je BDS potakao da nastupim u Izraelu', govorio je tada, ističući da koncertom zauzima 'principijelan stav protiv svih onih koji žele cenzurirati i utišati umjetnike'.

Izvjestavajući o toj polemici i o Caveovim stavovima, na ovom smo mjestu – sitničavi i naporni kakvi već znamo biti – krajem 2017. napisali da smo 'prema dosezima umjetničke autonomije velikih zvijezda preventivno sumnjičavi'. I doista, pet godina kasnije, u proljeće 2022., pokazat će se da su oni Caveovi principi ipak nešto savitljiviji: nakon PUTINOVE invazije na ukrajinski teritorij otkazao je turneju u te dvije države, poručivši da se solidarizira s Ukrajinom. A nakon što ga je neki fan po imenu AHMED preko Red Hand Filesa priupitao nije li takav potez kontradiktoran odluci da zasvira u Izraelu, Cave nam je prenio svoja geopolitička razmišljanja: 'Napad Rusije na Ukrajinu naprosto nije isto što i dugotrajni konflikt između Izraela i Palestine. Ono prvo je brutalni, ničim izazvani napad jedne države na drugu, s idejom da se revidira čitava sigurnosna struktura Evrope, a ovo drugo je duboko kompleksan sukob dvije nacije koji je daleko od jednostavnog.'

I na stranu sada to što je 'duboko kompleksan sukob dvije nacije' poprilično relaksiran opis nekoliko decenija aparthejda i okupacije, na stranu i to što bi se neke moglo pričiniti da rusku agresiju jednostranim motivima tumače isključivo zapadnjački mediji: poanta je prije u tome da se preventivna sumnja prema umjetničkoj autonomiji velikih zvijezda najčešće pokaže opravdanom. I da se principijelna borba protiv cenzure i ušutkavanja u praksi prilagođava okolnostima, predrasudama, nečijim političkim stavovima. A onaj tko, poput Cavea, nije imao problema da relativizira aparthejd i okupaciju palestinskih teritorija, teško da može imati obzira prema svojim beogradskim fanovima i njihovoj averziji spram Aleksandra Vučića. Beogradskim fanovima zato iz Zagreba šaljemo poruku solidarnosti, a Nicku Caveu preporuku da koncert – ako ga već ne bude otvorio uz 'The Weeping Song' – barem zaključni pjevajući 'Red Right Hand'. Kada već pjeva u korist Vučića, neka onda otpjeva i nešto o njemu: 'He's a god, he's a man / He's a ghost, he's a guru...' I dalje: 'You'll see him in your nightmares / You'll see him in your dreams / He'll appear out of nowhere / But he ain't what he seems / You'll see him in your head / On the TV screen...' I tako dalje, sve do kraja, kada se pjesma o Vučiću iznenada pretvara u pjesmu o onome tko pjesmu pjeva: 'You're one microscopic cog / In his catastrophic plan / Designed and directed / By his red right hand.' ■

Sve, i kosti (r: Luca Guadagnino)

(2022.)

Timothée Chalamet i Taylor Russell kao Lee i Maren

PIŠE Damir Radić

Za prste polizati

Uznemirujući, šokantan, moćan, dubinski nježan i lijep film

LUCA GUADAGNINO od početka je svoje igranofilmske karijere bio nadasve sklon provokativnoj tematici, a kad se doda da i jedan od njegovih brojnih dokumentaraca, 'Bertolucci o Bertolucciju', u središtu ima jednog od najvećih provokatora u povijesti filma, stvari su još jasnije. U dugom igranom debiju 'Protagonisti' (1999.), na tragu HITCHCOCKOVA 'Konopca' (referiranje na filmske klasike također mu je gotovo zaštitni znak), metafilmski se bavio stvarnim slučajem dvojice londonskih mladića koji su počinili ubojstvo neznanca samo da bi dokazali da to mogu. Drugim dugim igranom metrom 'Melissa P.' (2005.) adaptirao je književni megahit 'Sto poteza četkom prije spavanja' maloljetne naslovne autorice koja je pisala o svojim (mazohističkim) seksualnim iskustvima, da bi u trećem, 'Ja sam ljubav' (2009.), tematizirao strasnu erotsku vezu sredovječne žene i mnogo mlađeg muškarca, prijatelja njezina sina. Potonji naslov donio mu je prva međunarodna priznanja (kostimografija je bila nominirana za Oscara, a sam film za Zlatni globus u kategoriji najboljeg stranog ostvarenja), da bi status autora na kojeg valja dodatno obratiti pažnju podebljao 2015. 'Rasprskavanjem' (remake poznate krimi-drame 'Bazen' JACQUESA DERAYA).

Kulminacija Guadagninova opusa zbilja se dvije godine kasnije homoerotskom, suncem Lombardije okupanom 'Skrivenom ljubavlju' o odnosu još mladog muškarca i maloljetnika, temeljenom na scenariju klasika JAMESA IVORYJA, a od četiri nominacije jedna je bila i za najbolji film.

Također, bila je to prva velika uloga TIMOTHÉEJA CHALAMETA, koji uskoro postaje superzvijezda. Na valu silnog uspjeha 'Skrivene ljubavi' Guadagnino godinu poslije ostvaruje novu verziju legendarnog horora DARIJA ARGENTA 'Suspiria', prilično slabo primljenu, što neke od nas učvršćuje u uvjerenju da je talijanski sineast, poseb-

no sa svojim najrazvikanijim filmom, obilato precijenjen. No onda se pojavio 'Sve, i kosti'.

Guadagnino je uz scenarističku podršku svog čestog suradnika DAVIDA KAJGANICHA adaptirao roman CAMILLE DEANGELIS iz 2015., polučivši ultimativnu *americanu* povezujući film ceste, kanibalski horor i adolescentsku heteroerotsku romansu. Njegov osjećaj za atmosferu ruralne i malogradske Amerike je izvanredan; kao da je srastao s američkom *indie* poetikom u kojoj se nikad prije nije ogledao – onim njezinim pravcem koji odlikuju vrlo mladi protagonisti iz nižih slojeva, na putovanju ili ne, u rasponu od recimo 'Iskupljenja na rijeci' JACOB ESTESA preko 'Pjesama koje su me naučila braća' CHLOÉ ZHAO do najjasnijeg srodnika, 'Američke slatkice' ANDREE ARNOLD. A najvažniji sporedni lik, postariji i vrlo čudni kanibal (izvršni MARK RYLANCE), kao da je izišao iz kakvog filma JIMA JARMUSCHA. Srce djela magična je TAYLOR RUSSELL kao jedva punoljetna djevojka koju je napustio otac ne mogavši se više nositi s njezinim kanibalizmom naslijeđenim od davno otišle majke, djevojka koja sama na svijetu kreće u potragu za svojom roditeljicom (neprepoznatljiva nekadašnja legenda *indie* produkcije CHLOÉ SEVIGNY) i koja na tom putu upoznaje mladog kanibala u kojeg će se zaljubiti (Timothée Chalamet). Interakcija njih dvoje erotski je posve nevina, do te mjere da nije jasno je li seksualno konzumirana, što je vrlo svježije rješenje, ali je zato njihov kanibalizam vrlo krvav, pri čemu ona ima veće moralne skrupule od njega. Sve kulminira atakom spomenutog starijeg kanibala na djevojku koja je odbila njegovu želju da joj bude neka vrsta zamjenskog oca i mentora, kad umjesto seksualnog dolazi do krvavog ubilačkog *threesomea* u doista antologijskoj predzavršnoj sceni. 'Sve, i kosti' nesumnjivo je najbolji film Luca Guadagninija dosad – uznemirujući, šokantan, moćan, dubinski nježan i lijep; više od toga gotovo da se ne može poželjeti. ■

Kraj svijeta u tri čina (r: Selma Spahić)

(Beogradsko dramsko pozorište)

Napeti feministički panoptikum (Foto: Dragana Udovičić/Beogradsko dramsko pozorište)

PIŠE Bojan Munjin

Sumračni triptih

Crna komedija o patrijarhatu kojoj se malo tko u publici smije

AKO bi se neka izvedba u teatru mogla nazvati prvom feminističkom crnom komedijom na Balkanu onda bi to bila predstava 'Kraj svijeta u tri čina' u režiji SELME SPAHIĆ. U koprodukciji Beogradskog dramskog pozorišta, Zagrebačkog kazališta mladih i festivala Borštnikovo srećanje iz Maribora i uz 13 glumica iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije, 'Kraj svijeta u tri čina' prvo je ovih dana odigran u Beogradu, dok se njegova izvedba u Zagrebu očekuje sredinom svibnja.

Predstava je zamišljena kao triptih podosta sumračnih priča kojima je zajednički očajnički stav žena kako više ne mogu izdržati teror muškaraca na razne načine i kako je sada krajnji čas za osvetu, odnosno, kako to naš narod lijepo kaže, da se vidi čija majka crnu vunu prede. Prva priča, 'Pod suknjom' zagrebačke dramatičarke KRISTINE KEGLJEN, predstavlja kombinaciju noćne more dviju žena ispaćenih i izbezumljenih od muškog nasilja koje su pretrpjele, kao i horora u najavi što će one uraditi tim muškarcima. Njihova somnambulna diskusija neka je vrsta nadrealističke poezije gnjeva premazanog krvlju, čiji je zaključak da žene moraju završiti sa muškarcima jednom zauvijek. U scenografiji URŠE VIDIC, koja je komponirana od gomile crne zemlje, zlokobnih punjenih ptica i krvavih gunjeva, ZKM-ove glumice KATARINA BISTROVIĆ DARVAŠ i ANDELA RAMLJAK više nego lucidno igraju žene koje su hrabro ušle u vlastitu psihološku zonu sumraka i koje nam najavljuju vrijeme u kojem prema muškarcima neće biti milosti. Druga priča, 'Aktivistkinje' KATJE GORIČAN, zamišljena je kao proleterska pozornica sa sedam protagonistkinja iz Maribora, koje kao kulturne radnice sa stisnutim pesnicama prijete muškarcima i cijelom svijetu zbog malih nadnica, ženske obespravljenosti, histerične trke i preživljavanja do prvog u mjesecu. Treća priča, 'Svet zaslužuje kraj

sveta' beogradske dramske spisateljice TIJANE GRUMIĆ, objedinjuje ovaj napeti feministički panoptikum, uz vrlo dobru glumu MIRJANE KARANOVIĆ, IVE ILINČIĆ, MILICE STEFANOVIĆ i BOJANE STOJKOVIĆ, sa brutalnom idejom da je život jedne žene, u svijetu kako on danas funkcionira, sličan životu jedne krmače. Žena, kao i krmača, samo mora da se hrani, rađa i umre i da svoj porod prepusti onima koji upravljaju našim životima. I zato ovaj svijet mora ići svome kraju. Trinaest glumica u finalu predstave oblače jednolične kombinezone i rokajući ulaze duboko u publiku, oslikavajući kraj svijeta kada će svinje pojesti ljude.

Predstava 'Kraj svijeta u tri čina' zaista je crna komedija kojoj se malo tko u publici smije, jer u tom mračnom dramskom džumbusu nitko nije normalan, a muškarci, kapitalizam i patrijarhat, koji su krivi za sve, za to će platiti glavom. Konačno to je i rašomonska priča sa dobrom dozom katastrofe, o tome kako je danas čitav svijet u gadnom sosu i kako je oštra ironija sa prizvukom ženske prijetnje pravi odgovor na sramotu svijeta kako on izgleda danas. Taj humor ribanog hrena, u ovoj, premda predugoj trosatnoj izvedbi, definitivno je za nas ljekovit, ali moramo se ipak zapitati: koliko je jedna feministička teza zasjenila univerzalno pitanje opstanka svijeta koje se tiče svih nas? Bez obzira na to što dramaturginja IVANA VUKOVIĆ kaže u najavi predstave kako 'sva tri teksta imaju snažan feministički i autorski pristup zadanoj temi iskustva nasilja nad ženama, stvarajući zajedno uzbudljiv univerzum značenski bogat ženskim faktima i artefaktima', nakon 'Kraja svijeta u tri čina' svaka žena i muškarac mogu se zapitati, uz puno osobne savjesti, što su u životu učinili dobro ili loše, kada taj kraj svijeta zaista dođe. ■

PREPORUKE: SERIJE

Fallout

(Prime Video)

KRITIKA neoliberalizma u holivudskim proizvodima odavno je već i sama postala objektom komodifikacije, ali nova Amazonova serija kao da u tome odlazi korak dalje. Činjenica da se baš korporacija koja radnike tjera da rade u pelenama upustila u adaptaciju čuvene istoimene videoigre koja tranšira beskrupulozne korporativne metode koje su dovele do nuklearne katastrofe, istovremeno je i apsurdna i bahata, no krajnji je rezultat razoružavajuće uvrnuta apokaliptična odiseja bez konkurencije u televerzumu. U prvih osam epizoda autori nas polagano uvode u svijet dvjesto godina nakon apokalipse koja je planetu zadesila u razdoblju nalik 1950-ima. Slojevito se pripovijedanje odvija u dva

vremenska rukavca i prati priče triju glavnih likova: Lucy MacLean (ELLA PURNELL) koja se rodila i odrasla u idiličnom podzemnom pop-art bunkeru, samodostatnom ekosistemu korporacije Vault-Tec, i nikada nije bila na površini, Maximusa (AARON MOTEN) koji je preživio katastrofu i postao štitonoša s viteškim aspiracijama u Bratstvu čelika, najmoćnijoj organizaciji koja kontrolira Pustaru, te Coopera Howarda (WALTON GOGGINS), nekoć čuvenog glumca radijacijom mutiranog u zlođuha bez nosa koji živi neprirodno dugo. Dok se kreću kroz nepredvidljivu složenost Pustare, loveći znanstvenika ključnog za budućnost planete, priče im se spajaju, a paralelno se raspleće i njihova pretpovijest iz koje saznajemo kako je do katastrofe uopće došlo. Detaljno i raskošno razrađen univerzum impresivne retrofuturističke estetike, nastanjen čudnovatim mutiranim bićima svedenim na životinjski instinkt pukog preživljavanja, koktel je krvavog postapokaliptičnog kaosa i urnebesno sardoničnog humora koji amortizira nelađu temeljne teme serije u kojoj se, osim vječnog klasnog pitanja, propituje i etičnost znanosti u službi krupnog kapitala.

Ripley

(Netflix)

NAKON pet filmskih, poznati je roman PATRICIJE HIGHSMITH 'Talentrani gospodin Ripley' iz 1955. dobio i svoju prvu televizijsku adaptaciju u sporogorećoj crno-bijeloj noir miniseriji autora STEVENA ZAILLIANA. Nakon JOHNNA MALKOVICHA, ALAINA DELONA, DENNISA HOPPERA i MATTA DAMONA, koji su ulogu psihopata odigrali sjajno svaki na svoj način, priliku da se iskaže dobio je ANDREW SCOTT, isporučivši vjerojatno najzlokobniju verziju Toma Ripleyja dosad. Radnja se odvija 1961. u Italiji, u kojoj se Ripley obreo po nalogu brodatarskog

magnata ne bi li vratio kući njegovog razmetnog sina Dickieja Greenleafa (JOHNNY FLYNN), no umjesto toga mu se, na nezadovoljstvo Dickiejeve djevojke Marge (DAKOTA FANNING), predatorski infiltrira u život. Dok je boja u prethodnim iteracijama naglašavala razgledničku ljepotu Italije i luksuz kojemu Ripley teži, istovremeno dodajući i samom liku na osobnosti i šarmu, crno-bijela tehnika kao da uz tjeskobnu atmosferu i napekost radnje potencira i zlokobnu bezličnost Scottove verzije manijaka. Snimatelj ROBERT

ELSWIT iskoristio je motiv CARAVAGGIA, čiji se lik i djelo provlače radnjom kao temeljna točka Ripleyjeve identifikacije, pa gotovo svaki kadar serije prožima prekrasna fotografija u *chiaroscuro* tehnici u kojoj je taj veliki slikar/ubojica bio bez premca. Ta impresivna igra svjetla i sjene u kadriranju i kompoziciji fotografije dosljedno korespondira s psihologizacijom lika i njegovim djelovanjem, po potrebi diskretno skrivajući ili osvjetljavajući uznemirujuća psihološka stanja, zbog kojih je s Ripleyjem ovog kulturnog trenutka teško suosjećati.

3 Body Problem

(Netflix)

AUTORSKI dvojac BENIOFF-WEISS odvažno se vratio s novim ambicioznom projektom, temeljenim na nagrađivanoj SF trilogiji 'Sjećanje na prošlost Zemlje' kineskog pisca LIUA CIXINA. Mladi Ye Wenjie u jeku kineske kulturne revolucije crvenogardisti brutalno ubiju oca i taj događaj određuje ne samo njezin život nego i budućnost čovječanstva. Četrdeset godina poslije, nakon niza neobjašnjivih samouboj-

stava britanskih fizičara, istraga odvodi do zagonetne igre čijim virtualnim svijetom upravljaju tri sunca i njihovo nepredvidljivo kretanje – to je problem triju tijela u kojem se krije ključ intergalaktičke zavjere koja se proteže kroz 18.906.450 godina i prijete uništenjem čovječanstva. Premda se fanovi romana žale na plitak holivudski tretman znanosti i mnoga odstupanja od kompleksnog izvornika u situiranju radnje i atmosferi (čemu sigurno nije pomogla ni nedavna, navodno preciznija kineska adaptacija), uvodno je poglavlje ipak zabavna i pitka SF pustolovina koja kroz trop rata svjetova propituje superiornost ljudske civilizacije.

■ Jelena Svilar

Autorica izložbe

'Od vlastite škole do vlastite sobe'

TIHANA BERTEK

Ženska povijest često je bila tretirana kao sporedna

Izložba 'Od vlastite škole do vlastite sobe', koja se održava od 16. travnja do 11. svibnja u galeriji Hrvatskog školskog muzeja u Hebrangovoj 5 u Zagrebu, proizišla je iz istoimenog projekta koji K-zona provodi s HŠM-om. Predstavite nam ga.

Projekt se odvija u sklopu programa 'Kultura i umjetnosti u zajednici' Grada Zagreba, koji potiče suradnju između udruga i gradskih ustanova u kulturi, a tema kojom se bavimo je povijest borbe za žensko obrazovanje u Hrvatskoj. Polazište nam je bila arhivska građa vezana uz zagrebačke učiteljice, kroz koju smo željele upoznati građanstvo s baštinom koju čuvaju muzeji, ali i stvoriti prostor za nove perspektive i umjetničke interpretacije te građe i ženske povijesti općenito, koja je mnogima još uvijek nepoznata. Što se tiče K-zone, mi od početka radimo na jačanju vidljivosti ženskog stvaralaštva i doprinosu društvu, stoga ovaj projekt predstavlja logičan novi korak u našem radu, i nadam se da će poslužiti kao dobar primjer za slične suradnje.

Protagonistice izložbe, pedagoginje Ivana Hirschmann, Marija Jambrišak i Natalija Wickerhauser, imena su nažalost slabo poznata široj javnosti, a isto se može reći i za povijest borbe za žensko obrazovanje u Hrvatskoj. Na koje se točke te povijesti izložba fokusira i zašto?

Prvi dio projekta bilo je istraživanje arhivske građe, temeljem koje su nastali tekstovi objavljeni na portalu Voxfeminae, a zatim su umjetnice – PETRA BALEKIĆ, ANAMARIJA KVAS, AGATA LUČIĆ i KLASJA HABJAN – prikazale živote i postignuća triju učiteljica u formi stripa i animacije. Odabrale smo tri učiteljice (zbog budžetskih ograničenja), te smo kroz njih željele ispričati priču o otvaranju Privremenog ženskog liceja 1892., prve srednjoškolske ustanove gimnazijskog tipa za djevojke u Hrvatskoj. Licej je okupljao najvažnije intelektualke tog vremena. Upravo se pet učiteljica liceja izborilo za slušanje kolegija za Mudroslovnom fakultetu, da bi

Foto: Privatna arhiva

šest godina kasnije ženama bio omogućen i upis na redovni studij. Sve one zaista zaslužuju da znamo njihova imena, njihova postignuća, kao i prepreke s kojima su se morale nositi.

U širem smislu, kakav je tretman arhivske građe vezan za žensku povijest u ovdašnjim ustanovama?

Ženska povijest često je bila tretirana kao sporedna i manje važna, pa je i građa vezana uz nju u brojnim slučajevima izgubljena ili nikad nije ni bila smatrana dovoljno značajnom da bude sačuvana. Od onoga što jest sačuvano, velik dio još uvijek nije obrađen, sistematiziran i (lako) dostupan široj javnosti. Problem je i što je građa razasuta po različitim ustanovama, pa sam proces istraživanja zahtijeva dosta vremena – što je u današnje vrijeme privilegija koju većina nas nema – i ponešto detektivskih sklonosti. Ipak, sve je veći interes za žensku povijest, stoga bi se ustanove koje čuvaju arhivsku građu trebale više otvoriti prema građankama i građanima, i u smislu pristupa i, primjerice, (ne)naplaćivanja usluga, digitalizacije građe (koja je nasušno potrebna) i tako dalje.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Izraelski kustosi i umjetnici odlučili su da njihov paviljon na Venecijanskom bijenalu neće biti otvoren dok se ne postigne sporazum o primirju i puštanju taoca, kako stoji u obavijesti koju su zalijepili pored ulaza, dodajući u priopćenju kako 'umjetnost može pričekati, ali žene, djeca i ljudi koji proživljavaju pakao ne mogu'.

■ L. P.

'Umjetnost može pričekati' (Foto: Screenshot/AP)

Izigrana revolucija

Kulturna videoigra 'Disco Elysium' temelji se na materijalističkoj kritici, potičući igrača da obraća pozornost na društvene okolnosti kapitalističke distopije u koju je smještena. Nizom otkaza u ZA/UM-u, studiju koji ju je proizveo, dio te distopije postao je stvarnost i za njene tvorce

KADA je sredinom prošle veljače objavljeno da ZA/UM, studio zaslužan za videoigru 'Disco Elysium' iz 2019., stopira rad na njevoj ekspanziji i otpušta čak četvrtinu zaposlenika, među kojima se nalazi i posljednji scenarist originalnog izdanja koji je ostao u tvrtki, bilo je to novo razočaravajuće poglavlje u priči o tom kulturnom računalnom hitu i njegovim tvorcima. Naime, još prije dvije godine pojavile su se vijesti da su ZA/UM-ov novi većinski dioničari ubrzo po preuzimanju studija otpustili kreatora igre, estonskog pisca i deklariranog komunistu ROBERTA KURVITZA te nekolicinu ključnih autora, da bi potom nastavili sa surovim kapitalističkim načinom upravljanja – prilično ironično s obzirom na izrazito antikapitalističku poruku ZA/UM-ove hit-igre.

'Disco Elysium' je *mystery/RPG* (*role-playing*) igra s mnogo elemenata postmodernističkog interaktivnog romana i crne komedije. Početak igranja odaje dojam da se radi o komunističkoj propagandi u jednom, koliko je to moguće, pozitivnom smislu, no što je više igrate, postaje jasnije da je riječ o remek-djelu zato što igra jest komunistička, ali nije propaganda. 'Disco Elysium', naime, žestoko kritizira sve ideologije, ponajviše fašizam i neoliberalizam, ali ne šteti ni komunizam, s tom razlikom da se tu ipak jasno radi o ironičnoj samokritici.

Radnja se zbiva u Revacholu, gradu koji je u neku ruku alegorija istočnoeuropskog postkomunističkog grada, ali ima tu i elementa Pariza (neuspjela revolucija koja je prethodila sadašnjem razdoblju podsjeća na Parišku komunu). Aktualna situacija u Revacholu je takva da je pod okupacijom

neoliberalnog režima Moralinterna (Moralističke internacionale), saveza centrističkih stranaka koji tvrdi da zastupa humanizam, ali je ustvari hibrid NATO-a i UN-a koji je gradu nametnuo svojevrzni kapitalistički *status quo* – slobodno tržište, upliv stranog kapitala – što naravno rezultira golemom nejednakošću i bijedom. Vi ste Harry DuBois, policajac koji radi za Građansku miliciju Revachola i pokušava razmrsiti slučaj ubojstva plaćenika kojeg je, uz štrajkolomce, angažirala jedna od najbogatijih korporacija na svijetu, Wild Pines, kako bi ugušila štrajk sindikata lokalnih lučkih radnika. Glavni osumnjičeni na početku su upravo sindikalci, ali slučaj nije nimalo jednostavan...

Sindikata je predstavnik 'novog komunizma' ili možda ipak socijaldemokracije, a šef Evrart Claire je veliki manipulator i spletkar, moćan i ultrakorumpiran. Sindikat pod kontrolom braće Claire *de facto* figurira kao vlada gradske četvrti Martinaire, a vode i spomenuti štrajk kojim zahtijevaju mjesta u upravnom odboru Wild Pinesa. Vaš lik Harry DuBois je hodajuća katastrofa, traumatizirani, autodestruktivni mamurni alkoholičar s amnezijom, ovisnik o disku i drogi, koji hoda uokolo u odjeći koja postepeno postaje sve više *camp* (fan zajednica na Redditu čak je uočila frapantnu sličnost Harryjeve estete s našim MRLETOM iz Leta 3).

U igri uopće nema klasične 'akcije'. Umjesto toga, pričate sa sijasetom živopisnih likova iz sirotinjske četvrti Martinaire, vodite službenu istragu o ubojstvu plaćenika, a upoznajete i fascinanti društveni i politički kontekst tog svijeta, polako raspetljavajući klupko ne samo ubojstva nego i zamršenih društveno-političkih odnosa, uočavajući detalje i nijanse koje vam po-

mažu da postepeno počnete shvaćati kako svijet oko vas 'diše' i funkcionira. Umjesto brzih refleksa i vratolomija koje zahtijevaju klasične igre, ovdje će vam trebati jedna jedina vještina – čitanje s razumijevanjem. U 'Disco Elysiumu' ima više teksta nego u tradicionalnom romanu.

Kurvitz i ostali autori kažu da je njihovo razumijevanje dijalektičkog materijalizma u velikoj mjeri utjecalo na smišljanje povijesti u svijetu 'Disco Elysiuma'. Materijalistička analiza i kritika podupiru i uokviruju cijelu igru kroz poticanje igrača da obraća pozornost na materijalne uvjete, društvene okolnosti i politički život. Upoznajemo bogatu društvenu, političku i ekonomsku povijest Revachola. Povijest se shvaća kao povijest klasnih borbi. Komunizam je pokušao stvoriti bolji svijet za sve, ali nije uspio, a otad je svaka referenca na propalu revoluciju prožeta tihom sjetom. Čitava igra protkana je nostalgijom za revolucijom i izrazitim osjećajem očaja nad životom u kapitalističkoj distopiji.

Osim rješavanja ubojstva, igrač se bavi i fascinantnim *side questovima* (avanturama), poput radničkog samoorganiziranja i 'lutanja ulicama u potrazi za komunistima', zaštite siromašnog umirućeg ribarskog sela od izgradnje korporativnog stambenog kompleksa, pomaganja znanstveniku da nađe tajanstveni kriptid i grupici rejvera da uspostave *underground* klub u napuštenoj crkvi... Igra ima elemente *fantasyja* i znanstvene fantastike, ali umjesto zmajeva, vitezova, mačeva i heroja, tu su likovi poput ostarjelog dezertera i komunističkog idealista, grafitera koji se ruga policiji, malog huligana koji vrijeđa sve oko sebe i baca kamenje na truplo, postarije žene s bronhitisom koja čisti hodnike sirotinjskog stambenog kompleksa, vozačice kamiona i dilerice, mladog člana komunističkog književnog kluba...

Kroz igru vas vodi unutarnji monolog, ovisno o *skillovima* koje unaprjeđujete, kao i političkoj opredijeljenosti koju također gradite tijekom igranja. 'Disco Elysium' upotrebljava mehanizam *skillova* ili vještina, od kojih svaka ima svoj 'glas', ubacuje se sugestijama, zapažanjima, mišljenjima ili fiks-idejama, svađa se s ostalima, a vi birate koju ćete poslušati. Vještine otvaraju i mogućnosti za specifične dijaloge. Kroz razgovore formirate i svoje političko opredjeljenje. Kada odaberete dovoljno opcija dijaloga koje odgovaraju jednoj od ideologija

Umjesto na akciji naglasak u igri je na čitanju s razumijevanjem

u igri, možete postati komunist, ultraliberal, moralist ili fašist. 'Kabinet misli' je mehanika kroz koju, ovisno o vašim izborima u igri, internalizirate stavove koji funkcioniraju i kao svojevrсна 'nagrada', odnosno donose neke dodatne bonuse u određenim vještinama. Primjerice, 'Diploma iz umjetnosti' vas čini nesnosnim snobom (popratni tekst kaže, u tipično ironičnom stilu: 'Umjetnički policajac. Ništa mu nije dovoljno dobro. Sve je *sranje*. Morate upotrijebiti armadu pridjeva da biste opisali i ponizili prosječnost djela i vizualnih institucija oko sebe. Stvarno *savijate* taj kritični mišić. Sve dok rječnik za kažnjavanje prosječnosti ne postane druga priroda'), a možete internalizirati i 'mazovijansku socijalnu ekonomiju' (KARL MAZOV je spoj MARXA i LENJINA i navodi se kao otac znanstvenog komunizma) i druge vrijednosne sustave.

'Disco Elysium' je ubrzo nakon izlaska 2019. stekao kulturni status, a danas na mnogim listama najboljih igara svih vremena zauzima prvo mjesto. Fanovi su se veselili i glasinama o nastavku. No onda je krajem 2022. ZA/UM dobio nove većinske dioničare, koji su potom ubrzo otpustili Kurvitz i još dvoje ključnih kreatora, spisateljicu HELEN HINDPERE i umjetnika ALEKSANDRA ROSTOVA, koji tvrde da su im oteli tvrtku, dok članovi novog menadžmenta uzvraćaju optužbama za poticanje toksičnog radnog okruženja i financijske malverzacije, pa tako i za namjeru krađe intelektualnog vlasništva. 'Iščupali su mi dušu', komentirao je Kurvitz čitav slučaj u prošlogodišnjem intervjuu za Jacobin.

Kako smo naveli na početku teksta, u veljači ove godine stiže vijest da ZA/UM otpušta 24 radnika, uključujući i ARGU TUULIKU, posljednjeg preostalog zaposlenika koji je radio kao scenarist na originalnom 'Disco Elysiumu'. Među otpuštenima je i DORA KLINDŽIĆ, hrvatska astrofizičarka i autorica znanstvenofantastičnih kratkih priča i interaktivne fikcije. Klindžić je svoj kratki rad u studiju usporedila s 'rođenjem u Jugoslaviji 90-ih: propustio si feštu i doživio samo krvoproliće'. I Tuulik i Klindžić kažu da je ZA/UM pretvoren u studio u kojem je prioritet vlasništvo, a ne umjetnost, kako prenosi portal Game Developer. Zbog cijele situacije, fanovi će možda morati prihvatiti da neće dočekati nastavak 'Disca', no Kurvitz kaže da i dalje ima puno novih ideja i da radi na novim stvarima. One se možda neće odvijati u svijetu 'Disco Elysiuma', ali bi mogle nastaviti propitivati konvencije i izvrtati naše predrasude o tome što računalne igre mogu i trebaju biti. ■

TV RAŠETANJE

Kampanjski
dosezi

PIŠE Boris Rašeta

Da nije svečano otvorio bankomat u Ličkom Osiku, kampanju ličkog župana Petryja nitko ne bi popratio. Ovako su taj događaj zabilježili svi, a pamtit će ga i povijest, doduše više kao sprdnju nego kao doseg, ali iskustva Keruma i Bandića pokazuju da je to roba koja uživa visoku konjunkturu

Oblak u službi zakona, HRT, 8. i 9. travnja, 21:13

KOMŠIJE ušetali u Oblakov kvart i odmah je sve postalo prpošnije i veselije! Folk pjevačica Cica (odlična MILICA JANEVSKI) dolazi kod 'teče' (tetka) Ludviga (ZORAN ČUBRILO), a s njom stiže i 'Dule februar' (LJUBIŠA SAVANOVIĆ). U kvartu se nekako u isto doba pojavljuje banda krivotvoritelja eura, koju vodi Đorđe Kukuljica... Dvije povezane epizode bile su vrlo zabavne – autori su se na zabavan način poigrali fenomenom turbofolka, zadržavši pritom dobar ukus i korektnost u prikazivanju teme koja lako sklizne u urbani fašizam.

Novi dan, N1, 9. travnja, 8:00

MINISTAR MARKO PRIMORAC govorio je o najvećem gospodarskom rastu u EU-u, zaobilazeći pritom potpitanje o velikoj inflaciji. Izbori su i laže se, kao poslije lova i prije zavođenja, pa od ministra ne možemo očekivati da govori istinu, koja katkad izbije sa skromnih margina ove kolumne. Veći dio tog rasta baziran je, naime, na obnovi potresima razorenih građevina, koje su dvije i pol godine bile ruševine da bi sad, nekim čudom baš pred izbore, pola Zagreba i Banije, osvanuli u skelama. Dakle, dvije milijarde eura koje je EU dao iz Fonda solidarnosti, pretopile su se u kuće, zidove, armaturu, beton i čelik. Nije to takav doseg kao što bi brojke mogle govoriti – kao i u vrijeme SANADERA, milijarde ulupane u infrastrukturu jednokratano su flert s rastom; kad se balon ispuše, sve se vrati na početnu poziciju ili ispod nje. Najgori efekt te gore-dolje krivulje je poticaj iseljavanju i depopulaciji – tko će ostati u zemlji koja nudi samo sezonske poslove?

Dnevnik, Nova TV, 9. travnja, 19:00

LIČKI župan ERNEST PETRY svečano je otvorio – bankomat! Taj događaj, koji su popratili svi mediji, Nova TV prikazala je u punoj njegovoj dramatičnosti – Petry nije isprve uspio dići novac jer je umetnuo krivu karticu, pa je pala i druga klapa te senzacije o kojoj će Lika pričati još dugo u noć, u zimsku bijelu noć. Petry je time nadmašio nekadašnju ministricu pravosuđa INGRID ANTIČEVIĆ MARINOVIĆ, koja je svojedobno svečano otvorila lift. Neka su sela u okolici u 21. stoljeću dobila čak i struju, pa su dosezi naših vlasti, u raznim kotarima, spektakularni. Sad još samo čekamo da netko svečano

Iz drugog pokušaja otvorio bankomat u Ličkom Osiku – Ernest Petry (Foto: Nikola Mraović/PIXSELL)

otvori pismo, frižider ili štogod slično. Elem, u vrednovanju tog događaja ne smijemo biti sasvim nepravedni prema ličkom županu. Da nije svečano otvorio bankomat u Ličkom Osiku, njegovu kampanju nikad nitko ne bi popratio. Ovako je taj događaj postao jedan od onih koje su zabilježili svi, a pamtit će ga i povijest, doduše više kao sprdnju nego kao doseg, ali iskustva KERUMA i BANDIĆA pokazuju da je u našem podneblju to roba koja uživa trajno visoku konjunkturu. Pohvale Petryju i Novoj TV. Zabavno!

Novi dan, N1, 11. travnja, 8:00

PAVLE KALINIĆ je u razgovoru s TIHOMIROM LADIŠIĆEM izrekao više koliko zanimljivih toliki i, za naš glajhšaltovani prostor, netipičnih rečenica. 'Šansa za mir u Ukrajini bila je lani nakon dogovora postignutog u Istanbulu, o čemu je prvi govorio bivši izraelski premijer NAFTALI BENNETT', rekao je Kalinić, 'no onda je bivši engleski premijer BORIS JOHNSON odletio u Kijev i rekao ZELENSKOM da nastavi rat. Hoće li Johnson zbog toga ikađ otići u Hag? Neće nikad', kazao je Kalinić dodajući da vjeruje kako će sukob u Ukrajini biti zamrznut, a odnos velikih i malih država ostati odnos gospodara i slugu. Prije godinu dana u Istanbulu PUTIN je pristao na nešto nalik kapitulaciji. Zamisao desanta na Kijev nakon kojeg slijedi državni udar, kopija sovjetske intervencije u Pragu 1968. godine, doživjela je neviden fijasko, i Putin je toga bio svjestan. Odlučio je povući vojsku iz Kijeva i Donbasa – ne i s Krima – tražeći zauzvrat neutralnost Ukrajine. Iz tog rata ostala bi slika spaljenih ruskih tenkova. S aurom gubitnika, njegova bi vlast u Rusiji bila snažno poljuljana, i on bi možda i pao. Rusi trpe diktatore, ali ne i gubitnike. No onda je u Kijev sletio Boris Johnson i sugerirao Ukrajincima da nastave rat, s argumentom da je Putin na koljenima. Bila je to fatalno pogrešna procjena – Rusi su nastavili rat, u kojemu im ide dobro, dok je Ukrajina izgubila destke tisuća ljudi i divovske komade kritične infrastrukture. Što

će biti s tom zemljom dan poslije? Još prije rata bila je siromašnija od Albanije, u vlasti zlih oligarha. Na kraju dana, zahvaljujući Borisu Johnsonu Putin se konsolidirao. Sve to izgleda kao kopija plana njemačkog generalštaba koji je 1917. u plombirani vagon spakirao VLADIMIRA ILJIČA LENJINA, pa ga iz Švicarske dopremio u Rusiju kako bi Rusima zabio nož u leđa. Plan je na prvu uspio. Ovaj je doista izveo revoluciju, koja je na vlast dovela boljševike – a oni STALJINA, koji je u nekoliko petoljetki izgradio moćnu tešku industriju, s kojom su Sovjeti na kraju ušetali u Berlin. Ukratko, Boris Johnson htio je srušiti Putina, ali ga je spasio, pa se može nadati nekom ordenu Suvorova, ili Nevskogoga. 'Mnogo 'teo, mnogo započeo', kako je napisao BRANKO RADIČEVIĆ...

N1/HRT, 13. travnja, 21:45

UČASU kada možda počinje Treći svjetski rat naši infokanali reagiraju tromo. HRT 4 vrti regularni program, a N1 reagira fleksibilnije, ali nedovoljno: prebacuje se na program CNN-a ali bez simultananog prevoditelja. Trebalo ga je biti. Našli su ga ujutro, dok se HRT 4 i dalje ponašao kao da se ništa ne događa. Što će biti dalje? Veliko je zamešateljstvo na Bliskom nam istoku – Izrael najavljuje 'žestok odgovor', BIDEN traži od Izraela suzdržanost (Iranici su obavijestili SAD o napadu, sve je prošlo uredno, većina projektila je srušena, akcija je završena), ali Izrael najavljuje odmazdu. Bibi želi uvući Uncle Joea u rat. 'BIBI NETANYAHU je tako loš da ga ne bih angažirao kao konobara na bar micvi', rekao je geopolitičar GEORGE FRIEDMAN i dodao da je 'Netanyahu najgori lider ne samo izraelske vlade nego židovske povijesti uopće'. U Arapskom moru, okružen manje-više neprijateljskim zemljama, Izrael je mogao prosperirati jedino kao oaza demokracije, zemlja koja je provela potpisani sporazum iz Osla. Bibi ih je odveo krivim putem, iz kojeg je sada teško naći izlaz, ako ga uopće ima. ■

366

12

7

24